SPRAWOZDANIE ZARZĄDU I KOMENDY GŁ. ZWIĄZKU STRZELECKIEGO

1933 — 1937

SPRAWOZDANIE
ZARZĄDU I KOMENDY GŁ.
ZWIĄZKU STRZELECKIEGO

SPÓŁKA
WYDAWNICZO DRUKARSKA
„KADRA"
WARSZAWA, DŁUGA 50

SPRAWOZDANIE ZARZĄDU I KOMENDY GŁ. ZWIĄZKU STRZELECKIEGO ZA LATA 1933—1937

Druk wewnętrzny do użytku służbowego Z. S.

Przedruk zastrzeżony.

Nr. 1001

Jest rzeczą niemożliwą we wstępie do sprawozdania z ostatniego czterolecia prac Związku Strzeleckiego nie podkreślić z całym naciskiem tragicznej daty 12 maja 1935 roku, gdy zamknął oczy największy Polak naszych czasów; historia dopiero rozważyć będzie musiała, czy Józef Piłsudski ze względu na wielostronność swojego geniuszu, na przytłaczającą sugestywność swojego wpływu, na dystansie długich dziejów Polski znajduje równego sobie poprzednika.

Data Jego śmierci musiała tedy stać się momentem przełomu w życiu całej Polski, samo przez się w historii Jego obozu. Tembardziej zaś musiała zaważyć w pracach Związku Strzeleckiego, który z przedwojennego Związku Strzeleckiego, pozostającego pod komendą Józefa Piłsudskiego, jako pierwszego Komendanta Głównego, wywodzi swoje tradycje.

Ale nie tylko głęboki wstrząs uczuciowy związany ze śmiercią Komendanta wyolbrzymia datę Jego śmierci. Na wszystkie organizacje, należące do obozu, którego On był najwyższym symbolem, jedynym ich rozkazodawcą, śmierć ta wkładała wzmożone obowiązki. Odszedł bowiem Człowiek, który brał na siebie cały ciężar dziejowej odpowiedzialności za losy Polski. Z chwilą Jego odejścia odpowiedzialność ta przenosiła się automatycznie na Naród, jako całość. W szczególności zaś obóz miał stwierdzić, czy jako zbiorowość do podjęcia niedokończonego Trudu Józefa Piłsudskiego dorasta.

Nie jest naszym prawem, niedało by się zawrzeć w ramach sprawozdania Związku Strzeleckiego wycenienie, czy czas próby wypadł pomyślnie. Jednakże wówczas gdy zdajemy sprawę z ostatnich dwuch lat, możemy nie bez organizacyjnej dumy stwierdzić, że na tle ogólnego rozproszkowania organizacji prorządowych, po rozwiązaniu BBWR., Związek Strzelecki umiał w kraju zachować swoją jednolitość; co ważniejsze — swoją postawę wobec nadeszłych zdarzeń.

Władze Z. S. w imieniu ogólno-polskiej odprawy Z. S. składają hołd w Belwederze.

Długi szereg zamachów, skierowanych bądź to indywidualnie, przeciwko poszczególnym kierownikom Związku Strzeleckiego bądź też przeciwko jego członkom, a wreszcie przeciwko mieniu Z. S. na terenach mniejszościowych, wzmożona agitacja czynników opozycyjnych, usiłująca doprowadzić do likwidacji oddziałów Z. S. na terenach jednolicie polskich, są najlepszym dowodem, że Związek Strzelecki w życiu Polski stał się czynnikiem poważnej pracy w zakresie narodowego i państwowego ukształtowania psychiki młodego pokolenia. Czołowi przedstawiciele opozycji, wypowiadając się publicznie o wpływach tak zwanej „sanacji" niejednokrotnie zaznaczali, że jedynym odcinkiem, na którym ideologia obozu pomajowego osiągnęła ta-

Zarząd Gl. Z. S. składa adres imieninowy Marszałkowi E. Śmigłemu-Rydzowi.

Marszałek Edward Śmigły-Rydz dokonuje przeglądu kompanii honorowej Z. S. w dniu święta organizacyj p. w. na Stadionie W. P. w Warszawie.

kie czy inne wpływy, przepracowała poszczególne problematy, jest sektor przysposobienia wojskowego, w szczególności zaś Związek Strzelecki. Moglibyśmy do tych głosów publicznych dodać wypowiedzenia się całego szeregu przedstawicieli najwyższych czynników administracyjnych, poszczególnych panów wojewodów, którzy jednomyślnie twierdzą, że na długich połaciach Rzeczypospolitej — Z. S. jest jedyną organizacją maksymalnie dyspozycyjną.

Z całym tedy spokojem możemy oświadczyć, że Związek Strzelecki okres próby po śmierci Wielkiego Komendanta przebył, nie pomniejszając swoich wpływów, nie gubiąc swojej moralnej postawy. Jeżeliśmy nie posunęli się naprzód w zakresie sięgnięcia po wpływy większe, uczyniliśmy to jedynie ze względu na głęboko tkwiące w szeregach kierowników Związku poczucie dyscypliny organizacyjno - obozowej, z obawy ażeby nie wkroczyć na tereny działania politycznego, nie wystąpić poza granice wytyczone naszej pracy przez statut Związku Strzeleckiego podkreślone w wielokrotnych przemówieniach Wysokiego Protektora Związku za życia Komendanta, dzisiejszego Naczelnego Wodza Armii Polskiej.

Jak powiedzieliśmy wyżej, unikaliśmy wejścia na teren ściśle polityczny. Nie mogliśmy uniknąć poruszania wielokrotnie problematów ideologicznych, zwłaszcza wówczas, gdy Blok przestał istnieć i powstawała konieczność zapełnienia pozornej, być może, pustki.

Wydawało się nam, a życie potwierdziło słuszność naszego rozważania, że jest rzeczą niemożliwą budować program wychowania młodego pokolenia, wychowania obywatela - żołnierza, nie dając chłopcu, poza początkiem wykształcenia wojskowego, wiary w ideę Polski.

Z tych założeń powstały deklaracje programowe, złożone przez Władze Naczelne Związku Strzeleckiego na odprawie 1936 roku.

Sięgając myślą wstecz mamy prawo twierdzić, że Związek Strzelecki pierwszy z pośród organizacji społecznych postawił tezy i wytknął pewne linie ideologiczne, słuszność których została później najbardziej miarodajnie stwierdzona.

Kamieniem węgielnym deklaracji ideowej, zarówno jak i pracy Związku Strzeleckiego — była teza, że najwyższym dobrem Narodu, odzyskanym w krwawej walce o Niepodległość jest Państwo Polskie. Armia, wysiłkiem całego życia Wielkiego

Komendanta rozwinięta w dzisiejsze jej liczby i kształty z nielicznych ongiś oddziałów Z. W. C. i przedwojennego Z. S.'u najwspanialszym tego Państwa symbolem. Utrzymanie tedy obronności Państwa oraz jej pomnożenie jest dziejowym obowiązkiem całego Narodu, a obowiązkiem szczególnym tych wszystkich, którzy do tradycji Józefa Piłsudskiego dzień dzisiejszy nawiązać pragną. Wychodząc z założeń powyższych i rozumiejąc dokładnie konieczność odnalezienia rycerskich zawołań w nurcie bieżącego życia Polski dzisiejszej, a zarazem w najgłębszych pokładach duszy dziejów Polski, podkreśliliśmy konieczności realizacji w życiu Polski zasady najdalej idącej karności, sprawiedliwości społecznej, oraz przepojenia tego życia prawdą wewnętrzną i rozumieniem wielkości idei poświęcenia.

Związek Strzelecki, pamiętny tradycyj swojego wielkiego poprzednika, pracujący przede wszystkim w dołach społecznych, mający za zadanie obudzenia poczucia obywatelskiego i świadomości współodpowiedzialności za dzieje Narodu w masach ludu wiejskiego i w środowisku robotniczym w mieście, nie mógł na innej podstawie budować swojej wizji.

Samo przez się nie poruszaliśmy zagadnień, objętych Konstytucją. Nie było po temu potrzeby; poza tym wydawałoby się nam niemożliwym umniejszanie wagi prawa, które w zasadach głównych powstało z inspiracyj i pod kontrolą Józefa Piłsudskiego.

Gdybyśmy chcieli w niewielu słowach określić miejsce, które w szeregu innych organizacyj młodzieżowych, z jednej strony, a w życiu społeczeństwa z drugiej strony — zajmuje, a przynajmniej zająć powinien Związek Strzelecki, to moglibyśmy użyć dwuch kolejnych skrótów; Związek Strzelecki powinien wychować polaka, rozumiejącego wagę codziennej pracy i każdodziennego wysiłku, — entuzjastę celów wielkich zarazem. W stosunku do społeczeństwa starszego powinien stać się on pomostem pomiędzy Narodem a Armią i jej potrzebami.

W dniu Walnego Zjazdu Delegatów całej Organizacji myśl nasza kieruje się również ku tym wszystkim, którzy z szeregów naszych na zawsze odeszli. Śmierć nieubłagana poczyniła w ciągu ubiegłego czterolecia dotkliwe i bolesne szczerby w łonie naszej organizacji.

S. p. ob. Antoni Anusz.

Niestety, nie możemy na tym miejscu wymienić dziesiątek nazwisk działaczy, komendantów i członków Zw., którzy swą pracą upamiętnili się w życiu różnych placówek i oddziałów Z. S.

Musimy poprzestać na wspomnieniu tych, którzy trudem, ofiarnością i zasługą zapisali się trwale w dziejach Związku Strzeleckiego. W imieniu Organizacji raz jeszcze pożegnać musimy dwu zmarłych b. prezesów Związku: ś. p. ob. Antoniego Anusza i ś. p. ob. Wojciecha Stpiczyńskiego.

Ś. p. ob. Wojciech Stpiczyński.

Ś. p. ob. Antoni Anusz objął godność prezesa Zarządu Głównego w ciężkim momencie w życiu Organizacji. Doświadczoną ręką ujął jednak ster organizacji i wyprowadził ją bez wstrząsów na drogi dalszego rozwoju. Jako prezes Z. S. zostawił trwałe podstawy wychowania obywatelskiego w swej cennej broszurze i literaturze ideologicznej.

Ś. p. Wojciech Stpiczyński, znakomity publicysta, nie wahał się objąć skromnego i trudnego posterunku redaktora „Strzelca". A kiedy Protektor Związku Strzeleckiego, Marszałek Śmigły - Rydz, wskazał go na stanowisko prezesa Z. S. po ustąpieniu ob. Antoniego Anusza, oddał swe nadwątlone siły i niespożytą energię w służbę Organizacji.

Cześć ich pamięci!

SPRAWOZDANIE ZARZĄDU I KOMENDY GŁ. Z. S.

Działalnością swą Związek Strzelecki obejmuje obszar całej Rzeczypospolitej, oraz środowiska Polaków we Francji i Belgii.

Jego podział organizacyjny i administracyjny dostosowany jest do odpowiedniego podziału państwowego aparatu w. f. i p. w., z którym władze Z. S. każdego szczebla organizacyjnego współpracują.

W chwili obecnej posiadamy:

10 okręgów z siedzibami w: Warszawie, Lublinie, Grodnie, Łodzi, Krakowie, Lwowie, Poznaniu, Toruniu, Brześciu n/Bugiem i Przemyślu; dwa okręgi, a mianowicie okręg akademicki i okręg stołeczny, zostały w okresie sprawozdawczym zlikwidowane.

8 podokręgów z siedzibami: w Łucku, Wilnie, Katowicach, Stanisławowie, Tarnopolu, Nowogródku, Kielcach i Gdyni; jeden podokręg, a mianowicie w Bydgoszczy został w okresie sprawozdawczym zlikwidowany, a jeden, a mianowicie w Gdyni — utworzony.

263 powiatów, których siedziby pokrywają się przeważnie z siedzibami władz administracji ogólnej,

274 klubów sportowych o własnych zarządach,

4495 oddziałów miejskich i wiejskich (przeważnie w siedzibach gmin zbiorowych).

Oddziały Z. S. — zależnie od lokalnych warunków terenowych — dzielą się na plutony, hufce i drużyny administracyjno - wychowawcze.

Poza tym na terenie Związku działa jeszcze 906 kół przy-

jaciół Z. S., zorganizowanych decentralnie przy poszczególnych ogniwach organizacyjnych..

Poza granicami Państwa mamy jeszcze okręg w Paryżu, który zasięgiem swym obejmuje Francję oraz Belgię.

Okręgowi temu podporządkowane są podokręgi w Paryżu, Lille,Lyonie, Metzu i Brukseli oraz samodzielny obwód w Tuluzie.

Stan liczbowy.

Stan liczbowy Związku Strzeleckiego utrzymuje się od kilku lat mniej więcej na jednym poziomie.

Tu wypada jednak zaznaczyć, że o ile — w okresie sprawozdawczym — w wyniku surowo przeprowadzanej selekcji z jednej strony, oraz na skutek agitacji wrogich nam czynników z drugiej strony, można było w niektórych okresach czasu zauważyć odpływ elementu wiekowo starszego, szukającego w innych organizacjach pomyślniejszej dla siebie koniunktury, o tyle, ubytek ten wyrównywał się nieomal natychmiast, i to z nawiązką — elementem młodocianym obojga płci, w wieku od lat 14 do 16-tu.

Stan orląt wzrósł w okresie sprawozdawczym poważnie, bo o 166% mimo, że napływ tego elementu — z uwagi na brak

Ogólno-polska odprawa Z. S. w Warszawie w 1936 r.

odpowiedniej ilości należycie przeszkolonej kadry — był raczej hamowany.

Do dodatnich objawów w ruchu naturalnym członków, trzeba jeszcze zaliczyć 33% wzrost kadry komendanckiej, zarówno męskiej jak i kobiecej, oraz również znaczny, bo ponad 100% wzrost stanu liczbowego kobiet.

Silnym był również w początkach okresu sprawozdawczego napływ nowych członków pośród młodzieży akademickiej, w następstwie czego zaszła konieczność stworzenia przy wszystkich wyższych uczelniach samodzielnych oddziałów akademickich. Obecnie ruch ten stracił bardzo wiele na sile, nie mniej jednak A.O.Z.S-y utrzymały wszystkie placówki.

Gross naszych członków, bo przeszło 70% przypada na wieś. Dowodzi to, że jesteśmy organizacją żywą, organizacją nawskroś polską, że nasza prężność ideowa i formy pracy znajdują zrozumienie wśród młodzieży wiejskiej, odczuwającej istotny sens polskiej rzeczywistości.

O tym winni pamiętać ci, którzy chcą nas ze wsi wyrugować.

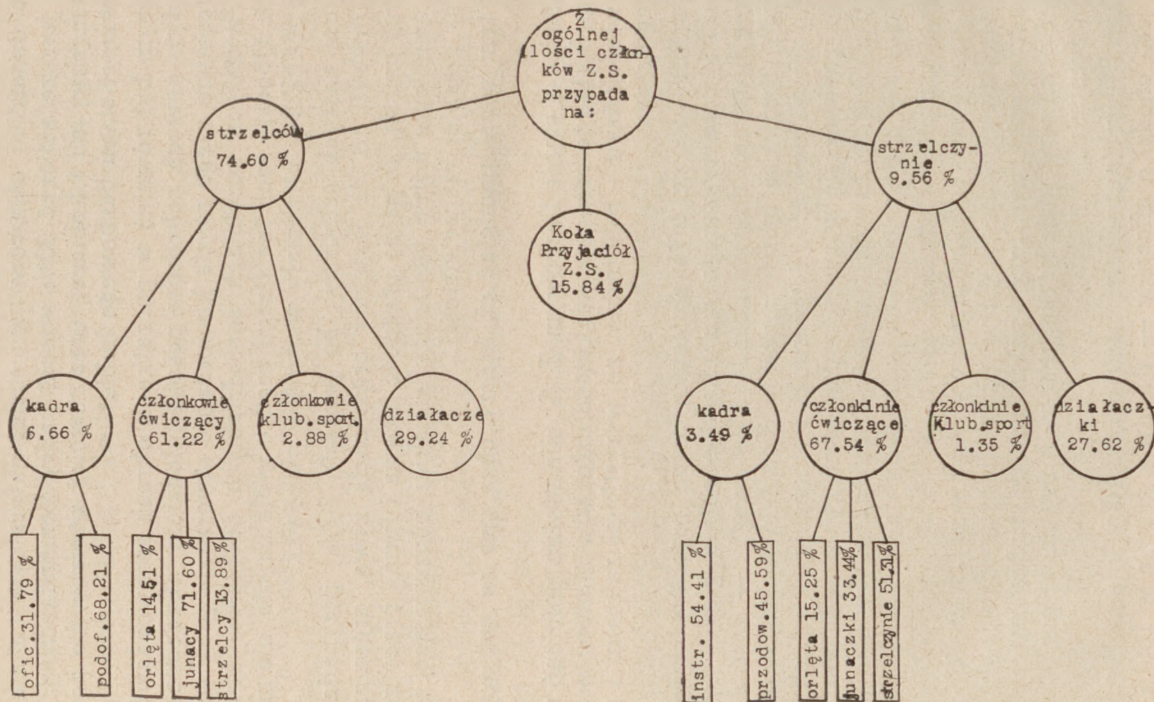
Mówiąc o stanie liczbowym Z. S., nie można pominąć milczeniem faktu, że ogromną większość członków stanowi proletariat włościańsko - robotniczy, ze wszystkimi zaletami i wadami tego stanu.

Wartość ideowa tego elementu, mimo tego tradycyjnego ubóstwa, i towarzyszącego mu niejednokrotnie głodu, bynajmniej nie będącego dobrym doradcą, jest naogół — dość duża. Jeśli jego moralność budzić może tu i ówdzie pewne zastrzeżenia, to trzeba pamiętać że warunki i otoczenie, w jakich element ten znajduje się w swym codziennym życiu w dużym stopniu utrudniają możliwość trwałego i skutecznego oddziaływania wychowawczego organizacji w tej dziedzinie.

Mimo wszystko stwierdzić należy, że dzięki surowej selekcji oraz spotęgowanej działalności wychowawczej, wartość ideowa i moralna strzelców uległa w okresie sprawozdawczym bardzo znacznej poprawie, czego natomiast nie można jeszcze powiedzieć o ich wyglądzie zewnętrznym, który nadal pozostawia dużo do życzenia.

Charakteryzując z kolei wartość kadry komendanckiej, którą, jeśli chodzi o oficerów — stanowią prawie w 100% oficerowie i podchorążowie W. P. wszystkich zawodów, z pewną

Tabela ilustrująca stan liczbowy członków Zw. Strzeleckiego.

jednak przewagą zawodu nauczycielskiego oraz, jeśli chodzi o podoficerów — stanowią w 75% podoficerowie rez. W. P. wszystkich zawodów, z pewną przewagą elementu wiejskiego — ocenić ją trzeba tak pod względem ideowym, moralnym jak i wyszkoleniowym, jako dość dobrą.

Trzeba przy tym mocno podkreślić, że ogół strzelców na wszystkich szczeblach organizacyjnych cechuje poza tym duży patriotyzm organizacyjny, wynikający z wyrobienia obywatelskiego i przywiązania do organizacji.

Organizacja władz Z. S.

Związek Strzelecki, zachowując wszystkie cechy organizacji społecznej, kierowanej na wszystkich szczeblach organizacyjnych do oddziału Z. S. włącznie przez obieralne zarządy — posiada równolegle zorganizowane komendy, obsadzone drogą nominacji przez kadrę oficerską, której praca oparta jest na dyscyplinie wojskowej.

Zarząd Główny Z. S. wybrany na Walnym Zjeździe Delegatów dnia 9 lipca 1933 r. w Poznaniu, ukonstytuował się jak następuje:

Prezes — ob. Paschalski Franciszek.

I. V. Prezes — ob. Minkowski Anatol.

II. V. Prezes — ob. płk. Dojan-Surówka Edward.

Dyrektor Biura i Sekr. Generalny — ob. Glinicki Zbigniew.

Skarbnik — ob. płk. Gluth-Nowowiejski Alojzy.

Członkowie: ob. Prauss Zofia, ob. Rouppert Kazimierz, ob. Patek Konrad, ob. Modzelewska Ludwika, ob. Sieroszewski Władysław, ob. Woydat Tadeusz, ob. Podwysocki Stanisław, na stanowisko przew. Rady Wychowania Ob.

Z urzędu — Komendant Gł. — ob. ppłk. dypl. Rusin Władysław, szef sztabu, ob. mjr. dypl. Pluta-Czachowski Kazimierz.

Komisja Rewizyjna: ob. dr. Bogusławski Stefan, ob. min. Szubartowicz Tadeusz, ob. Borysławski Lucjan, ob. Podgórski Przemysław, ob. Syska Mieczysław, ob. Gnoiński Jan, ob. Kowalewska Halina.

Sąd Strzelecki Główny: — ob. Dreszer Juliusz, ob. Bacia Kazimierz, ob. Kołodziejski Jan, ob. Szostkiewicz Tadeusz, ob. Mateja Stefan.

W ciągu 4-letniego urzędowania obecnego zarządu zaszły następujące zmiany:

Ustąpili: ob. płk. Dojan-Surówka, ob. Rouppert Kazimierz, ob. Patek Konrad, ob. Modzelewska Ludwika, ob. Sieroszewski Władysław, ob. Woydat Tadeusz, ob. Podwysocki Stanisław, ponadto zaszła również zmiana na stanowisku Komendanta Głównego i Szefa Sztabu.

Dokooptowani zostali: — ob. dyr. Dlouhy Wacław, ob. Kotarbiński Wiktor i ob. Wasiutyńska Irena. Komendantem Głównym został mianowany ob. ppłk. Frydrych Marian, Szefem Sztabu ob. mjr. Orawiec Franciszek.

Z powodu nawału zawodowej pracy zrezygnował ze swego stanowiska w Zarządzie Głównym ob. sen. Gwiżdż.

Pracą komend kierują komendanci, którzy jako pełnoprawni członkowie odnośnych zarządów, są z jednej strony ich organami pracy w dziedzinie wychowawczo - wyszkoleniowej, z drugiej zaś strony organami wykonawczymi rozkazów komendantów wyższych szczebli organizacyjnych, względnie komendantów odpowiedniego lub wyższego szczebla władz w. f. i p. w.

Najwyższą komendą w hierarchii organizacyjnej jest Komenda Główna Z. S., na czele której stoi mianowany przez ministra spraw wojskowych Komendant główny, będący równocześnie delegatem Państwowego Urzędu Wych. Fiz. i Przysp. Wojsk. do Zarządu Głównego Z. S.

Komendantowi głównemu Z. S. podlegają w normalnej drodze służbowej inspektorzy, oraz wszyscy komendanci Z. S. od komendantów okręgów w dół.

Organem pracy komendanta głównego Z. S. jest Komenda Główna Z. S. W skład Komendy Głównej wchodzą obecnie:

komendant główny — ob. ppłk. Frydrych Marian Ludwik,
z-ca kmdta głównego — ob. mjr. dypl. Dąbrowski Antoni,
inspektorka pracy kobiet — ob. Łukaszewiczowa Hanna,
sztab komendy głównej,

Centrum Wyszkolenia Z. S., którego komendantem jest z-ca komendanta głównego.

Obsada personalna sztabu kmdy głównej przedstawia się następująco:

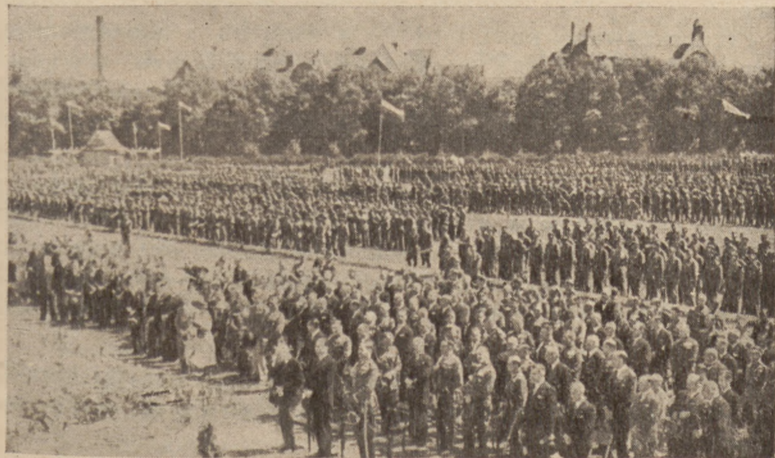
szef sztabu — ob. mjr. Orawiec Franciszek,
adiutant — ob. por. Krysakowski Stanisław,

szef oddz. og. org. — ob. mjr. Hornberger Józef,
szef oddz. strzel. sport. — ob. mjr. Stawarz Stanisław,
szef oddz. w. ob. — ob. dr. Korpała Józef,
kier. samodz. ref. w. f. — ob. kpt. Kurleto Marian,
kier. samodz. ref. sport. spec. — ob. Stypuła Wojciech,
szef oddz. propagandy — ob. Goldman Roman,
szef oddz. zaop. — ob. kpt. Bursa Wojciech,
kier. samodz. ref. opl. — ob. kpt. Kiciński Czesław,
kier. samodz. ref. gołęb. poczt. — ob. Kalinowski Juliusz,
szef sanit. — ob. mjr. dr. Wachnowski Włodzimierz,
grupa inspektorów terenowych — ob. mjr. Kłosiński Ryszard, ob. kpt. Zarębski Stanisław, ob. kpt. Olechowski Karol.

Zakres działania i pracę poszczególnych oddziałów oraz referatów Komendy Głównej Z. S. obrazuje dalszy ciąg sprawozdania.

ODDZIAŁ OGÓLNO - ORGANIZACYJNY.

Prace oddziału og.-org., będącego wyrazicielem i realizatorem generalnego planu działania władz głównych Z. S. oraz ich tendencyj i dążeń na przyszłość — zmierzały w okresie sprawozdawczym przede wszystkim do silniejszego niż dotychczas związania Związku Strzeleckiego z wojskiem, oraz do pomnożenia tężyzny i dyspozycyjności naszej organizacji.

Koncentracja oddziałów Z. S. w Poznaniu.

Poza tym położono silny nacisk na usprawnienie wewnętrznego życia organizacyjnego, należyty dobór kadry komendanckiej oraz podniesienie „morale" członków.

Z ważniejszych wydarzeń wzgl. prac dokonywanych w tym okresie — poza wydaniem szeregu zarządzeń doraźnych, regulujących sprawy selekcji ,porządku i dyscypliny, doboru kadry, usprawnienia działania komend, współpracy wewnętrznej i zewnętrznej i t. p.—wymienić przede wszystkim należy reorganizację oddziałów Z. S., będącą następstwem wydanej w 1934 roku nowej organizacji komend Z. S., a zmierzającej do zespolenia drobnych i słabych oddziałów jednowioskowych w większe i silniejsze oddziały zbiorowe, pokrywające się z gminami zbiorowymi.

Reorganizacja ta, mimo, że nie została jeszcze ukończona, zmniejszyła wprawdzie ilość oddziałów Z. S., niemniej jednak wpłynęła dodatnio na skonsolidowanie pracy niższych szczebli organizacyjnych.

W dążeniu do usprawnienia sprawozdawczości, oraz do ukrócenia nadmiernej pisaniny, która niejednokrotnie odsuwała istotną pracą wychowawczą w terenie na plan drugi, opracowano i wydano w 1935 r. nowe formularze statystyczne, oraz nowy terminarz sprawozdań i meldunków okresowych, ograniczając w ten sposób sprawozdawczość do koniecznego minimum.

Przepracowano poza tym — w związku z ukazaniem się dekretu Prezydenta R. P. o odznakach i mundurach — wydaną w 1934 r. instrukcję mundurową Z. S., której nowe wydanie ukaże się po zatwierdzeniu jej przez miarodajne czynniki państwowe.

W dziale personalnym wykonano również poważną pracę. Założono mianowicie w komendzie głównej oraz w komendach okręgów i podokręgów w miejsce prowadzonej dotychczas dorywczo i prowizorycznie ewidencji personalnej oficerów Z. S ewidencję kartotekową, oraz wydano w 1936 r. pierwszą listę oficerów Z. S.

Prace powyższe wraz z zarządzonymi corocznymi kwalifikacjami kadry oficerskiej Z. S. dały podstawę do racjonalnej gospodarki personalnej.

Nie można również pominąć milczeniem, że stanowiska komendantów powiatów Z. S. zostały nieomal w 100% obsadzone

oficerami i podchorążymi rez. wzgl. w st. spocz. W. P., z których ponad 80% posiada przeszkolenie na centralnych kursach oficerskich Z. S.

Jeśli idzie o obsadę niższych szczebli komendanckich, to aczkolwiek i na tym odcinku nastąpiła poprawa — większość bowiem komendantów oddziałów i pododdziałów Z. S. przeszła przeszkolenie organizacyjne i otrzymała odpowiednie nastawienie do pracy — to nie mniej jednak częste zmiany na stanowiskach, wskutek przeniesień w pracy zawodowej — są nadal poważną bolączką organizacji i utrudnieniem jej pracy.

Jeśli idzie o zamierzenia na przyszłość, to prace oddziału Og. Org. pójdą przede wszystkim w kierunku dalszego wzmożenia tężyzny i dyspozycyjności Z. S., dalszego usprawnienia życia organizacyjnego i wreszcie w kierunku rozszerzenia wpływów i zasięgu działania Z. S.

ODDZIAŁ WYSZKOLENIA.

Oddział Wyszkolenia Komendy Głównej Związku Strzeleckiego skupia całokształt zagadnień wychowawczo - wyszkoleniowych o charakterze ogólnym. W Oddziale Wyszkolenia opracowywane są zatym ogólne wytyczne i programy pracy wyszkoleniowej, wynikające z realizacji zadań objętych statutem i regulaminami organizacji. Jako organ koordynacyjny, Oddział Wyszkolenia uzgadnia wszelkie sprawy z dziedziny wychowawczo - wyszkoleniowej, nadając im odpowiedni kierunek, ustala formy i metody pracy, bada warunki pracy w terenie i jest stałym organem łącznikowym w zakresie prac przysposobienia wojskowego pomiędzy organami p. w. a organizacją.

Kierownictwo Oddziału Wyszkolenia pozostaje z ramienia Komendanta Głównego w rękach jego zastępcy.

Realizując swoje zadania Oddział Wyszkolenia prowadzi szkolenie unitarne członków, szkolenie zaś specjalne pozostawia poszczególnym oddziałom i referatom Komendy Głównej.

Wobec powyższego sprawozdanie z wyszkolenia obejmuje.

1. zasady ogólne szkolenia członków,
2. dział szkolenia unitarnego i wojskowego p. w.,
3. odprawy i zebrania kontrolne,
4. inspekcje,
5. stage gości zagranicznych.

Działalność innych działów pracy wychowawczo - wyszkoleniowej obrazują oddzielne sprawozdania.

1. Zasady ogólne szkolenia członków.

W latach sprawozdawczych 1933-34, 1934-35, 1935-36, 1936-37 sprawy szkolenia członków Związku Strzeleckiego podlegały systematycznej normalizacji w kierunku:

a) doskonalenia aparatu kierowniczego,
b) oddziaływania wychowawczego na młodzież i stwarzania odpowiednich warunków pracy dla organów p. w. i w. f.

Całokształt programu pracy wychowawczo - wyszkoleniowej został w roku 1934 ujęty w formę stałą w wydanych przez władze Główne Z. S. „Wytycznych i programie pracy Zw. Strzel.", zatwierdzonych przez P. U. W.F. i P.W.

Ponadto w każdym dziale wydano szereg zarządzeń, wytycznych i programów o charakterze stałym względnie okresowym.

W dziale szkolenia przyjęto następujące zasady:

a) członków kadry ofic. i podofic. Z. S. przeszkolić przedewszystkim unitarnie a dopiero po odbyciu kursu unitarnego przystąpić do kształcenia specjalistów w poszczególnych działach,
b) szkolenie oficerów i instruktorów (kierowników) odbywać się będzie centralnie, zaś szkolenie podoficerów i przodowników — na szczeblu komend okręgów i podokręgów.

Ustalając powyższe zasady, Władze Główne Z. S. miały na celu:

1) równomierne obciążenie ogniw Z. S. kosztami wynikającymi z przeprowadzenia imprez wyszkoleniowych,
2) podniesienie poziomu szkolenia kadry Z. S.,
3) selekcję członków pod względem wyszkoleniowym,
4) zespolenie pod względem uświadomienia organizacyjnego i zastosowanie jednolitych metod pracy w terenie,
5) przygotowanie kadry do służby instruktorskiej, organizacyjnej i p. w.

Przystępując do realizacji tych zamierzeń Komenda Główna Z. S. stanęła przed ciężkim i trudnym zadaniem, gdyż nale-

żało w jak najkrótszym czasie przeszkolić całą kadrę oficerską i podoficerską.

Przeszkolenie to prowadzono na kursach i obozach, uzupełniając je odprawami, koncentracjami wyszkoleniowymi i ćwiczeniami doskonalącymi.

W okresie jesiennym i zimowym szkolenie odbywało się w Centrum Wyszkolenia Z. S. w Warszawie, którego wykorzystanie w latach 1934-1937 przedstawia się następująco:

Rok	Kursy						Odprawy zebrania i t. p.
	unitarne	w. ob.	p. k.	kluby spec.	Opl gaz	A. O. Z. S.	
1934	3	1	—	—	—	—	2
1935	2	2	4	—	—	—	28
1936	2	—	4	1	—	2	26
1937	—	—	2	—	1	—	12
Razem	7	3	10	1	1	2	68

Ogółem w okresie sprawozdawczym w CWZS. odbyło się 24 różnych kursów w których uczestniczyło 1047 osób. Czasokres zajęcia Centrum przez te kursy wyniósł łącznie 685 dni.

Ponadto w okresach wolnych (nie zajętych przez organizację na kursy własne) odstępowano CWZS. dla przeprowadzenia kursów organizowanych przez władze wojskowe, p. w. i pokrewnych organizacyj. W ten sposób uzyskano całkowite wykorzystanie Centrum nie tylko dla celów wyszkoleniowych, lecz również pod względem administracyjnym, co umożliwiło prowadzenie racjonalnej gospodarki tym obiektem.

Szkolenie w okresie letnim odbywało się w obozach a to:

a) kadry oficerskiej na obozach centralnych, w roku 1933 i 1934 w Spale, w roku 1935 w Rozewiu nad morzem, a w roku 1936 w Kozienicach,
b) kadry podoficerskiej w obozach organizowanych przez okręgi i podokręgi.

2. Dział szkolenia unitarnego i wojskowego p. w.

a) Szkolenie kadry oficerskiej.

W latach 1933-34 do 1936-37 przeszkolono ogółem prawie 80% ogólnego stanu kadry oficerskiej i instruktorskiej, potrze-

bującej przeszkolenia względnie doszkolenia unitarnego — organizacyjnego.

Niezależnie od obozów i kursów przeprowadzono we wszystkich miejscowościach skupiających większą ilość oficerów — ćwiczenia doskonalące dla kadry oficerskiej. Ćwiczenia te prowadzone w okresie zimowym, miały na celu pogłębienie i uzupełnienie wiadomości posiadanych przez kadrę Z. S. oraz zapoznanie się z nowymi instrukcjami i przepisami wydanymi przez Władze Główne, jak również rozwinięcie wytycznych odnośnie realizacji pracy wyszkoleniowej w terenie na najbliższy okres czasu.

W roku wyszk. 1935-36 oddziały akademickie Z. S. rozpoczęły po raz pierwszy planowe szkolenie kadry, przerabiając w ciągu roku programy kursów unitarnych p. w. dla oficerów i podchorążych rezerwy oraz kursy instruktorskie dla działaczy Z. S.

Kursy te zostały zakończone 10-cio dniowym pobytem w CWZS. względnie na obozie w Spale, zaś w roku 1936 część kadry oficerskiej oddziałów akademickich brała udział w obozie oficerskim w Kozienicach.

Wykład na obozie oficerskim Z. S. w Rozewiu.

b) Szkolenie kadry podoficerskiej.

Począwszy od roku wyszk. 1933-4 przeprowadzano corocznie kursy unitarne dla podoficerów przy okręgach i podokręgach Z. S.

Kursy te trwały 3 tygodnie i były organizowane z funduszów organizacyjnych a korzystały z pomocy władz p.w. i w.f. jako zastępcze p.w., tylko w ramach unormowanych przepisami.

Na tych okręgowych (podokręgowych) kursach przeszkolono do roku 1935-36 to jest w ciągu 3 lat około 10% kadry podoficerskiej.

W roku wyszk. 1936-37 za zgodą Pana Ministra Spraw Wojskowych zorganizowano cztero tygodniowe kursy unitarne w 45 kompaniach instruktorskich przy poszczególnych pułkach piechoty, przy czym Wojsko udzieliło Związkowi Strzeleckiemu wybitnego poparcia.

Na kursach tych przeszkolono w ciągu 6 miesięcy około 30% kadry podoficerskiej a więc trzykrotnie więcej niż na kursach okręgowych i podokręgowych.

Łącznie, w latach objętych sprawozdaniem, przeszkolono około 40% całego stanu kadry podoficerskiej.

Biorąc pod uwagę, że część podoficerów nie potrzebuje chwilowo przeszkolenia, gdyż są to członkowie, którzy przed służbą wojskową byli w Organizacji jako junacy, a po odbyciu tej służby powrócili do Z. S. i mają wobec tego dostateczne przeszkolenie organizacyjne i wojskowe, należy stwierdzić, że przeszło 50% kadry podoficerskiej Z. S. przedstawia obecnie należytą wartość instruktorską.

c) Szkolenie wojskowe (p. w.).

Przysposobienie wojskowe jest zasadniczym elementem w całokształcie pracy wychowawczo - wyszkoleniowej Z. S. Z dumą możemy przypomnieć, że Z. S. był inicjatorem p. w. w Polsce i w pracach p. w. odgrywa nadal pierwszorzędną rolę. Całkowity kontyngent uczestników pozaszkolnych hufców p. w. rekrutuje się z członków Z. S.

Całokształtem szkolenia wojskowego (p. w.) kierują odpowiednie władze i organy w. f. i p. w., tym nie mniej Z. S. bierze w tej akcji bardzo poważny udział, gdyż:

1) organizuje w terenie hufce p. w. w oddziałach Z. S.,

2) dostarcza odpowiedniego elementu oficerskiego i podoficerskiego, który władze w.f. i p.w. kontraktują jako kadrę dla prac p.w.,

3) współdziała z organami w.f. i p.w. przez komendantów powiatowych Z. S., którzy są z reguły zastępcami komendantów powiatowych p.w.

Szkolenie członków Z. S. w oddziałach odbywa się w 3-ch grupach, a to:

a) junaków p.w. (szkoła młodszych i starszych),

b) strzelców z ukończonym p.w. i rezerwistów,

c) orląt i junaków bez p.w.

Junacy ćwiczą według programu władz p.w., natomiast dla grup strzelców z ukończonym p. w., rezerwistów, orląt i junaków bez p. w., wydano szczegółowe programy w „Wytycznych i programie pracy Z. S." z roku 1934, które są realizowane w oddziałach. Zmiany tego programu i utrzymanie w aktualności metod szkolenia pozostawiono do wykonania komendantom okręgów i podokręgów, którzy pod tym względem kierują się wytycznymi, zarządzeniami i rozkazami otrzymywanymi z P. U. W. F. i P. W. oraz Komendy Głównej Z. S.

Kompania Z. S. z Żywca.

Kompania regionalna Z. S. w strojach krakowskich.

Ponadto okręgi i podokręgi dla pogłębienia przywiązania do organizacji urządzają rok rocznie obozy dla strzelców, którzy nie uczestniczą w obozach junackich p. w. oraz dla orląt.

3. Odprawy i zebrania kontrolne.

Sprawy wyszkoleniowe regulowano również na specjalnych odprawach wyszkoleniowych ,które odbywały się zasadniczo dwa razy do roku to jest na wiosnę i w jesieni, centralnie w Warszawie dla komendantów okręgów i podokręgów, oraz kilka razy w roku, zależnie od możliwości finansowych, w okręgach i podokręgach dla komendantów powiatów, samodz. oddz. i referentów tych komend.

Analogicznie jak z kadrą oficerską przeprowadzano w powiatach i sam. oddziałach Z. S. rok rocznie przed rozpoczęciem okresu letniego i zimowego odprawy wyszkoleniowe dla kadry podoficerskiej, ze specjalnym uwzględnieniem podoficerów pełniących funkcję komendanckie lub instruktorskie w oddziałach. Ponadto powiaty i oddziały Z. S. przeprowadzały odprawy przy okazji zbiórek wyszkoleniowych junaków, względnie zwoływały odprawy w razie potrzeby i w miarę posiadania środków finansowych. Komenda Główna Z. S. przez zarządzenie tych odpraw

miała na względzie konieczność utrzymywania stałego kontaktu między komendantami Z. S. i ich kadrą.

W tym też celu oraz dla sprawdzenia dyspozycyjności kadry nie tylko podoficerskiej ale i oficerskiej, Komenda Główna Z. S. zarządziła w dniu 25 kwietnia 1937 roku odprawy oficerskie i zebrania kontrolne podoficerów na terenie całego państwa w siedzibach komend powiatowych (sam. oddz.) jednocześnie. W odprawach — zebraniach wzięli udział wszędzie bez wyjątku odnośni komendanci garnizonów wojska, d-cy pułków i przedstawiciele miejscowych władz administracyjno - państwowych.

Na odprawy - zebrania stawiło się 70,3% całej kadry, który to procent stawiennictwa należy uważać za zupełnie zadawalniający, biorąc pod uwagę trudności wynikające z pełnienia pracy zawodowej, kosztów przejazdów, warunków atmosferycznych i t. p.

4. Inspekcje.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzano systematyczne inspekcje tak z ramienia Komendy Głównej Z. S., jak przez komendantów okręgów i podokręgów.

Strzelcy z Polesia w strojach regionalnych.

Sprawozdania z tych inspekcyj podawano do wiadomości Władzom W.F. i P.W., zainteresowanym D-com Korpusów oraz inspekcjonowanym.

Od roku 1934-35 oficerowie Komendy Głównej przeprowadzali rok rocznie, według ustalonego planu, szczegółowe inspekcje władz okręgowych, podokręgowych i powiatowych, jak również w oddziałach, klubach i na kursach na terenie całego Państwa.

Inspekcje przeprowadzane z ramienia Komendy Głównej Z. S. obejmowały nie tylko dział wyszkoleniowy, lecz całokształt pracy danego ogniwa. O zakresie pracy inspektorów, celu oraz ilości inspekcyj informuje sprawozdanie z działalności inspektorów terenowych.

5. Stage gości zagranicznych.

Komenda Główna Z. S. przeszkoliła w okresie sprawozdawczym na obozach i kursach członków pokrewnych lub zaprzyjaźnionych organizacyj zagranicznych łącznie 170 osób, a to 165 Rumunów, 3 Łotyszów i 2 Estończyków.

Szersze omówienie stosunków łączących Z. S. z zaprzyjaźnionymi organizacjami p. w. zagranicą, znajduje się na innym miejscu.

ODDZIAŁ WYCHOWANIA OBYWATELSKIEGO.

Wychowanie obywatelskie jest podstawowym czynnikiem w całokształcie pracy Z. S. i w hierarchii zagadnień Związku Strzeleckiego zajmuje miejsce przodujące. Jako cel naczelny stawia sobie Związek Strzelecki wychowanie i przysposobienie dobrego obywatela - żołnierza. Dlatego też w pracy Związku Strzeleckiego wychowanie obywatelskie, wypływające z tradycyj ideowych i wskazań Marszałka Józefa Piłsudskiego, odgrywa szczególnie ważną rolę. Przenika ono cały system pracy wychowawczo - wyszkoleniowej Z. S. tak, iż zarówno wychowanie fizyczne, jak i przysposobienie wojskowe czy strzelectwo traktowane są jako elementy strzeleckiego systemu wychowania obywatelsko - żołnierskiego. Przez odpowiednie wyszkolenie kadry instruktorskiej Związek Strzelecki konsekwentnie dąży do tego, aby cała kadra umiała wydobywać wartości obvwatelskie ze wszystkich zajęć wychowawczo - wyszkoleniowych, prowadzonych w jednostkach Z. S.

Pomni wskazań Wodza Naczelnego, Marszałka Śmigłego-Rydza, wielokrotnie kierowanych do Strzelców, staraliśmy się

wytworzyć w naszych oddziałach atmosferę rzetelnej pracy obywatelsko - żołnierskiej, ze świetlic Z. S. zaś stworzyć „kuźnię wykuwającą dzisiejszego Polaka na modłę potrzeb dzisiejszej chwili i dzisiejszej sytuacji w jakiej Polska się znajduje". Oczywiście z tego wynikła konieczność podciągnięcia całe kadry, a ponadto rozszerzenia programu i zadań wychowania obywatelskiego na całokształt życia strzelców, wreszcie uwzględnienia elementów wychowawczych w programach i metodyce innych działów pracy strzeleckiej.

Pojęcie, treść i metoda wychowania obywatelskiego w Z. S. wykrystalizowały się w okresie ubiegłego czterolecia tak wyraźnie i zgodnie z dążeniami władz wojskowych, że podstawowe pojęcia i wskazania wychowania obywatelskiego Z. S. znalazły swój wyraz w nowych „Wytycznych wychowania obywatelskiego w organizacjach p. w." wydanych przez P. U. W. F. i P.W. 1.VI. 37 r. Ta zbieżność założeń ideowo-wychowawczych i wskazań metodyczno - programowych Z. S. i P. U. W. F. i P. W. wpłynie niewątpliwie na usprawnienie i wzmocnienie tej akcji, dzięki wyraźnym wskazaniom P. U. W. F. i P. W. dotyczącym współpracy kadry p. w. w realizacji wychowania obywatelskiego. Notujemy ten fakt głównie dlatego, że nowe „Wytyczne w. ob." P. U. W. F. i P. W. powstały przy wydatnej współpracy Z. S. w ramach Komitetu Koordynacyjnego przy W. I. N. O.

Należy również zaznaczyć, że w ubiegłym okresie sprawozdawczym, na tle namiętnych dyskusyj publicznych o ideę, treść i metodę wychowania obywatelskiego, nie tylko zwycięsko przetrwaliśmy momenty kryzysów pojęć w życiu i opinii społecznej, nie tylko nic nie uroniliśmy z naszych dotychczasowych zdobyczy, ale nawet wpłynęliśmy poważnie na upowszechnienie pojęć o wychowaniu obywatelskim w duchu założeń ideowych naszej Organizacji. Jest to objaw tym cenniejszy, że w wychowaniu obywatelskim w Z. S. uwzględniamy, zarówno pokojowe jak i wojenne potrzeby państwa tak, iż elementy obywatelskie splatają się w tej akcji organicznie z elementami żołnierskimi.

1. Organizacja pracy w dziale wychowania obywatelskiego na szczeblu Komendy Głównej.

Pracą wychowania obywatelskiego na szczeblu władz głównych Z. S. kierował oddział wychowania obywatelskiego, który

do czerwca 1934 r. podlegał bezpośrednio Zarządowi Głównemu, a następnie wszedł w skład Komendy Głównej.

Z ramienia Zarządu Głównego Z. S. kierownikiem spraw wychowania obywatelskiego był do 9.X. 1934 r. wiceprezes Zarządu Głównego Z. S. ob. płk. Anatol Minkowski.

Praca oddziału wychowania obywatelskiego polega głównie na koordynowaniu akcji wychowania obywatelskiego w całej organizacji, opracowywaniu podstawowych instrukcyj, wytycznych i programów ramowych, organizowaniu periodycznych odpraw, inspekcjonowaniu kursów i prac w terenie, utrzymywaniu bezpośredniego kontaktu z okręgowymi referentami w. ob. oraz z centralnymi władzami i instytucjami oświatowymi. Wobec znacznego nasilenia terenu odpowiednią kadrą instruktorką na szczeblu okręgów (Komisje wychowania obywatelskiego), Komenda Gł. w okresie sprawozdawczym dążyła przede wszystkim do ujednolicenia akcji wychowania obywatelskiego, uporządkowania doświadczeń i pogłębienia metodyki pracy.

Oddział wychowania obywatelskiego obejmuje obecnie trzy rozległe działy pracy: a) wychowanie obywatelskie, b) przysposobienie zawodowe (rolnicze), c) pracę orląt Z. S. Każdy z tych działów pracy otaczany był należytą opieką, a wszelkie prace związane z tymi zagadnieniami załatwiał oddział w. ob., gdyż Rada w. ob. na szczeblu Komendy Gł. Z. S. nie funkcjonowała. W miarę potrzeby oddział w. ob. inicjował ankiety lub zapraszał do współpracy odpowiednich fachowców i specjalistów bądź z pośród instruktorów w. ob. bądź też z pośród oświatowców współdziałających ze Zw. Strzel. Ponadto zasadnicze zagadnienie z działu wychowania obywatelskiego omawiane były na posiedzeniach Rady Naczelnej Z. S., na odprawach komendantów okręgów oraz na odprawach w obozach kadry oficerskiej Z. S.

2. Organizacja pracy w terenie.

Dla zapewnienia ciągłości akcji wychowania obywatelskiego i stałego jej rozwoju Komenda Główna Z. S.: a) starała się zapewnić Okręgom stałych referentów wychowania obywatelskiego, b) przeszkolić całą kadrę instruktorską na kursach unitarnych, uwzględniających w swym programie sprawy wychowania obywatelskiego, przysposobienia rolniczego i pracy orląt.

Dzięki życzliwemu stanowisku Pana Ministra W. R. i O. P. uzyskano na rok 1934/35 przydział dziesięciu nauczycieli za

urlopem płatnym na stanowiska okręgowych referentów w. ob. W latach następnych korzystano z urlopów za zwrotem kosztów zastępstwa, opłacanych przez Zarząd Główny Z. S. Niektórzy okr. referenci w. ob. korzystali ze zniżek godzin udzielonych dla prac Z. S. przez pp. Kuratorów. Ponadto zwracano uwagę na obsadę funkcyj powiatowych i oddziałowych instruktorów w. ob. oraz kładziono nacisk na bezpośredni kontakt instruktorów w ob. z terenem i władzami szkolnymi, a w szczególności z organami Oświaty Pozaszkolnej (oddziały O. P., inspektorzy, instruktorzy O. P., komisje O. P.).

Kadra instruktorska w. ob. w terenie, w liczbie kilkunastu tysięcy referentów, instruktorów i współpracowników w dziale w. ob., składała się przeważnie z pośród nauczycielstwa i to głównie nauczycielstwa szkół powszechnych, w większości swej zrzeszonego w Zw. Nauczycielstwa Polskiego. Ofiarna, bezinteresowna i prawdziwie ideowa praca tych kilkunastu tysięcy pracowników społeczno - wychowawczych, zasługuje na podkreślenie i wyróżnienie. Dzięki tej życzliwej współpracy Z. S. osiągnął poważne rezultaty w dziele budowania nowej kultury życia obywatelskiego.

Celem zacieśnienia współpracy z nauczycielstwem zgrupowanym w ZNP. — Związek Strzelecki wraz ze Z. N. P. ustaliły następującą deklarację:

1) Związek Strzelecki i Związek Nauczycielstwa Polskiego, opierając się na tradycji wieloletniej współpracy i deklaracjach złożonych Naczelnemu Wodzowi Marszałkowi Śmigłemu-Rydzowi, uznają wzajemną współpracę nad przysposobieniem młodzieży do obrony narodowej za wspólną sprawę obu organizacyj.

2) Z. S. i Z. N. P. doceniają szczególne znaczenie społecznego wysiłku w realizowaniu hasła przysposobienia narodu do obrony państwa.

3) Z. S. i Z. N. P. uznają sprawę przysposobienia młodzieży do służby obrony narodowej oraz walkę z analfabetyzmem wśród przedpoborowych za najpilniejsze zadania w zakresie pracy społecznej i wychowania obywatelskiego.

4) Z. S. i Z. N. P., wychodząc z założenia, że poziom szkoły i oświaty, a zarazem jej powszechność wpływa na stopień obronności państwa, uważają realizację postulatu powszechności nauczania publicznego i wysoko zorganizowanej szkoły powszechnej za podstawowy warunek należytego przysposobienia

młodzieży do twórczej pracy obywatelskiej i ofiarnej służby narodowej.

* * *

W okresie sprawozdawczym we wszystkich niemal okręgach funkcjonowały Okręgowe Komisje wychowania obywatelskiego, złożone z wybitnych działaczy kulturalno - społecznych. Zakresem prac, inicjatywą i rezultatami wyróżniły się Komisje W. Ob.: we Lwowie, Toruniu, Krakowie, Łodzi, Grodnie i Stanisławowie. Na specjalne podkreślenie zasługują prace Komisji W. Ob. Okr. VI we Lwowie, która od roku 1933/4 podjęła wydawanie miesięcznych „Programów Pracy Z. S. dla referentów wychowania obywatelskiego" i obecnie osiągnęła nakład 5500 egz. miesięcznie, rozsyłanych na teren całej Polski.

Prócz okręgowych Komisyj w. ob. funkcjonowały w terenie również Komisje pracy orląt, oraz Komisje Przysposobienia Rolniczego. W dziale pracy orląt poważne rezultaty osiągnęła Komisja pracy orląt Okr. V. Z. S. Kraków, zaś w dziale przysposobienia rolniczego Komisje P. R. Okr. III Grodno i Okręgu VI Z. S. Lwów.

3. Prace oddziału w. ob. w dziale wychowania obywatelskiego.

O działalności oddziału w. ob. w omawianym okresie sprawozdawczym świadczą następujące dane, ilustrujące ważniejsze prace i osiągnięcia:

a) celem ujednolicenia programów, metod i form pracy w dziale w. ob. opracowano w Komisji wychowania obywatelskiego Zarządu Gł. Z. S. pod przewodnictwem ob. płk. A. Minkowskiego szczegółowe wskazówki metodyczne i programy ramowe wychowania obywatelskiego, które ukazały się w „Wytycznych i programie prac Z. S." (1934). W dziale wychowania obywatelskiego (obejmującym 20 stron) określono wyraźnie cele wychowania obywatelskiego, zadania na rok 1934/5, podstawowe pomoce i urządzenia niezbędne w pracy wychowawczej, a przede wszystkim program ramowy dla poszczególnych grup wyszkoleniowych. Program uzupełniają wskazówki metodyczne, w których szerzej omówiono zasady pracy świetlicowej.

b) Dla pogłębienia i usprawnienia akcji wychowania obywatelskiego zwrócono uwagę na zagadnienie doboru i kształce-

nia t. zw. *przodowników świetlicowych* z pośród młodzieży rozbudzonej kulturalnie i ujawniającej skłonności przodownicze w pracy świetlicowej. Celem dopomożenia okręgom i powiatom w akcji kształcenia tych przodowników, wydano w r. 1934 powielaną instrukcję, zawierającą wskazówki organizacyjno-metodyczne i program ramowy 2-tygodniowego kursu dla przodowników świetlicowych.

c) Dając wyraz dążności do zharmonizowania prac Z. S. w dziedzinie wychowania obywatelskiego z poczynaniami władz szkolnych w zakresie oświaty pozaszkolnej, opublikowano w „Dzienniku Zarządzeń i Rozkazów" (1935) *instrukcję* normującą zasady współpracy kadry wychowania obywatelskiego Z. S. z organami oświaty pozaszkolnej. Nie poprzestając na tym, Komenda Główna Z. S. podkreślała stale potrzebę utrzymania bezpośredniego kontaktu z oddziałami Oświaty Pozaszkolnej i instruktorami O. P.

d) Ponieważ w systematycznej pracy wychowania obywatelskiego odczuwano nadal potrzebę jakiegoś podręcznika, normującego założenia ideowo - wychowawcze i rozwijającego wskazania organizacyjno - metodyczne zawarte w „Wytycznych i programie pracy Z. S.", przeto w listopadzie 1935 r. rozesłano okręgom i powiatom obszerne, powielane „Wskazówki dla kadry instruktorskiej wychowania obywatelskiego". Prze-

Zajęcia świetlicowe są podstawą akcji w. ob.

drukowane przez Komisję Wychowania Obywatelskiego Okr. VI Z. S. „Wskazówki" te załączone zostały jako oddzielna 32-stronicowa broszura do „Programu pracy dla referentów w. ob.".

e) Celem ujednolicenia akcji dobrego czytania książki opublikowano w „Dzienniku Zarządzen i Rozkazów Z. S." ramowy regulamin zespołu dobrego czytania książki (1936). Poza tym opracowano specjalne formularze sprawozdawcze z akcji dobrego czytania książki.

f) Celem wzmożenia prac wychowania obywatelskiego, w związku z akcją dokształcania przedpoborowych i zwalczania wśród nich analfabetyzmu, opracowano i podano w „Dzienniku Zarządzeń i Rozkazów Z. S." (nr. 18. 36 r.) „Wytyczne wychowania obywatelskiego na okres zimowy" 1936/37, które ukazały się również jako oddzielna odbitka.

g) Wychodząc z założenia, że wychowanie obywatelskie w Z. S. stanowi tło całej pracy Z. S., że nie może się ono zamykać w ramach świetlicy, opracowano i podano w „Dzienniku Zarządzeń i Rozkazów Z. S." (nr. 9, 1937) „Wytyczne wychowania obywatelskiego na obozach letnich".

h) W ostatnich latach pracę Z. S. stają się również przedmiotem badań i opisów o charakterze naukowo-badawczym. Pragnąc dopomóc terenowi w tych poczynaniach, zwrócono się do socjologa dr. W. Okińskiego, o opracowanie odpowiedniej instrukcji dla piszących monografie o Z. S. Instrukcja ta została już opracowana i przydzielona będzie w kilku egzemplarzach wszystkim Okręgom i Podokręgom.

i) Ze wszystkich jednak instrukcyj i wytycznych, opracowanych w okresie sprawozdawczym, niewątpliwie największe znaczenie miała „Instrukcja orląt Związku Strzeleckiego" (1934), aprobowano przez P. U. W. F. i P. W., a zawierająca normy, zasady i programy, obejmujące całokształt pracy wśród orląt Z. S. Nowa redakcja tej instrukcji jest przedmiotem studiów i wkrótce będzie oddana do druku. Wszystkie okręgi otrzymały projekty nowej instrukcji do wypowiedzenia się w sprawie wprowadzonych zmian. Myślą przewodnią było dążenie do przystosowania celu i zadań orląt do właściwości i zainteresowań młodocianych od lat 12 — 16 oraz uproszczenie programów i wymagań na stopnie.

j) Dla zaspokojenia oddawna odczuwanego braku wydawnictw instrukcyjnych, dotyczących pracy świetlicowej i ideowo-wychowawczej, podjęto starania o przygotowanie podstawo-

wych wydawnictw instrukcyjnych. Rezultatem dotychczasowych prac w tym zakresie jest przygotowanie do druku „instrukcji bibliotecznej", „instrukcji o urządzeniu świetlic Z. S.", oraz studium socjologicznego dr. Okińskiego p. t. „O tradycjach i symbolach Z. S.". Prace te przygotowane już przed kilku laty pod redakcją ob. M. Golki, dotychczas nie ukazały się w druku. Natomiast w r. 1936 ukazał się zbiór listów, artykułów i przemówień Marszałka Edwarda Śmigłego - Rydza p. t. „do Strzelców".

W związku z pracami oddziału w. ob. ukazały się nakładem Centralnego Instytutu Wydawniczego Z. S. broszura ob. dr. J. Korpały p. t. „Przodownik świetlicowy" (1935) oraz „Przegląd treści 16 roczników ‚Strzelca" (1937), który ułatwi wykorzystanie bogatego materiału, zawartego w rocznikach „Strzelca" w pracy wychowawczej.

W okresie sprawozdawczym przeprowadzono pięć odpraw okręgowych referentów wychowania obywatelskiego w latach: 1934 (dwie), 1935, (24—26.IV) 1936, (16.IV) 1937. Ponadto zorganizowano w tym okresie dwa kursy 2-tygodniowe (1934, 1935) oraz jeden kurs dwudniowy (1936). Wykładowcami na tych kursach, poza kadrą Z. S. byli wybitni znawcy zagadnień społeczno - oświatowych.

Zmiany personalne w oddziale w. ob. i redukcja składu osobowego spowodowały znaczne zmniejszenie inspekcyj. Inspekcjonowano jedynie ważniejsze kursy, odprawy i konferencje terenowe.

4. Ważniejsze prace Kmdy Gł. Z. S. w dziale w. ob.

Z innych ważniejszych prac w dziale w. ob. podjętych z inicjatywy i pod kierunkiem Kmdy Gł. Z. S. wymienić należy:

a) opracowanie rezultatów ogólno - organizacyjnego *konkursu pracy*, w którym wzięły udział 2074 oddziały Z. S. Opisy tych drobnych prac, wykonanych w ciężkich warunkach najgłębszego kryzysu, są wymownym świadectwem wzrastającego wyrobienia i uobywatelnienia szerokich mas strzelców, którzy przez konkretny czyn zaprawiają się do bezinteresownej pracy obywatelskiej.

b) zorganizowanie ogólno - organizacyjnego *konkursu zespołów dobrego czytania książki* (1934—35), w którym wzięło udział 664 zespołów. Najlepsze zespoły otrzymały jako nagrodę Kmdy Gł. „Pisma wybrane" Marsz. J. Piłsudskiego.

c) zorganizowanie *„ankiety bibliotecznej"*, mającej na celu

dostarczenie materiału o bibliotekach i czytelnictwie w Związku Strzeleckim. Formularze ankiety opracowano w porozumieniu z Poradnią Biblioteczną Z. B. P. oraz Wydz. O. P. Min. W. R. i O. P. Materiał uzyskany w ten sposób posłuży do opracowania monografii o bibliotekach Z. S.

d) zorganizowanie trzech centralnych *kursów* instruktorów orląt Z. S. w C. W. Z. S. (1935) i w Spale (1936 i 1937).

e) opracowanie na podstawie ankiety przeprowadzonej w obozie orląt Z. S. w Węgierskiej Górce (1936) obszernego *referatu* p. t. „O orlętach Z. S." rozesłanego do okręgów Z. S.

f) opracowanie szeregu *zestawień bibliograficznych*, ułatwiających dobór książek do bibliotek instruktorskich, świetlicowych i orlęcych.

5. Pomoce Zarządu i Kmdy Gł. Z. S.

Zarząd i K-da Gł. starały się w okresie sprawozdawczym, podobnie jak i w latach poprzednich, wspomagać okręgi i powiaty Z. S. bądź w postaci subwencyj na rozjazdy referentów w. ob. i kursy, bądź też w postaci wydawnictw. W ostatnich latach rozesłano do okręgów około 25000 egz. książek uzyskanych tytułem subwencji z Min. W. R. i O. P., z M. S. Wojsk. (WINO i P. U. W. F. i P. W.) z Tow. Pomocy Polonii zagranicą, oraz zakupionych z budżetu Zarządu Gł. Z. S.

Na specjalne podkreślenie zasługuje dar W. I. N. O. w postaci około 14000 książek, które w ostatnich tygodniach rozesłano powiatom, ubiegającym się o przydział tych książek Z funduszów Z. S. zakupiono 850 egz. 2-tomowego „Kursu Nauki Obywatelskiej" P. K. U., który oprawiono i rozesłano Okręgom, oraz kilkaset egz. „Opowieści żołnierskich o Generale Śmigłym". Na skutek starań Z. S. Ministerstwo W. R. i O. P. przyznało Z. S. bezpłatną prenumeratę 300 egz. mies. „Praca oświatowa", który od 1. I. 1937 r. otrzymują wszystkie okręgi i powiaty Z. S.

6. Współdziałanie Z. S. z instytucjami państwowymi i organizacjami społeczno-oświatowymi.

Oddział w. ob. współpracował w okresie sprawozdawczym z całym szeregiem organizacji, głównie zaś z Centralnym Komitetem do Spraw Mł. Wiejskiej, z Wojsk. Instytutem Naukowo - Oświatowym, Instytutem Oświaty Dorosłych i Powszechnym Uniwersytetem Korespondencyjnym i Komitetem Koordynacyjnym przy W. I. N. O. Stałą łączność utrzymywał oddział w. ob. z Wydziałem Oświaty Pozaszkolnej M. W. R. i O. P., który do prac Z.S. odnosił się zawsze z dużą życzliwością.

7. Prace terenu.

a) sytuacja i stan prac wychowania obywatelskiego.

Przechodząc z kolei do omówienia sytuacji w terenie, podkreślić należy stałe i systematyczne podnoszenie się poziomu prac wychowania obywatelskiego. Sprawdzianem wyrobienia obywatelskiego strzelców jest udział w akcji oświatowo - propagandowej wśród poborowych, w której Z. S. od kilku lat bierze wybitny udział. Do tego dodać należy udział w akcji zimowej dla bezrobotnych, akcji na rzecz ofiar powodzi. Przykłady te dobitnie świadczą, że wychowanie obywatelskie osiąga swój cel. Poprawiający się stan rzeczy należy przypisać głównie metodzie wychowawczej, stosowanej przez Z. S., w której dominującą rolę odgrywają czyny obywatelskie, podejmowane dobrowolnie bądź na rzecz środowiska, w którym oddziały Z. S. pracują, bądź na rzecz swego oddziału.

Braki i niedociągnięcia jakie istnieją tu i ówdzie są wynikiem płynności i zmienności kadry instruktorskiej w. ob., pracującej ochotniczo z pełnym poświęceniem. Stwierdzić można z całą pewnością, że wszędzie tam, gdzie kadra instruktorska jest stała, poziom wychowania obywatelskiego i osiągnięte rezultaty są na b. wysokim poziomie. Dobitnym przykładem są okręgi III, V, VI, VII, które w sprawozdaniu liczbowym zajmują wybitne miejsce.

W akcji wychowania obywatelskiego Z. S. zaobserwować można charakterystyczne zjawisko, że niektóre Okręgi i Podokręgi wybijają się w pewnym zakresie prac, niejako specjalizując się w pewnym kierunku. I tak — okręg III od szeregu lat zajmuje przodujące miejsce w przysposobieniu rolniczym i akcji dobrego czytania książki; okręg IV specjalną troską otacza świetlice organizując konkursy świetlic; okręg V wybija się na odcinku pracy orlęcej, dzięki sprawnie działającej komisji pracy orląt, podokręg Śląsk przoduje w akcji samokształceniowej i systematycznie prowadzone akcji szkolenia kadry w stałej szkole strzeleckiej w Rybnej; okręg VI skupił w swych rękach akcję wydawniczą, okręg IX i X osiągnęły poważne rezultaty w akcji budowy domów strzeleckich. Niewątpliwą zasługą I Okręgu Z. S. jest wydanie „Zbioru materiałów do próby organizacyjnej Z. S.“ (1935).

Osiągnięte rezultaty na różnych odcinkach pracy w dziedzinie wychowania obywatelskiego ilustruje sprawozdanie liczbowe:

Sprawozdanie liczbowe z akcji wychowania obywatelskiego

Rok	Domy strzeleckie		Świetlice			Biblioteki						Zespoły świetlic				
	wykończone	w budowie	własne lub wynajęte	w szkołach	wspólne z innymi organizacjami	stałe	centrale bibliotek ruchomych	biblioteki ruchome	ogólna ilość książek we wszystkich rodzajach bibliotek	komplety bibliotek wypożyczone z innych organizac.	ilość prenumerowanych czasopism	orkiestry dęte	inne zespoły muzyczne	śpiewacze	teatralne	dobrego czytania książki
1934	94	brak danych	3375	3586	585	2895	—	933	219940	brak danych	brak danych	201	217	1588	647	nie było
1935	122	70	2975	3997	894	2897	—	918	191301	892	5428	178	375	1585	2786	664
1936	152	130	4277	3321	786	2211	—	2763	208487	1359	7392	214	305	1679	2956	1134
1937	167	142	4206	3114	899	1585	96	2006	233024	2822	10915	198	320	1810	3040	1062

Sprawozdanie liczbowe z akcji wychowania obywatelskiego

c o w e		Prace wychowania obywatelskiego							Kursy conajmniej tygodniowe						Kadra w ob.		
Samokształce-niowe	różne	obchody narodo-dowe uroczystości organizacyjne i o-kolicznościowe	przedstawienia teatralne, insceni-zacje, koncerty	wycieczki, odwie-dziny zespołowe	zespołowe czyny obywatelskie	ilość strzelców na kursach wieczor.	ilość prowadzo-nych kronik	ilość wygłoszo-nych odczytów, pogadanek	powiatowy ref. w, ob.	ilość uczestników	oddziałowych i pododdz. w ob. instrukt.	ilość uczestników	Przodowników świetlicowych	ilość uczestników	powiat ref. w ob.	oddział i pododdz. instr. w ob.	przodownicy świetllcowi
brak da-nych	brak da-nych	12157	8356	2725	brak da-nych	brak da-nych	brak da-nyeh	brak da-nych	—	—	82	2399	38	826	brak da-nych		
554	990	12514	12131	4234	9251	15696	2764	165332	—	—	55	845	101	1928	brak da-nych	2795	2204
609	392	26741	13268	4430	7616	11893	2931	124928	—	—	93	919	123	2065	brak da-nych	3182	2438
796	216	26933	11817	4377	5349	16467	2933	128476	3	43	24	513	85	1755	324	5841	4318

Dom strzelecki im. płk. K. Hozera w Miłkowie.

Porównanie sprawozdań rocznych z akcji wychowania obywatelskiego za okres czterech lat nasuwa przede wszystkim ogólny wniosek, że we wszystkich niemal działach wychowania obywatelskiego notowaliśmy poważny wzrost ilościowy rezultatów pracy. Znaczny stosunkowo spadek ilości bibliotek Z. S., tłumaczy się komasacją drobnych biblioteczek i racjonalizacją akcji bibliotecznej na niektórych terenach. Poważnym natomiast sukcesem jest wzrost ilości ochotniczych zespołów świetlicowych (dobrego czytania książki i zespołów samokształceniowych) oraz kursów przodowników świetlicowych. Zagadnienie eliminacji jednostek przodowniczych i dalszego ich dokształcania jest obecnie zagadnieniem pierwszorzędnej wagi i musi być w najbliższym czasie szczegółowo opracowane, gdyż dotychczasowy system doboru i kształcenia przodowników wymaga dalszego usprawnienia i pogłębienia. Jako organizacja żywa i pełna wewnętrznej dynamiki Związek Strzelecki nie zasklepia się w sztywnych formach pracy. Śmiało podejmuje nowe problemy i dąży do ich rozwiązania środkami uwzględniającymi zdobycze nauk społecznych.

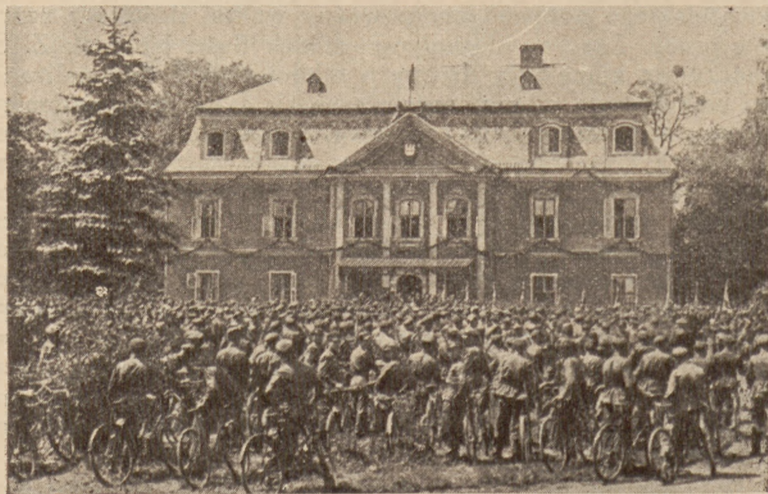
Najważniejszym jednak efektem prac Z. S. są przemiany w życiu zbiorowym, dokonywujące się pod wpływem oddziałów i świetlic Z. S. Coraz częściej prace Z. S. stają się orga-

niczną częścią życia i dorobku poszczególnych wsi i miasteczek, coraz częściej uroczystości, obchody i wystąpienia organizacyjne stają się chwilami głębokich wzruszeń i przeżyć całego środowiska.

Cyfry podane w sprawozdaniu wymownie świadczą o bujnym życiu w oddziałach; jest ono wynikiem ofiarnej i systematycznej pracy tysięcy bezinteresownych instruktorów i przodowników świetlicowych, jako kierowników pracy organizacyjnej i kulturalno - oświatowej w różnych jej formach. Oczywiście kadra przodownicza, jako wyrosła z pnia organizacyjnego, stanowi szczególnie cenny element organizacyjny i musi być otoczona staraną opieką przez utrzymywanie kursów, inspekcyj, wycieczek do innych ośrodków kulturalno - oświatowych i t. p.

* * *

Piękną kartę w pracach terenu posiada podokręg Śląsk w postaci szkoły strzeleckiej w Rybnej. Otwarta dn. 5 marca 1934 r. zorganizowała w okresie sprawozdawczym 42 kursy przy udziale 1450 uczestników, w tym 10 kursów drużynowych orląt męskich, 6 kursów drużyn. orląt żeńskich, poza tym odbywały się kursy dla przodowników świetlicowych, komendantów i ko-

Poświęcenie Szkoły Strzeleckiej w Rybnej.

mendantek oddziałów, przodowników i przodowniczek orląt, zarządów oddziałów i wiele innych. Ogólnie można powiedzieć, że Szkoła w Rybnej była ogniskiem, w którymześrodkowały się wszystkie problemy życia strzeleckiego podokręgu.

Podkreślić również należy akcję wydawniczą okręgu VI we Lwowie w zakresie opracowywania materiałów miesięcznych dla referentów w. ob. Akcja ta pomyślana początkowo jako wydawnictwo dla Okręgu VI przekroczyła nawet ramy organizacyjne Z. S. i szereg organizacyj, jak Zw. Rezerwistów, Zw. Harcerstwa Polskiego, Polski Biały Krzyż, K. P. W., P. P. W., Policja Państwowa — chętnie korzysta z Programów. W związku Strzeleckim korzysta z programów połowa wszystkich powiatów oraz 657 pojedyńczych prenumeratorów. Przy sposobności należy wspomnieć o periodycznych wydawnictwach do wychowania obywatelskiego, wydawanych przez okręg VIII („Przysposobienie obywatelskie"), okręg X („Materiały do wychowania obywatelskiego"), okręg IV („Biuletyn strzelecki").

8. Orlęta Z. S.

Wśród zagadnień organizacyjno - programowych w dziale wychowania obywatelskiego na pierwszy plan wysunęło się zagadnienie pracy wśród młodocianych od lat 12-17-stu, zorganizowanych w ramach Z. S. jako specjalna grupa wychowawczo - wyszkoleniowa p. n. „orlęta Z. S.". Jest to nowy dział pracy Z. S., aczkolwiek Związek Strzelecki oddawna żywo interesował się pracą wśród młodocianych i kilkakrotnie na różnych terenach podejmował próby organizowania młodocianych przy oddziałach Z. S.

W związku z żywiołowym rozrostem tej akcji, pierwszorzędnego znaczenia nabrała kwestia szkolenia kadry instruktorskiej wszystkich szczebli. Komenda Główna zorganizowała w l. 1935, 1936, 1937 kursy dla instruktorów orląt, zadaniem których jest organizowanie i kontrolowanie pracy na terenie powiatów. Dla całkowitego pokrycia potrzeb terenu, kursy te muszą być prowadzone przynajmniej jeszcze przez trzy lata. Równolegle ze szkoleniem kadry instruktorskiej szybkim krokiem postępuje szkolenie elementu przodowniczego na kursach hufcowych i drużynowych orląt, organizowanych przez okręgi i niektóre powiaty Z. S. Dla ułatwienia przeprowadzenia kursów drużynowych orląt Kmda Gł. Z. S. podała w „Dzienniku

Zarządzeń i Rozkazów Z. S." (nr. 3 1936) „Ramowy program kursu drużynowych orląt".

Ruch orlęcy, jako stosunkowo młody, znajduje się w fazie krystalizowania form i metod pracy. Dotychczasowym dorobkiem w zakresie programowym jest wydana w r. 1934 „Instrukcja Orląt", oraz projekt nowej instrukcji, uwzględniającej w pełni doświadczenia i specyficzne właściwości tej pracy. Poza tym Okręg V i VI wydają miesięczne programy opracowane na podstawie instrukcji. Niezbędną rzeczą jest wydanie łatwego podręcznika dla drużynowych.

Na czoło zagadnień akcji orlęcej wysuwają się obozy orląt. Słabe pokolenie powojennej młodzieży, wyniszczonej przytym kryzysem i bezrobociem, wymaga starannej opieki i dożywiania. Ilość obozów, organizowanych przez poszczególne okręgi i podokręgi, jest niewspółmiernie mała w stosunku do potrzeb. Środki finansowe, zdobywane na ten cel, są niewystarczające i konieczna tu jest szeroko zakrojona pomoc państwowa i samorządowa.

W roku bieżącym zostanie wprowadzone sprawozdanie z akcji orlęcej, które pozwoli na dokładne zorientowanie się w materiale orlęcym i osiągniętych rezultatach dotychczasowej pracy. To pewne, że dalszy rozwój ruchu orląt Z. S. jest podstawowym warunkiem prężności i mocy Związku Strzeleckiego.

Orlęta Z. S. na obozie w Sierakowie.

9. Zamierzenia na przyszłość

Główne zamierzenia K-dy Gł. w zakresie akcji wychowania obywatelskiego zdążają w kierunku: a) stworzenia kilku ośrodków internatowych Z. S. (uniwersytetów ludowych) i uniwersytetów powszechnych Z. S. w większych miastach, b) zwiększenia zespołu instruktorskiego zarówno w centrali jak i w okręgach, c) ustalenia typów i programów kursów instruktorskich i przodowniczych, d) określenia ramowego programu wychowania obywatelskiego w Z. S., e) unormowania sprawozdawczości w dziale w. ob., f) zorganizowania akcji dokształcania przodowników świetlicowych, g) zainicjowania studiów monograficznych, dotyczących składu społecznego Z. S., pracy pododdziału Z. S., pracy przodownika oraz instruktora w. ob. Z. S.

PRZYSPOSOBIENIE ROLNICZE.

Przysposobienie rolnicze w całokształcie prac Z. S. odgrywa bardzo poważną rolę, gdyż większość członków Z. S. rekrutuje się z młodzieży wiejskiej. Dla kierowania tą akcją powołany został specjalny referat przysposobienia rolniczego, wchodzący w skład oddziału wychowania obywatelskiego.

Jakkolwiek do głównych prac referatu P. R. w Komendzie Głównej Z. S. należy przede wszystkim przysposobienie rolnicze, to jednak akcją P. R. obejmuje się również sprawy przysp. spółdzielczego, akcję sadowniczo - gospodarczą i przysposobienie zawodowe (kulturę zawodową).

To też przysposobienie rolnicze, mieszcząc się w ramach w. ob. jest ze wszech miar potrzebnym dopełnieniem programu wychowawczego Zw. Strzeleckiego obok p. w., w. f., gdyż w tej dziedzinie w najszerszym stopniu realizuje się hasło wychowania przez czyn.

1) Organizacja pracy w dziale P. R. Referat Przysposobienia Rolniczego opracowuje i wysyła w teren instrukcje i wytyczne prac przysp. zawod. do Okręgów, Podokręgów i Powiatów, z terenu zaś otrzymuje sprawozdania z dokonanych prac, pozostając z nim w kontakcie osobistym (inspekcje) i korespondencyjnym.

Referat P. R. centrali prace swoje opiera na ogólnych założeniach instytucyj, powołanych do opieki nad tymi sprawami

w Polsce. Okręgi i powiaty Z. S. utrzymują kontakt z Wojewódzkimi i Powiatowymi Komitetami do Spraw Młodzieży Wiejskiej, miejscowym aparatem fachowym i własną kadrą pracując w tym dziale bezinteresownie.

2) Praca Komendy w dziale P. R. Do ważniejszych prac dokonanych w dziale przysp. zawod. w czasokresie od 1934 r. do lipca 1937 r. można zaliczyć:

a) opracowanie i wysłanie do wszystkich powiatów Z. S. Instrukcji przysposobienia rolniczego, regulaminu ucznia, zespołu i przodownika P. R. oraz kalendarza prac P. R.,

zebranie i rozszerzenie wszystkich instrukcyj w postaci powielanych „Wytycznych Prac Przysp. Roln. Zw. Strzel." wprowadzonych w życie Dz. Zarz. i Rozk. Z. S. (Nr. 12 z 1.XII 1936 r.),

opracowanie projektu instrukcyj dla referatów pracy oraz wytycznych w sprawie ogródków działkowych.

b) podręczniki. Poza tym rozesłano w teren broszurkę p. t. „Praca Zespołu P. R. w dziedzinie spółdzielczości". W roku 1935 do tyg. „Strzelec" był dołączony Miesięczny Kalendarz Rolniczy.

c) kontakty zewnętrzne. W roku 1933 referat P. R. pozostawał w kontakcie z Towarzystwem Popierania Wytwórczości Krajowej rozsyłając w teren odpowiednie biuletyny. W okresie sprawozdawczym informowano o stanie prac P. R. w Zw. Strzel. — Ministra Rolnictwa, Wojewodów, Kuratorów, Prezesów Izb Roln. i innych. W następnych latach informowano kilkakrotnie jeszcze o pracach P. R. Z. S. władze wojskowe, rządowe i instytucje fachowe, starając się o wytworzenie warunków sprzyjających rozwojowi akcji p. r. w Związku Strzeleckim.

Ref. P. R. w okresie sprawozdawczym pozostawał w kontakcie z Min. Roln., Centralnym Komitetem do Spraw Młodzieży Wiejskiej, Szkołą Główną Gosp. Wiejskiego, Instytutem Spraw Społecznych, Centralnym Towarzystwem Ogródków Działkowych, Związkami Spółdzielczymi i t. p.

d) kursy i odprawy. W ubiegłych latach nie organizowano centralnie żadnych kursów, natomiast odbyły się dwie odprawy referentów P .R. Okręgów i Podokręgów, jedna w roku 1933 druga w r. 1935.

Zespól przysposobienia rolniczego Z. S.

3) Prace terenu: a) sytuacja i stan prac działu P. R. W okresie sprawozdawczym w większości Okręgów i Podokręgów Z. S. utworzono komisje P. R. Z. S. oraz obsadzono referaty P. R., te ostatnie zostały także obsadzone w większości Powiatów Z. S.

W znacznej ilości Okręgów i powiatów były organizowane kursy przysp. roln., spółdzielcze i inne specjalne z zakresu przysp. zawodowego.

Pomimo poważnych wysiłków terenu, praca w dziale przysp. rolniczego wciąż jeszcze napotyka na duże trudności, wynikające głównie z braku środków finansowych i dostatecznej pomocy fachowych instytucyj i organizacyj, dysponujących aparatem kierowniczo-kontrolnym w terenie.

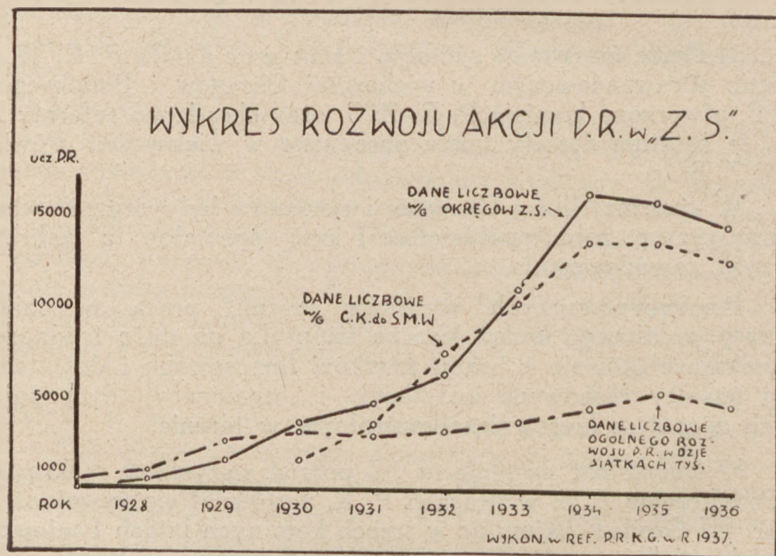
b) ważniejsze osiągnięcia. Z pośród wszystkich Okręgów i Podokręgów Z. S. w pracach P. R. wyróżniał się żywotnością Okr. III Grodno, zajmując w trzech kolejnych latach I miejsce. Podokręgi Tarnopol i Stanisławów pod względem P. R. przodują przed innymi okr. Z. S. pod względem ilości zespołów P.R., zwłaszcza, że przysp. roln. na ich terenie prawie wyłącznie opiera się na Zw. Strzel. Na dalszym miejscu można postawić Okr. X Przemyśl, Okr. VI Lwów i t. d.

4) Dane statystyczne. Udział Związku Strzeleckiego w akcji przysposobienia rolniczego w ciągu okresu sprawozdawczego ilustruje niżej podana tabelka:

Rok	Zakończyło prace P.R. zespołów	Zakończyło prace P.R. uczniów	Kursy przodowników P. R. ukończyło strzelców	Kursy uczniów P. R.
1933/4	1832	15946	2079	
1934/5	2040	15534	2251	10227
1935/6	1772	13168	1990	9185

Stosunkowo znaczny spadek ogólnej ilości zespołów p. r. w Z. S. w r. 1935/6 tłumaczy się na tle całokształtu akcji p. r., pewnym osłabieniem tej akcji oraz wpływami kryzysu gospodarczego.

Dokładnie ilustruje stan akcji P. R. w Z. S. poniższy wykres:

Stan przysposobienia zawodowego w Z. S. ilustrują częściowo sprawozdania z roku 1935/35 z akcji sadowniczo-gospodarczej.

Rok	Strzelcy zasadzili			Drużyny pielęgnujące drzewa	Pielęgnowanych drzew	Wysadzono drzew przy drogach
	Drzew owocowych	drzew morwowych	drzew alejowych			
1935/6	17223	3028	13388	388	52499	30800

Ogółem obsadzono obustronnie drzewkami 150 klm. dróg. Ogródków Działkowych w r. 1935/6 było w użytkowaniu strzelców 688. Strzelcy i strzelczynie opiekowali się 405 obcymi sadami i brali udział w zalesieniu nieużytków.

W roku 1935/6 zorganizowano 174 kursów gospodarczych, na których przeszkolono 2912 strzelczyń i strzelców, kursów przysp. zawod. było 224, a uczestników tych kursów 2661.

5) Ogólne tendencje i zamierzenia na przyszłość. Biorąc za podstawę dane liczbowe z akcji P. R. oraz materiały nadesłane z terenu o stanie akcji P. R., wobec spadku ilościowego i piętrzących się trudności w pracy. p. r., postanowiono przeprowadzić w r. 1937/8 planową kampanię P. R., co znalazło

Ogródki działkowe Tow. Ogr. Działk. Z. S. w Stanisławowie.

swój wyraz w wytycznych zamieszczonych w Dzien. Zarz. i Rozk. (Nr. 9 z dn. 1.VII 37 r.), oraz centralnie zainteresować i uzyskać pomoc od odpowiednich ludzi i instytucyj.

Na tle dotychczasowej akcji przysposobienia rolniczego wyłoniły się nowe zagadnienia gospodarcze. Na terenie Okręgu III zwrócono uwagę na sadownictwo, na terenie Okr. VI zorganizowano zbyt owoców i założono centralę dla skupu, suszenia i plantacji ziół lekarskich i przemysłowych we Lwowie. Na terenie podokręgu Stanisławów uruchomiono ogródki działkowe i założono Tow. Ogródków Działkowych, ponadto objęto pracami p. r. zespoły orląt.

Władze Z. S. śledzą te prace z żywym zainteresowaniem, bo widzą w nich czynnik zespalający członków z organizacją, ułatwiający Związkowi Strzeleckiemu utrwalenie się w terenie i promieniowanie konkretnymi pracami społeczno-gospodarczym na otoczenie.

SAMODZIELNY REFERAT WYCHOWANIA FIZYCZNEGO.

Wychowanie fizyczne i sport na terenie Związku Strzeleckiego nie tworzą same w sobie oddzielnego zagadnienia w ogólnych pracach Z. S., ale są tylko jego celowym uzupełnieniem.

Praca ta odbywa się dwoma drogami, prowadzącymi do jednego celu. Wychowanie fizyczne bowiem w oddziałach prowadzących pracę p. w. odbywa się w ramach zajęć p. w. według programów ustalonych przez P. U. W. F. i P. W., zaś w oddziałach i klubach sportowych, nie prowadzących pracy p. w. — według wytycznych w. f. i regulaminu klubów sportowych Z. S.

O ile w pierwszym wypadku wpływ Związku Strzeleckiego na tok pracy w. f. nie jest całkowity, a także w godzinach poza zajęciami, z braku czasu, w. f. wymyka się częściowo z rąk komendantów Z. S., o tyle w drugim wypadku wpływ ten jest silniejszy i praca sportowa kształtuje się w miarę wolnego czasu i środków materialnych, w myśl wytycznych Komendy Głównej.

Pomimo pozornej dwoistości tej pracy Władze Główne Z. S. czuwają nad całokształtem pracy sportowej a Związek Strzelecki jest niewątpliwie tą organizacją, która pierwsza weszła ze sportem na wieś i pracę tą z powodzeniem kontynuuje.

Ze względu na tę dwoistość władz wykonawczych w terenie t.j. na program p.w. i Z.S. oraz oraz ze względu na trudne położenie sekcyj i klubów sportowych w miastach w stosunku do sportu zrzeszonego, znajduje się wychowanie fizyczne w wyjątkowo niekorzystnych warunkach rozwojowych tym bardziej, że i środki nieodzowne na prowadzenie w. f. i sportu są znikome i znajdują się przeważnie tylko wówczas, jeśli idzie o zorganizowanie lub obesłanie zawodów, brak ich natomiast na pracę podstawową, t. j. na należyte zaopatrzenie w sprzęt, instruktorów i tereny sportowe .Dużą przeszkodą w tej pracy na wsi są też: brak czasu w lecie na w. f., zaś w zimie brak odpowiednich lokalów, wreszcie bieda nie pozwala zespołom wiejskim zaopatrzyć się w sprzęt i ubiory sportowe.

W końcu zaznaczyć trzeba że niema w terenie zrozumienia prawdziwej potrzeby w. f., a pracę prowadzi się jedynie dorywczo od przypadku do przypadku, t. j. rozpoczyna się ją na kilka dni przed każdymi zawodami, po których zapanowuje znów w tym dziale cisza.

1. Organizacja pracy.

a) Komenda Główna.

Nadzór nad całokształtem pracy w. f. i sportu sprawuje Komendant Główny Z. S. przez samodzielny referat w. f., skupiający w sobie wszelkie zagadnienia tego działu i wydający w teren odpowiednie zarządzenia i wytyczne.

b) jednostki terenowe.

Kierownictwo pracy w. f. w terenie spoczywa na szczeblu okręgów (podokręgów) w rękach referentów sportowych okręgów (podokręgów), którymi są przeważnie nauczyciele w. f. w szkołach średnich, którzy z racji swej zawodowej pracy nie mają zbyt dużo czasu na oddawanie się zagadnieniom w. f. na terenie Związku, a już tylko w wyjątkowych wypadkach mogą wyjeżdżać w teren wzgl. przeprowadzać krótkie kursy instruktorskie w terenie (wakacje). Praca ich jest ochotnicza.

To samo odnosi się do kierownictwa pracami w. f. w powiatowych komendach Z. S., z tym tylko, że liczba nauczycieli w. f. jest tam mniejsza i nie wszystkie powiaty ten dział pracy należycie obsadziły.

W oddziałach wiejskich pracę w. f. prowadzą przeważnie ci sami instruktorzy, którzy prowadzą program wyszkoleniowy p. w., z tym, że dobierają sobie pomocników z pośród absolwentów kursów w. f.

Celem uzupełnienia kadry instruktorów w. f. Komenda Główna w porozumieniu z P. U. W. F. i P. W. stwarza możliwości doszkolenia odpowiedniej kadry instruktorów w. f. w ośrodkach w. f., rezerwując każdego roku odpowiednią ilość miejsc dla członków Z. S., bądź to na kursach kierowniczych bądź też na kursach dla początkujących przodowników i instruktorów w. f.

Poza samym szkoleniem kadr, Komenda Główna Z. S. organizując zawody centralne w poszczególnych działach sportów, daje inicjatywę organizowania w terenie na wszystkich szczeblach zawodów eliminacyjnych, co jest głównym celem organizowania przez Komendę Główną Z. S. zawodów centralnych. Od należytego wykorzystania tej inicjatywy zależy też rozwój współzawodnictwa w poszczególnych działach sportu w terenie.

2. Prace Komendy Głównej Z. S.

Prace Komendy Głównej Z. S. w dziale w. f. i sportu szły w ostatnim okresie sprawozdawczym w następujących kierunkach:

1) nakreślenia ogólnych wytycznych w. f. i sportu,
2) ustalenia kalendarza zawodów sportowych dorocznych w dziedzinie marszów, lekkiej - atletyki, gier sportowych, boksu, narciarstwa, sportów wodnych.
3) ogłaszania wyników poszczególnych zawodów centralnych,
4) opracowywania regulaminów marszów i wytycznych zawodów centralnych,
5) organizowania w ramach kursów okręgowych ośrodków w. f., kursów dla Z. S.,
6) ogłaszania wyników kursów centralnych w celach ewidencyjnych,
7) utrzymywania kontaktu ze związkami sportowymi w celu obrony interesów Z. S. wzgl. współpracy ze związkami sportowymi,

Sekcje kolarskie Z. S.

8) ustalania corocznej klasyfikacji klubów sportowych Z. S.,
9) ustalania corocznych wyników międzyokręgowych P. O. S.,
10) Przygotowywania reprezentacyjnych zespołów Z. S. na zawody o charakterze ogólno - krajowym, wzgl. międzynarodowym.

3. Prace terenu.

Miernikiem prac terenu w dziale w. f. i sportu są przede wszystkim:

A. Wyniki kursów przeszkoleniowych własnych, które w ostatnich dwu latach kształtowały się liczbowo następująco:

	Rok 1935	rok 1936
Lekka atletyka	58	192
Piłka nożna	14	179
Boks	53	287
Gry sportowe	125	1051

Niezależnie od powyższego odbyły się w okresie sprawozdawczym następujące kursy organizowane przez okręgowe ośrodki w. f. przy DOK. wyłącznie dla strzelców:

kursy pięściarskie	ilość	1	liczba uczestników	21
kursy pływackie	„	3	„ „	171
kursy ref. sport.	„	2	„ „	32

oraz kursy dla członków organizacyj p. w., w których wzięło udział 1650 członków(kiń) Z. S.

B. Liczba kół sportowych, rozegranych zawodów i liczba ich uczestników:

1. Koła sportowe	1934	1935	1936
Gry sportowe	2262	4924	5374
Lekka atletyka	995	2229	2524
Piłka nożna	533	624	719
Boks	486	398	431
Kolarstwo	423	856	769
Pływanie	216	781	618
Kajaki	14	291	330

2. Liczba zawodów i uczestników	1935	1936
Gry sportowe	3057/25436	3518/17492
Piłka nożna	1606/16124	1440/13442

Z zawodów narciarskich Z. S.

Na trasie Marszu Szlakiem Kadrówki.

Marsze	980/14094	695/10213
Lekka - atletyka	896/14694	956/14162
Narciarstwo	509/3855	203/4306
Boks i zapaśnictwo	272/2082	249/1596
Pływanie	127/1260	159/1515
Żeglarstwo i kajaki oraz wiośl.	72/606	271/1859
Kolarstwo	122/870	309/3250

C. Działalność klubów sportowych Z. S.

Na podstawie ewidencji klubów sportowych Z. S., prowadzonej od r. 1935 — można ustalić następujące wyniki kwalifikacyjne:

	1935	1936
1) sklasyfikowano ogółem	53 klubów	52 klubów
2) uzyskało klasyfikację b. dobrą	9 „	6 „
3) dobrą	12 „	12 „
4) dostateczną	31 „	34 „

Niezależnie od powyższego w państwowych związkach sportowych zarejestrowano sekcje Z. S.

	1935	1936
Piłki nożnej	88	96
Kajakowych	59	75
Lekko-atletycznych	24	24
Gier sportowych	24	29
Boksu	25	28
Narciarskich	12	20

D. P.O.S. — statystyka.

Uzyskanie odznaki P.O.S. dało w okresie sprawozdawczym następujące wyniki:

	1934	1935	1936
Liczba zdobytych P. O. S.	84057	71182	47388
Procentowo średnia Z. S.	20.00%	19.94%	16.76%
Procentowo poza wojskiem i szkoł.	44.63%	52.00%	61.00%

E. Statystyka Marszu Szlakiem Kadrówki.

Procentowo liczba kończących marsz drużyn za ostatnie dziesięciolecie Marszu Szlakiem Kadrówki przedstawia się następująco:

1926	32,85%	1932	97,50%
1927	76,12%	1933	95,22%
1928	59,00%	1934	marsz nie odbył się
1929	64,00%	1935	99,00%
1930	78,00%	1936	100,00%
1931	95,00%		

4. Zamierzenia ogólne.

Z zadań ogólnych na przyszłość przewiduje się przepracowanie następujących zagadnień:

A. Opracowanie planu usportowienia wsi,
B. rozpowszechnienie narciarstwa nizinnego na kresach wschodnich,
C. rozbudowę sekcyj i klubów sportowych w miastach z jednoczesną dążnością do opanowania związków sportowych,
D. rozbudowę sportu marszowego,
E. stworzenie pomocy naukowych w dziedzinie w. f. w postaci tanich obrazowych wydawnictw sportowych i broszur popularnych.

ODDZIAŁ PRACY KOBIET.

Praca Kobiet w Związku Strzeleckim opiera się na szczytnych tradycjach udziału kobiet w walkach o niepodległość, a przede wszystkim na tradycjach udziału w pracach przedwojennego Związku Strzeleckiego i w walkach Legionów. Celem tej pracy jest wychowanie zdrowej, silnej i wyrobionej kobiety-obywatelki, posiadającej hart ducha i woli, wytrzymałej na trudy a zarazem przygotowanej do wypełnienia wielkich zadań, jakie stawia przed nią nie tylko pokojowe życie państwa, ale także ewentualna walka czynna w obronie ojczyzny.

Do kierowania pracą wychowawczo - wyszkoleniową kobiet w Z. S. istnieje w Komendzie Gł. Z. S. specjalny oddział pracy kobiet, na którego czele stoi Inspektorka Pracy Kobiet, podległa służbowo bezpośrednio Komendantowi Głównemu.

Oddział obejmuje referaty:

1. organizacyjny,
2. wychowania obywatelskiego,
3. przysposobienia wojskowego,
4. wychowania fizycznego.

Inspektorce pracy kobiet podlegają służbowo komendantki okręgowe, które poprzez komendantki powiatowe i komendantki oddziałowe prowadzą pracę wyszkoleniową w podległych sobie oddziałach.

W zakresie prac wychowawczo - wyszkoleniowych kadra żeńska Związku Strzeleckiego pracuje samodzielnie, w ścisłym jednak związku i w zależności garnizonowej od kmdtów odpowiednich szczebli. Cała kadra żeńska Zw. Strzel., poprzez Inspektorkę Pracy Kobiet podlega, narówni z kadrą męską Z. S. — Komendantowi Głównemu.

Dla planowania pracy kobiet w Zw. Strzel., która, jako posługująca się swoistymi formami pracy, musi być przedmiotem specjalnej troski i zrozumienia, powołane są w ramach zarządów wszystkich szczebli, począwszy od Zarządu Głównego aż do Zarządu Powiatu włącznie, Wydziały Pracy Kobiet. Wydziały te składają się z kierowniczki pracy kobiet, wybieranej na Walnym Zjeździe, wzgl. Zjazdach delegatów, oraz z dokooptowanych przez nią członków wydziału, prowadzących poszczególne działy pracy.

Tak pomyślana struktura organizacyjna ma zapewnić jednolitość organizacji przez wspólne zarządy i wspólną podległość kadry — Komendantowi Głównemu, a równocześnie pozwala rozwijać się pracy kobiecej w zakresie wyszkolenia według własnych programów, metod i formy pracy, przyzwyczajając strzelczynie do pracy samodzielnej i odpowiedzialnej, a jednocześnie skoordynowanej z całą działalnością Związku Strzeleckiego.

Należy zaznaczyć, że praca nad udoskonaleniem form organizacyjnych p. k. jest ciągle w toku.

Obecnie wydziały pracy kobiet są zorganizowane przy Zarządzie Głównym i w 16 okręgach i podokręgach. Brak jedynie wydziału p. k. przy zarządzie w Okręgu X, gdzie prowadzi robotę sama komendantka, zaś w świeżo wydzielonym Podokręgu Morskim — władz kobiecych jest jeszcze do tej pory brak, nawet komendantki.

Na terenie powiatów organizowanie wydziałów pracy kobiet jest w pełnym toku. Na 263 powiatów w których są oddziały strzelczyń, w 226 zostały już zorganizowane wydziały pracy kobiet.

Najczęściej oddziały żeńskie powstają w tych miejscowościach w których istnieją już oddziały męskie i korzystają z urządzeń wspólnych, takich jak świetlice, sale gimnastyczne, sprzęt sportowy, biblioteki i t. d. Wyjątki stanowią oddziały fabryczne, które mają przeważnie własne świetlice, boiska i t. p.

W ostatnich latach przeprowadzono akcję zmierzającą do likwidowania oddziałów słabych liczbowo i mało żywotnych. Akcja ta była prowadzona najenergiczniej w r. 1935-36, w którym pomimo — że liczba członkiń w stosunku do r. 1934-35 wzrosła prawie o 2 tysiące, to liczba oddziałów zmniejszyła się o 214. W związku z powyższym wzrosły poważnie stany liczbowe oddziałów. W r. 1934-35 przeciętna liczebność oddziału wynosiła 29,7, a w 1935-36 — 35,3.

Obecnie Oddziałów kobiecych według sprawozdania z dn. 1. II. 1937 r. jest 1358. Przy oddziałach zorganizowano 302 drużyny orląt żeńskich w wieku od 14 do 16 lat.

Oddziały kobiece w Zw. Strzel., są w 67% oddziałami wiejskimi, grupującymi ludność wiejską, przynależną pod względem społecznym w głównej masie do małorolnych, chałupni-

Strzelczynie w strojach krakowskich.

ków i wyrobników. Oddziały miejskie, których jest prawie 3 razy mniej aniżeli wiejskich, skupiają kobiety ze środowisk fabrycznych i rzemieślniczych. Kobiet z inteligencji jest stosunkowo niewiele.

Pod względem wykształcenia, kobiety w Zw. Strzel. przedstawiają się w głównej masie dość jednolicie, posiadając przeważnie wykształcenie szkoły powszechnej niżej zorganizowanej, a więc 4—6-cio oddziałowej. Zupełnych analfabetów w oddz. żeńskich Z. S. nie ma. Coraz częściej spotyka się kobiety z pełnym wykształceniem średnim, przede wszystkim w oddz. miejskich.

Na wszystkich stopniach organizacyjnych pracę prowadzą strzelczynie, traktując ją jako pracę społeczną. Za wyjątkiem nielicznych jednostek kadry kierowniczej nie otrzymują za nią żadnego wynagrodzenia.

Według danych statystycznych na dzień 1. II. 37. na jedną instruktorkę płatną przypada 2.460 strzelczyń ćwiczących.

Kadra instruktorska pod względem przygotowania dzieli się na instruktorki p. w., w. f., wych. ob. i instr. różnych fachów jak: higienistki, lekarki, bibliotekarki, instr. przysp. rolniczego, szycia, haftu, gospodarstwa domowego i t. p.

Dane liczbowe grupują instruktorki tylko w trzy grupy, a mianowicie: instr. w. f., przysp. wojsk. i inne.

Grupy instruktorek pod względem liczebności.

Rok	Liczby rzeczywiste				w procentach			
	instr. p. w.	instr w. f	inne	razem	instr. p w.	instr. w. f.	inne	razem
1934/35	541	567	366	1474	36,7	38,5	24,8	100
1935/36	594	409	624	1624	36,5	25,0	38,5	100
1.VI.37	561	437	672	1670	33,5	26,2	40,3	100

Oddziały żeńskie najczęściej same zdobywają fundusze na robotę organizacyjną i wyszkoleniową.

Budżety pracy kobiet, poza budżetem na szczeblu Komendy Głównej, są płynne, w zależności od ogólnych możliwości odnośnych szczebli organizacyjnych.

Dla ujednostajnienia pracy i uzupełnienia więzów organizacyjnych, dwa razy do roku odbywają się odprawy oddziału P. K. Kmdy Gł. dla komendantek i kierowniczek p. k. okręgów oraz terenowe okręgowe i powiatowe dla kierowniczek i komendantek p. k. odpowiednich szczebli.

W okresie sprawozdawczym odbyły się ponadto dwie odprawy centralne w r. 1935 i 1936 dla kadry kierowniczej do powiatu włącznie, z całego terenu Polski. Odprawy te miały charakter sprawozdawczo - instrukcyjny i były obesłane licznie. W r. 1935 urządzono odprawę w Grandziczach przy udziale 700 osób, w r. 1936 w Wólce Profeckiej stawiło się 650 osób.

Inspekcyj przeprowadzono z ramienia Oddziału P. K. Kmdy Gł. w okresie sprawozdawczym kilkadziesiąt, inspekcjonując okręgi, podokręgi i powiaty oraz oddziały.

W dziale organizacyjnym, poza montowaniem wydziałów i komend przeprowadzono: 1) uporządkowanie ewidencji instruktorek i strzelczyń, 2) zweryfikowanie i nadanie stopni instruktorskich w pierwszym rzędzie komendantkom okręgów i podokręgów, następnie i innym strzelczyniom posiadającym odpowiednie kwalifikacje, 3) nawiązanie kontaktu z szeregiem organizacyj społecznych jak: Polski Czerwony Krzyż, Polski Biały Krzyż, L.O.P.P., Z.P.O.K. i t. p.

Wyszkolenie Kobiet w Z. S.

Szkolenie kobiet Związku Strzeleckiego obejmuje trzy zasadnicze działy:

I. Wychowanie obywatelskie.
II. Przysposobienie wojskowe,
III. Wychowanie fizyczne.

W każdym z tych trzech działów prace wychowawcze prowadzi się na trzech płaszczyznach jako wyszkolenie i wychowanie: a) osobiste, b) przodownicze, c) instruktorskie.

I. Wychowanie obywatelskie.

A. Wyszkolenie osobiste.

Najpowszechniejsze w Zw. Strzel. jest szkolenie osobiste. Każda junaczka i strzelczyni otrzymuje je w oddziale przede wszystkim poprzez wychowanie organizacyjne.

Wychowanie organizacyjne ma na celu zespolenie jednostki ze Z. S., uaktywnienie jej, wyrobienie karności i poczucia solidarności organizacyjnej.

Cele te starano się osiągnąć przez kształtowanie charakterów zarówno w pracach społeczno - obywatelskich, jak też prowadzenie niektórych zajęć wychowawczo - wyszkoleniowych metodą wojskową w duchu tradycyj Z. S.

Najszersze zastosowanie w zakresie w. ob. mają formy pracy świetlicowej, rozumianej jako praca zespołów, dobranych na podstawie zainteresowań.

Na terenach świetlic powstają zespoły samokształceniowe, dobrego czytania, redakcje gazety ściennej, zespoły śpiewacze, teatralne i orkiestry. Poza pracą w zespołach, które niejednokrotnie nazywane były sekcjami, kółkami, prowadzone były w świetlicach inne formy, obejmujące wszystkie strzelczynie a nawet ludzi z poza organizacji. Do tych form należy akcja odczytowa, akademie, obchody, zwiedzanie, wycieczki, zabawy.

Należy stwierdzić, że nie wszystkie wymienione formy pracy były stosowane w równej mierze w oddziałach strzelczyń. Popularność pewnych form pracy zależy w dużej mierze od stopnia trudności i od tego czy umiejętnie są stosowane.

W okresie sprawozdawczym Komenda Główna zainicjowała nową formę pracy, mianowicie zespoły dobrego czytania. Oddział P. K. przy Komendzie Głównej opracował specjalną bibliografię, dostosowaną do umysłowości strzelczyń oraz instruk-

cję omawiającą metody pracy w zespołach dobrego czytania. Ta forma pracy przyjęła się szybko w terenie. Niektóre okręgi i powiaty opracowały własne bibliografie dla swoich zespołów, licząc się z tym jakie książki znajdują się w dostatecznej ilości w terenie, jak również ze specjalnymi zainteresowaniami strzelczyń danego powiatu lub okręgu.

Do względnie nowych i dość trudnych form wychowawczych należą zespoły samokształceniowe, i redakcje gazety ściennej.

Ważną formą wychowania obywatelskiego są t. zw. c z y n y o b y w a t e l s k i e. Na tę formę pracy zwrócona jest specjalna uwaga. Celem jej są z jednej strony konkretne osiągnięcia, z drugiej wytwarzanie nawyku brania czynnego udziału we wspólnym wysiłku społecznym, przyzwyczajanie do współdziałania z innymi organizacjami i instytucjami społecznymi, np. samorządem terytorialnym. Powszechnie już stosowana jest praca strzelczyń przy sadzeniu drzew na drogach publicznych, przy zbiórkach na cele społeczne, opieka nad dziećmi i inne.

Jako specjalna praca społeczna zostało zainicjowane w październiku 1936 r. przez Oddział P. K. przy Kmdzie Gł., robienie z własnej wełny rękawic dla wojska, jako dar strzelczyń na rzecz Funduszu Obrony Narodowej. Akcja ta została tak pomyślana, że strzelczynie współdziałające, dostarczyły wełny, liniowe zaś zrobiły rękawice na drutach według ścisłych przepisów. Rękawice zostały oddane wojsku w lipcu 1937 r.

Jeszcze jedną formą z zakresu wychow. obyw. jest p r z y s p o s o b i e n i e z a w o d o w e, które ostatnio intensywnie się przeprowadza. Szkolenie fachowe w oddziałach odbywało się zwyczajnie na kursach prowadzonych w ramach normalnych zajęć świetlicowych. Kursy te miały zadanie rozszerzyć zakres umiejętności praktycznych ,w celu podniesienia poziomu życia strzelczyń lub przysposobienia ich do pracy zawodowej.

Kursy tego typu prowadzone były w dziedzinie gospodarczej, gotowania, szycia, robienia przetworów, uprawy ogródków i hodowli. Kursy te były liczne. Czas trwania różny, od kilku dni do kilku miesięcy. Najczęściej były to kursy 3-miesięczne po 4—6 godzin tygodniowo, prowadzone przez instruktorki fachowe, przydzielone przez kuratoria.

Kursy drugiego typu, skoszarowane, o programie całodziennym organizowane były przez powiaty i dla członkiń kilku oddziałów.

Program takich kursów poza przedmiotami zasadniczymi czapkarstwa, trykotarstwa, szycia i kroju, uwzględniał zagadnienia organizacyjne, wych. obyw., w. f., i higienę. Czas trwania był różny, od jednego do czterech tygodni.

Liczba kursów obu typów była liczna, a zainteresowanie nimi bardzo duże, zarówno na wsi jak i w mieście. Finansowanie szkolenia fachowego nie przedstawiało większych trudności ponieważ kursy prowadziły instruktorki opłacane przez poszczególne kuratoria, zarządom powiatowym pozostawało zwyczajnie pokrycie kosztów organizacyjnych, lokalu i utrzymania na kursach skoszarowanych.

Specjalnym działem w zakresie przygotowania zawodowego jest przysposobienie rolnicze, prowadzone na terenie całego kraju. W r. 1935-36 było 163 żeńskich zespołów przysposobienia rolnego, o ogólnej liczbie 980 uczestniczek. Kobiety tworzyły zespoły tak hodowlane jak i uprawowe, ale ze znaczną przewagą zespołów hodowlanych. Procent wytrwałości u kobiet jest nieco wyższy aniżeli u mężczyzn. Przysposobienie rolne, podobnie jak kształcenie praktyczne fachowe w latach sprawozdawczych, bardzo się rozpowszechniło w oddziałach kobiecych i zaspakaja żywo odczuwane potrzeby wiejskiej ludności.

B. Szkolenie przodownic.

Lata sprawozdawcze stanowią okres poważnego rozwoju szkolenia przodownic. Stały brak instruktorek, jak również potrzeba uaktywnienia środowiska, zwłaszcza wiejskiego, jest przyczyną kształcenia jednostek wybitnych z pośród strzelczyń i przygotowywania ich do prowadzenia pracy w terenie, z którego pochodzą. Szkolenia przodowniczek podjęły się powiaty i okręgi Z. S. Powszechnie stosowaną formą szkolenia przodowniczek są kursy skoszarowane i obozy.

W dziedzinie wych. ob. najbardziej powszechne jest szkolenie przodownic świetlicowych. Kursy dla przodownic świetlicowych odbywają się w okręgach i powiatach.

Bardziej planowo prowadzone są kursy przodownic służby zdrowia, na t. zw. kursach „Zdrowie w chacie wiejskiej". Program tych kursów został ustalony przez Kmdę Główną. W ostatnim roku sprawozdawczym przeprowadzono 5 kursów dla przodownic służby zdrowia.

Wyszkolone przodowniczki są wielką pomocą w pracy wychowawczej, stanowiąc element najbardziej aktywny i wyrobiony, pociągający za sobą cały zespół.

C. Szkolenie instruktorek wychowania obywatelskiego.

Wychowanie obywatelskie, jako czynnik cementujący wspólną ideą wszystkie działy pracy i kształtujący osobowość strzelczyń, wymaga specjalnego doboru instruktorek i pracy nad ich szkoleniem i doskonaleniem. Instruktorki wych. obyw. to głównie nauczycielki, które z tytułu swoich kwalifikacji zawodowych mają podstawowe przygotowanie do prowadzenia tej pracy. Obok nauczycielek pełnią funkcję instruktorek wych. obyw. osoby bez fachowego przygotowania pedagogicznego i te najbardziej wymagają odpowiedniego przeszkolenia.

Najskuteczniejszą formą szkolenia instr. w. ob. są obozy i kursy, organizowane według programów układanych przez Oddział P. K. Kmdy Głównej. Kursy te dla okręg. i powiat. instruktorek wych. ob. organizowane są przez władze centralne, dla instruktorek na niższych szczeblach przez okręgi. W okresie sprawozdawczym władze centralne zorganizowały trzy kursy - obozy, dla 104 instruktorek w. ob.

Poza kursami, w dziale szkolenia kadry należy umieścić odprawy wyszkoleniowe dla instr. wych. obywatelskiego. Odprawy te miały charakter dwu lub trzydniowych kursów, na których omawiane były najżywotniejsze zagadnienia tego działu pracy.

W latach 1935-36 Oddział P. K. Komendy Gł. przeprowadził ośmiomiesięczny kurs korespondencyjny dla instruktorek wych. ob. Na kurs zgłosiło się 181 instr. wychow. obyw. i prawie wszystkie ukończyły go, co dowodzi dużej wytrwałości i ideowości. Materiał kursu został opracowany w poszczególnych zeszytach, które będą stanowiły poważną pomoc w dalszej pracy instruktorki wych. obywatelskiego.

Szkolenie hufcowych i instruktorek orląt staje się coraz powszechniejsze, równomiernie z rozwojem żeńskich drużyn orlęcych. Szkolenie to odbywa się na kursach w obozach i odprawach, prowadzonych przez Oddział P. K. przy Kmdzie Gł. oraz przez Okręgi.

Potrzeba szkolenia działaczek, członkiń wydziałów p. k., powstała po 1934 r., w związku z reorganizacją

P. K. Formy szkolenia to kursy i odprawy. Kursy dla działaczek były przeprowadzone w okresie sprawozdawczym według programu opracowanego przez Oddział P. K. Kmdy Gł. i miały za zadanie wprowadzić działaczki w zagadnienia czysto strzeleckie, jak również ogólne, dotyczące bądź struktury gospodarczej kraju bądź osiągnięć w dziedzinie oświatowej i wychowawczej.

II. Przysposobienie wojskowe.

Przysposobienie wojskowe programowe, prowadzone jest w oddziałach zarejestrowanych w Urzędach W.F. i P.W., jako jednostki p. w. k.

Zarejestrowanych zespołów p. w. k. jest w Z. S. ciągle jeszcze niewiele, a to głównie z powodu braku wyszkolonej kadry instruktorskiej.

A. Wyszkolenie osobiste.

W oddziałach zarejestrowanych przysposobienie wojskowe kobiet zajmuje wszystkie godziny pracy strzelczyń i jest przerabiane przez kwalifikowane instruktorski najczęściej w czasie dwóch lat, jako kurs ogólno - wojskowy kat. A. lub B., w zależności od wykształcenia strzelczyń. Program kursu ogólnowojskowego jest ustalony przez P. U. W. F. i P. W. Obejmuje on służbę polową, naukę służby, wychowanie fizyczne, wych. obyw., higienę, ratownictwo, strzelectwo, łucznictwo i wyszkolenie specjalne w pewnych umiejętnościach, np. sanitarne, gospodarcze i t. p.

Program kursu ogólno - wojskowego przerabia się na zbiórkach w świetlicy, na boiskach, lub w polu według rodzaju zajęć. Poza normalnymi zbiórkami stosuje się koncentracje lub t. zw. zbiórki wyszkoleniowe, organizowane dla kilku lub kilkunastu jednostek organizacyjnych — oddziałów. Najczęściej takie zbiórki wyszkoleniowe organizowane były przez komendantki powiatowe. Zadaniem zbiórek wyszkoleniowych jest przerobienie pewnych ćwiczeń w większej gromadzie oraz wyrobienie sprawności i karności.

W zespołach niezarejestrowanych jako zespoły p. w. k., przerabia się również zawsze pewne elementy z zakresu p.w.k., dbać, aby cały tok zajęć miał w większej lub mniejszej mierze charakter wojskowy.

Niezależnie więc od tego, czy w danym oddziale jest zespół przerabiający oficjalnie i programowo kurs og. wojskowy czy nie, to jednak w istocie jest w nim zawsze prowadzona praca przysposobienia wojskowego kobiet do obrony kraju, jako praca wychowawcza najbardziej dla Zw. Strzeleckiego istotna.

Dlatego też przysposobienie wojskowe kobiet, rozumiane jako pewna metoda i forma pracy wychowawczej wyrabiająca karność, hart fizyczny i duchowy oraz czynną postawę obywatelską, obowiązuje wszystkie oddziały kobiece Związku Strzeleckiego.

B. Szkolenie instruktorek p. w. k.

Wychodząc z powyższego założenia oddział P. K. stara się, aby cała żeńska kadra wychowawcza miała przeszkolenie w zakresie p. w. k. Wyszkolenie to otrzymują strzelczynie na kursach i obozach.

Instruktorskie kursy p. w. k. są trzystopniowe. Poprzedza je kurs podinstruktorski, jako wstępny do wyszkolenia instruktorskiego.

P. U. W. F. i P. W., chcąc ujednostajnić wyszkolenie instruktorek p. w. k. oraz zapewnić im należyty poziom, zastrzegł dla siebie wyłącznie prawo szkolenia instruktorek p. w. k. na wszystkich stopniach, pozostawiając organizacjom szkolenie osobiste na stopniu podinstruktorskim.

Na skutek tego zarządzenia od r. 1935-36 szkolenie kadry instruktorskiej p. w. k., niezależnie od jej przynależności organizacyjnej, przeprowadzane jest przez Centrum Wyszkolenia P. W. K. P. U. W. F. i P. W.

Zarządzenie to teoretycznie słuszne, dało w praktyce ujemne skutki dla Związku Strzeleckiego. Przyrost kadry instruktorskiej p. w. k. został gwałtownie zahamowany. Mówią o tym wyraźnie dane liczbowe: do r. 1935-36 na obozach i kursach Zw. Strzeleckiego otrzymało wyszkolenie 624 instruktorek, w roku 1935-36 — w C. W. P. U. W. F. i P. W. wyszkolono dla Z. S. zaledwie 17 instruktorek. W roku 1936-37 liczba ta będzie nieco większa, jednak nie tak duża, aby mogła sprostać zapotrzebowaniu.

Sprawa szkolenia kadry instruktorskiej p. w. k. jest w chwili obecnej zagadnieniem najbardziej bolesnym dla Zw. Strzeleckiego. Brak odpowiednio wyszkolonej kadry odbija się

ujemnie na ogólnym poziomie p. w. k. i utrudnia prowadzenie planowej akcji w tym kierunku.

W związku z tym duży wysiłek p. k. Z. S. skierowany jest na szkolenie strzelczyń na kursach podinstruktorskich, których absolwentki prowadzą następnie prace, jako komendantki oddziałów.

Kursy podinstruktorskie urządzane są najczęściej w lecie, jako obozy, przez władze centralne i okręgowe Z. S.

Program kursu podinstruktorskiego ustalony jest, jak i wszystkie inne programy p. w. k. przez P. U. W. F. i P. W., i uzupełniany organizacyjnymi zagadnieniami Z. S. oraz wykładami pogłębiającymi ideologię strzelecką.

III. Wychowanie fizyczne.

A. Wyszkolenie osobiste.

Wychowanie fizyczne kobiet w Z. S. prowadzone jest w oddziałach przez przodownice i instruktorki według wytycznych Komendy Głównej, uzgodnionych z wymaganiami P. U. W. F. i P. W. Praca ta dzieli się zasadniczo na dwa okresy: letni i zimowy. Podział ten jest konieczny ze względu na istniejące warunki pracy. W okresie letnim, kiedy można korzystać z boisk uprawiane są gry sportowe, z których najpopularniejsze są: siatkówka i hazena, lekka - atletyka, następnie sporty wodne, jak pływanie, kajakarstwo, rzadziej wioślarstwo i żeglarstwo.

Zajęcia wych. fiz. są włączone do ogólnego programu wyszkoleniowego i odbywają się w okresie letnim 2 do 3 razy tygodniowo.

W porze zimowej coraz bardziej rozpowszechnia się wśród strzelczyń narciarstwo, a to dzięki licznym kursom domowego wyrobu nart, co znacznie obniżyło koszt sprzętu narciarskiego. W okresie tym tylko nieliczne oddziały prowadzą systematyczną pracę w salach gimnastycznych, olbrzymia reszta, która tych sal nie posiada, a ma do dyspozycji jedynie świetlicę, często niewielką, ogranicza się do gier ruchowych prowadzonych w ciągu 20—30 minut na każdej zbiórce. Bardzo często zamiast gier ruchowych, prowadzone są tańce ludowe i regionalne, co oczywiście bardziej odpowiada dziewczętom. Należy jeszcze wspomnieć o marszach uprawianych dość licznie i chętnie w charakterze wycieczek.

Fundamentem całej pracy w. f. wśród strzelczyń jest w. f. orląt. Z orlętami prowadzi się przede wszystkim zabawy i gry ruchowe, będące jednocześnie zaprawą do gier sportowych i lekkiej - atletyki.

Myślą przewodnią całej pracy wych. fiz. w Z. S. jest przede wszystkim wychowanie dzielnej obywatelki i zdrowej matki, a nie zdobywanie rekordów, wobec czego największy nacisk kładzie się na wyniki zbiorowe. W tym właśnie celu wprowadzono nową formę zawodów, mianowicie międzyoddziałowe korespondencyjne zawody lekko - atletyczne. Udział w tych zawodach biorą oddziały a nie pojedyńcze jednostki i nie jakość poszczególnych zawodniczek lecz ilość ich stanowi o wyniku. W roku 1935 wzięło udział w zawodach korespondencyjnych 114 oddz. z 975 strzelczyniami, w roku 1936 — 141 oddziałów i 1470 strzelczyń. Tego rodzaju forma zawodów okazała się b. celową i stanowi doskonałą propagandę sportu.

Poważną przeszkodę w prowadzeniu wych. fizycznego stanowi brak sprzętu sportowego, boisk i sal gimnastycznych. Świetlica strzelecka nie jest odpowiednio urządzona ani wyposażona w przyrządy, aby można było w niej prowadzić ciekawie i z pożytkiem dla zdrowia wych. fizyczne.

Lekka atletyka wśród strzelczyń.

Drugą trudność stanowi brak instruktorek i przodownic dobrze przygotowanych do prowadzenia wych. fiz. i w konsekwencji brak dobrego przykładu i zachęty do pokonywania wstępnych trudności.

Mimo nienajlepszych warunków ten dział pracy znalazł zrozumienie w oddziałach kobiecych i w każdym nawet najmniejszym zespole strzelczyń, w zależności od warunków, prowadzi się któryś z działów w. f.

Sprawdzianem w w. f. k. w oddziałach są zdobyte Państwowe Odznaki Sportowe, których ilość wśród strzelczyń z roku na rok rośnie co ilustrują poniższe dane cyfrowe:

w roku 1934 — 4.467
w roku 1935 — 5.011
w roku 1936 — 5.356

Strzelectwo, jako sport, jest nie mniej poważnie uprawiane przez strzelczynie. Osiągnęły one w tym zakresie poważne wyniki, o czym świadczy liczba zdobytych przez nie Odznak Strzeleckich.

Zestawiając liczby zdobytych O. S. przez strzelczynie i przez kobiety wogóle w Polsce, łatwo dostrzec, że strzelczynie stanowią poważny odsetek tych kobiet, które umieją korzystać z broni.

Rok	Strzelczynie				Kobiety w całej Polsce					Procentowy udział strzelających
	kl. wyb.	kl. I	kl. II	razem	kl. wyb.	kl. I	kl. II	kl. III	razem	
1935	1	41	431	2020	1	129	1250	5403	6783	39,3%
1936	4	19	334	1292	9	70	970	3454	4503	36,6%

Zdobywanie odznak strzeleckich jest dość powszechne w oddziałach kobiecych naturalnie w tych, które mają możność korzystania ze strzelnic.

W roku 1935 zgłoszono na zawody K. K. S. reprezentacyjny zespół strzelczyń, który zdobył pierwszą nagrodę przechodnią im. Marszałka Piłsudskiego, oraz kilka indywidualnych miejsc pierwszych.

B. Szkolenie przodownic i instruktorek.

W pracy wychowania fizycznego dużą rolę odgrywają przodowniczki ćwiczeń ruchowych i gier sportowych, ponieważ one

właśnie popularyzują wychowanie fizyczne w najmniejszych zespołach strzelczyń. Przodowniczki te szkolone są na kursach i obozach Z. S. lub kursach Państwowego i Okręgowych Urzędów W. F. i P. W. Liczba ich jest dość duża. Bardzo wiele nie poprzestaje na wyszkoleniu przodowniczym i, mając praktykę w terenie oraz zamiłowanie do tej pracy, przechodzi kursy instruktorskie w. f. k.

Szkolenie instruktorek w. f. k. odbywa się wyłącznie na kursach P. U. W. F. i P. W. Kursy instruktorskie w. f. k. są trzystopniowe, odbywają się corocznie na obozach letnich. Poza tym przeprowadzane są kursy sportów specjalnych, np. pływania, gier sportowych, l.-atletyki i t. d. Wszelkie kursy wych. fiz. kob. są licznie obsyłane przez Związek Strzelecki czego dowodem jest wzrastająca z roku na rok liczba strzelczyń instruktorek w. f. k. Mimo to liczba ta nie pokrywa i nie pokryje jeszcze w najbliższym czasie zapotrzebowania terenu.

Uwagi końcowe.

Omawiając działalność wyszkoleniową trzeba stwierdzić, że najintensywniejszą formą szkolenia we wszystkich dziedzinach są kursy skoszarowane i obozy. Dwa lub więcej tygodni życia w nowych, specjalnie zorganizowanych warunkach pozwala nie tylko nauczyć, ale co najważniejsze pobudzić wszystkie siły w strzelczyniach do pracy w imię szczytnych haseł Z. S. i spotęgować energię jednostek, dynamikę całej organizacji.

ODDZIAŁ STRZELECTWA SPORTOWEGO.

Jednym z ważniejszych działów pracy Komendy Głównej Z. S. jest strzelectwo sportowe.

Dział ten tym się charakteryzuje, że gdy wiele innych działów podejmuje wyłącznie wewnętrzne, organizacyjne zadania, dział strzelectwa sportowego wychodzi poza ramy Z. S. i obejmuje prace nad wszystkimi w Polsce organizacjami, uprawiającymi sport strzelecki, jako sport obrony narodowej.

Wybija się więc tu zupełnie odrębna dziedzina zadań Z. S., jego ogólna rola kierownicza, zawarta w uprawnieniach nadanych przez władze państwowe — czyli w tak zwanym mandacie będącym w ręku (czynnika komendanckiego) Z. S. od roku 1921.

Ta kierownicza rola, zagwarantowana Związkowi Strzeleckiemu przez uprawnienia mandatowe, staje się zupełnie zrozumiałą i uzasadnioną, gdy się zważy, że poza moralnymi uprawnieniami, wynikającymi z dziedzictwa najpiękniejszych tradycyj przedwojennego Związku Strzeleckiego, jakich żadna inna organizacja w Polsce nie posiada, dzisiejszy Z. S. był tą organizacją, która pierwsza podjęła leżącą odłogiem sprawę strzelectwa i przejęła na swe barki trud organizowania i programowego prowadzenia go zarówno w ramach własnych jak i na terenie całego państwa. W roku sprawozdawczym upłynęło już 16 lat w przeciągu których Komenda Główna, jako zwierzchni czynnik komendancki Z. S., nie tylko wypracowała i ustaliła organizacyjne ramy tego działu i nadała mu należyty kierunek powszechności, lecz spowodowała również dużą konsolidację poczynań różnych organizacyj sportowo - strzeleckich przez powołanie do życia w roku 1932 Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego, zrzeszającego obecnie przeszło 900 klubów i sekcyj uprawiających strzelectwo.

1. Organizacja pracy w dziale strzelectwa sportowego.

A. Na czele strzelectwa sportowego, w zrozumieniu uprawnień kierowniczych, stoi Komendant Główny Z. S. jako mandatariusz, odpowiedzialny za całokształt prac przed P. U. W. F. i P. W.

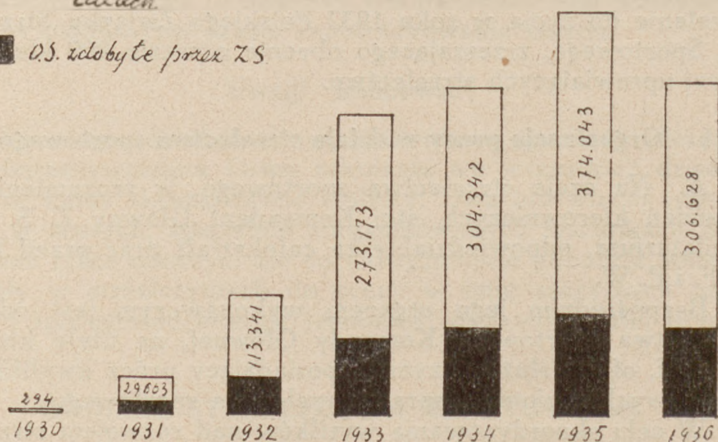
Bezpośrednim jego organem wykonawczym jest oddział strzelectwa sportowego Komendy Głównej, na czele którego stoi szef, oficer służby czynnej, posiadający prócz kwalifikacyj zawodowych znajomość spraw strzelectwa sportowego.

W celu skoordynowania wysiłków nad rozwojem strzelectwa w jedną całość i nadania pracy charakteru wspólnej akcji na całe państwo, powołana została przez Komendanta Głównego w roku 1932 Naczelna Rada Strzelectwa Sportowego w Polsce, w której skład wchodzą — przedstawiciele wojska i kierunkowych związków broni jak: P. Z. S. S., P. Zw. Łowieckiego, Stow. Bractw Kurkowych i P. Zw. Łuczników.

Rada jest organem naukowym i opiniodawczym przy Komendancie Głównym, jako mandatariuszu, opracowującym systemem komisyjnym szereg zagadnień na podstawie wniosków uchwalonych na posiedzeniach plenarnych. Jest tu więc utrzymany postulat współpracy mandatariusza ze wszystkimi organizacjami uprawiającymi sport strzelecki.

B. W terenie mandat piastują i reprezentują:

Komendanci okręgów, podokręgów oraz powiatów, posiadający w składzie swych komend odpowiednich referentów strzelectwa sportowego, co wynika z kierowniczej roli Komendanta Głównego Z. S. jako mandatariusza strzelectwa sportowego. Komendanci Z. S. współpracują z zarządami okręgowymi Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego i powiatowymi delegaturami tegoż Związku. Współpracę ułatwia fakt, że nasi Komendanci piastują w wielu przypadkach równocześnie godność prezesów odpowiednich szczebli Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego.

2. Prace Komendy Głównej.

Zakres prac Komendy Głównej w dziale strzelectwa obejmuje sprawy sportu strzeleckiego na terenie całej Polski z tytułu należenia Z. S. do Międzynarodowego Związku Strzeleckiego oraz z tytułu uprawnień reprezentacyjnych nadanych mandatem sięga poza granice kraju na teren międzynarodowy.

A. Prace w kraju idą w dwu kierunkach:

a) w kierunku upowszechnienia strzelectwa w najszerszych warstwach społeczeństwa,

b) w kierunku podniesienia poziomu sportu strzeleckiego, oraz strzelców zrzeszonych w zrozumieniu ich wartości zawodowych.

ad a) Dla upowszechnienia strzelectwa w najszerszych masach społeczeństwa Komenda Główna już w roku 1930 wprowadziła powszechnie dziś znaną Odznakę Strzelecką, uprzystępniając jej zdobycie w szeregu różnorodnych zawodów, na których czoło wybija się impreza pod nazwą „10 strzałów ku Chwale Ojczyzny".

W czasie tej imprezy za niewielką opłatą za amunicję każdy obywatel bez różnicy płci i wieku może strzelać i zdobyć w zależności od wyników odpowiednią klasę tej odznaki. Rozpowszechnienie Odznaki Strzeleckiej w masach społeczeństwa ilustrują cyfry załączonej tabeli.

Ponieważ powszechność sportu strzeleckiego wymaga, aby obywatele mieli gdzie strzelać i mieli możność dostępu do strzelnic w każdym czasie a nie tylko podczas tych czy innych zawodów i imprez — Komenda Główna położyła w okresie sprawozdawczym szczególny nacisk na budowę strzelnic w terenie oraz na ich stałe udostępnienie wszystkim chcącym strzelać. W tym celu wydane zostało w czerwcu ubiegłego roku zarządzenie, ustanawiające stałe dyżury na istniejących strzelnicach Z. S. oraz nakazujące dalszą planową ich rozbudowę. Nowopowstałe strzelnice są przez Komendę Główną subwencjonowane w formie bezpłatnego przydziału karabinków sportowych i amunicji.

O możności powszechnego strzelania stanowi poza tym posiadanie dostatecznej ilości broni i amunicji oraz nabywanie jej po cenach jak najprzystępniejszych.

Pod tym względem Komenda Główna dzięki podjętym staraniom w M. S. Wojsk. i P. U. W. F. i P. W. osiągnęła w tym roku duży sukces, wyrażający się z jednej strony w obniżce cen krajowej amunicji małokalibrowej, i uzyskaniu kontyngentu 250.000 sztuk precyzyjnej amunicji zagranicznej, z drugiej zaś strony w obudzeniu odpowiedniego zainteresowania się władz sprawą wyrobu amunicji i broni sportowej, co znalazło swój wyraz w konferencjach i doświadczeniach bardzo ważkiego znaczenia, które podjął Departament Uzbrojenia M. S. Wojsk.

ad b) Dla podniesienia poziomu sportu strzeleckiego oraz strzelców zrzeszonych Komenda Główna dąży do posiadania

broni sportowej precyzyjnej, której dotychczas krajowe fabryki nie wyrabiają. Corocznie sprowadza się kilkanaście sztuk tej broni z zagranicy, szczególnie karabinki dowolne z Estonii, posiadające wysokie zalety techniczne i balistyczne. Elita strzelecka Polski niezależnie od przynależności organizacyjnej ma możność trenowania z tej broni. Komenda Główna wypożycza ją w teren zarówno własnym jak i zrzeszonym w P. Z. S. S. i wojskowych klubach sportowych wybitnym strzelcom.

Tyczy się to również broni krótkiej t. j. pistoletów sportowych wszelkich typów, jak Colt, Widmer, Hi Standard. Elita naszych strzelców bierze udział w zawodach międzynarodowych, osiągając w spotkaniach z zawodnikami zagranicznymi duże sukcesy i zdobywając na terenie obcym duże doświadczenia zawodnicze i organizacyjne.

Przygotowanie strzelców do spotkań międzynarodowych odbywa się corocznie na specjalnych obozach treningowych organizowanych i opłacanych przez Komendę Główną.

W okresie od roku 1933 odbyły się 4 takie obozy, z czego ostatni w tym roku przed zawodami światowymi w Helsinkach.

Oddział strzelectwa sportowego ponadto na zasadzie doświadczeń zbieranych co roku w kraju i zagranicą opracowuje odpowiednie przepisy, które w formie regulaminów i wytycznych ukazują się w zarządzeniach i wydawnictwach regulaminowych Komendy Głównej Z. S. Ostatnio w roku 1936 zmieniono regulamin O. S. i wprowadzono małą tarczę olimpijską, która wywołała żywą dyskusję wśród elity strzeleckiej Polski.

Zagadnienie tarcz i precyzji naszej amunicji jest dalszym przedmiotem studiów, które dadzą już w tym roku podstawę do konkretnych wniosków na przyszłość.

W opracowaniu jest również nowy regulamin zawodów, który stanowić będzie kodeks strzelectwa sportowego.

B. Na terenie międzynarodowym kontakt z zagranicznym strzelectwem utrzymuje Komenda Główna:

a) w siedzibie Międz. Zw. Strzel. w Paryżu ma swego przedstawiciela w osobie Komendanta Z. S. we Francji,
b) śledzi zagraniczną literaturę strzelecko - sportową Francji, Włoch, Szwajcarii, Anglii i Stanów Zjednocz.,
c) organizuje udział naszego strzelectwa sportowego w corocznych zawodach międzynarodowych oraz międzypaństwowych w szczególności z państwami bałtyckimi: Łotwą, Estonią i Finlandią ,rozgrywając korespon-

dencyjne konkurencje z pokrewnymi organizacjami tych państw: Aizsargami, Kaitseliitem i Suojeluskuntem.

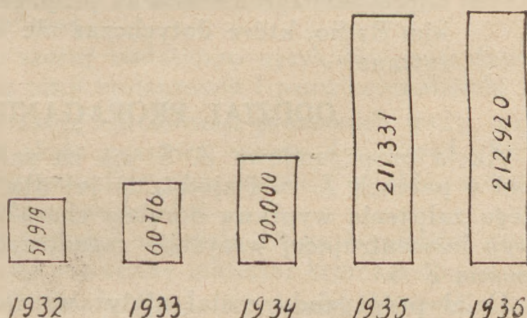
Należy tu zaznaczyć, że te 3 państwa a szczególnie Estonia i Finlandia są krajami o niezwykle wysokich walorach tak pod względem elementu strzeleckiego jak i broni. Nasze sukcesy są tu bardzo znaczne. Szereg strzelców z pośród Zw. Strzeleckiego posiada nagrody honorowe i dyplomy nadające im tytuły najlepszych strzelców danego państwa. Z naszej strony Komenda Główna nadaje wszystkie klasy O. S. strzelcom wymienionych wyżej bratnich organizacyj.

3. Prace w terenie.

Prace w terenie idą w tych samych kierunkach, jak prace Komendy Głównej.

Wyraża się to w ogólności w organizowaniu i przeprowadzaniu obowiązkowych zawodów klubowych, powiatowych i okręgowych oraz urządzaniu w miesiącach maj — czerwiec powszechnych strzelań „10 strzałów ku Chwale Ojczyzny".

Udział społeczeństwa w propagandowych strzelaniach „10 strzałów ku Chwale Ojczyzny" w poszczególnych latach.

Na zawodach okręgowych eliminuje się wyższe klasy strzelców mogących wystąpić w Zawodach Narodowych. Cel imprezy „10 strzałów ku Chwale Ojczyzny" został wskazany w pkcie 2-gim sprawozdania.

4. Zamierzenia na przyszłość.

Stale idący naprzód rozwój strzelectwa sportowego i rozrost liczebny klubów i sekcyj wymagają przepracowania całego szeregu spraw, tyczących się zarówno struktury organizacyjnej jak i różnych zagadnień, zmierzających ku uporządkowaniu i ustaleniu przepisów.

Właściwe kierunki prac zostały podane w rozdz. 2 pkt. A., najbliższe zaś zamierzenia Komendy Głównej mają na celu:

a) konsolidację działalności w sporcie strzeleckim na terenie całej Polski,

b) ustalenie szeregu przepisów jak: ostateczna organizacja Wydziałów Spraw Sędziowskich, utworzonych w miejsce zniesionego autonomicznego Kolegium Spraw Sędziowskich, regulaminu tych wydziałów oraz regulaminu zawodów jako kodeksu strzelectwa sportowego, który ustali organizację i kierownictwo zawodami wszelkiego rodzaju, rekordy i postępowanie dyscyplinarne,

c) planowe zaopatrywanie terenu (klubów i sekcyj zrzeszonych) w broń sportową krajową i zagraniczną jak również wywieranie wpływu na odpowiednie władze w celu podniesienia jakości broni i amunicji oraz produkcji broni dowolnej wysokiej precyzji, w kraju,

wreszcie d) — z uwagi na to, że sport strzelecki nie jest należycie doceniany w społeczeństwie — położenie odpowiedniego nacisku na propagandę w prasie i Polskim Radio, które dotychczas nie były należycie inspirowane.

ODDZIAŁ PROPAGANDY.

Akcja propagandowa Z. S. ma za zadanie informowania opinii o pracach Z. S. i zjednanie jej dla ruchu strzeleckiego. Z tego założenia wypływa odrębny charakter pracy propagandowej, koncentrującej wszystkie zagadnienia, związane z działalnością Z. S.

Dział propagandy został ujęty w ramy systematycznej akcji przez powołanie do życia Oddziału Propagandy Komendy Głównej (rozkaz z dnia 1.VI 1933 r.), referatów propagandowo-prasowych na szczeblach okręgów (podokręgów) i powiatów Z. S. oraz przez wydanie odpowiednich wytycznych instrukcyj, terminarzy i planów pracy.

W zakresie Komendy Głównej Z. S. akcja propagandowa rozwijała się w następujących kierunkach:

1) Dział prasowy, 2) dział radiowy, 3) wydawnictwa specjalne, 4) wystawy Z. S., 5) akcje okolicznościowe i specjalne, 6) chór reprezentacyjny Z. S., 7) współpraca z instytucjami pokrewnymi, 8) muzeum Z. S., 9) kierownictwo akcją propagandową w terenie, 10) akcja filmowa i fotograficzna, której ośrodkiem jest podległa Zarządowi Głównemu pracownia filmowa p. n. „Z. S. FILM".

1. Dział prasowy. W dziale prasowym w okresie sprawozdawczym Oddział Propagandy Kmdy Gł. Z. S. wydał około 500 komunikatów, które rozsyłane były do agencyj prasowych, redakcyj dzienników i do Polskiego Radia, a ponadto zamieszczano w prasie artykuły i reportaże własnych referentów, oraz aktualne fotografie.

Nawiązano współpracę ze wszystkimi redakcjami przychylnej prasy, przy czym najwybitniej publikowały materiał prasowy Z. S. „Polska Zbrojna", „Kurjer Poranny", Agencja „Iskra", prasa ścienna „Nowiny", „Na straży" i inne.

Od marca 1936 r. Oddział Prop. prowadzi stały tygodniowy dział strzelecki w „Polsce Zbrojnej", przy czym przeprowadzono na terenie Z. S. propagandę tego dziennika, jako najbardziej odpowiadającego treścią — potrzebom Z. S.

Od lipca 1936 r. prowadzony jest również stały dział Z. S. w miesięczniku „Trybuna", redagowanym w języku francuskim, angielskim i niemieckim, a służącym propagandzie polskiej wśród młodzieży zagranicą.

Ponadto wydano szereg biuletynów artykułów, rozsyłanych do stu kilkudziesięciu pism stołecznych i prowincjonalnych.

Prowadzono też akcję sprostowań prasowych, przy czym należy zauważyć, że akcja prasowa, wroga Związkowi Strzeleckiemu w okresie sprawozdawczym znacznie osłabła, a cechował ją brak argumentów rzeczowych.

Oddział. Prop. prowadził wreszcie album wycinków prasowych, stanowiących obecnie cenny materiał kronikarski.

Niezależnie od Oddziału Prop. Komendy Głównej pracowała redakcja tygodnika „Strzelec", wydając kilka numerów okolicznościowych w znacznie zwiększonej objętości, oraz redagując w pewnych okresach czasu dodatek do tyg. „Strzelec" p. n. „Strzelczyni" i „Orlęta". Od dnia 15.IV 1937 r. redakcję „Strzelca' przejął Oddz. Prop. Kmdy Gł.

2. *Dział radiowy.* W dziale radiowym nawiązano stałą współpracę z Dyrekcją Polskiego Radia, w szczególności z wydziałami: oświatowym, literackim i aktualności. Szczególnie pomyślne rezultaty osiągnięto w dziedzinie słuchowisk Z. S., nadawanych z Warszawy na wszystkie rozgłośnie na prawach audycyj żołnierskich. Słuchowiska strzeleckie, nadawane od r. 1933, początkowo raz w miesiącu, zdobyły sobie w ciągu ostatniego roku uznanie i popularność, wśród ogółu radiosłuchaczy, dzięki czemu ilość ich podwojono do dwuch na miesiąc. Polskie Radio oddało propagandzie Z. S. niemniejsze usługi w dziedzinie transmisyj uroczystości strzeleckich, odczytów i pogadanek o Z. S., komunikatów aktualnych z życia Z. S., wreszcie dzięki nadawaniu koncertów chóru strzeleckiego i t. d.

Rozgłośnie prowincjonalne współpracowały w dziedzinie programowej z właściwymi okręgami i podokręgami Z. S.

Akcja radiofonizacji świetlic strzeleckich przyniosła według sprawozdań okręgów i podokręgów 800 własnych odbiorników w świetlicach Z. S.

Oddział Propagandy Kmdy Gł. Z. S. bierze również udział w pracach powołanego do życia w r. 1936 Społecznego Komitetu Radiofonizacji Kraju, przy czym poszczególne komendy okręgów i podokręgów Z. S. współpracują z prowincjonalnymi ogniwami Komitetu.

Akcję zorganizowania sieci krótkofalowej Z. S. prowadzi w Komendzie Głównej referat klubów specjalnych.

3. *Wydawnictwa.* W dziale wydawnictw specjalnych propagandowych Oddziału Propagandy warto wymienić wydaną w r. 1934 popularną, bogato ilustrowaną broszurę p. t. „Strzelcy", przetłumaczoną na język francuski, rumuński oraz częściowo na niemiecki, angielski i fiński, dla celów propagandy Z. S. zagranicą.

Ponadto wydano szereg plakatów i ulotek.

4. *Wystawy propagandowe.* W okresie sprawozdawczym zorganizowano działy Z. S. na następujących wystawach: w lipcu 1934 r. w Bukareszcie, w lipcu 1934 w Warszawie z okazji Zjazdu Polaków z Zagranicy, w kwietniu 1935 r. na Międzynarodowych Targach w Poznaniu, w maju 1935 r. w Cluj w Rumunii, w kwietniu 1936 r. w Chicago, dokąd wysłano kompletny materiał, w czerwcu 1936 r. w Warszawie w gimn. Lorentza, w czerwcu 1936 r. w Bukareszcie (wyst. fotograficzna), wreszcie w czerwcu 1937 w Liskowie.

Dom strzelecki im. Marszałka Śmigłego-Rydza w Grodnie.

W dziedzinie propagandowych akcyj okolicznościowych godzi się wymienić przeprowadzoną w formie międzyokręgowego konkursu ofiarności społeczenj, zbiórkę na zakup samolotu challenge'owego, w wyniku której zebrano ponad 55 tysięcy złotych, i tym sposobem uzyskano samolot, który w challenge'u brał udział w barwach strzeleckich.

Godzi się też wspomnieć o zorganizowaniu akcji uczczenia ś. p. generała Rożena b. Komendanta Głównego Z. S. przez wzniesienie pomnika, którego uroczyste odsłonięcie nastąpiło w styczniu 1935 r. w Warszawie.

Ponadto Oddział propagandy kierował szeregiem akcyj propagandowych, z których wymienić należy:

Uroczystości w związku z 25-leciem Z. S. (1933), propagandę sportu strzeleckiego i łuczniczego, obozy pracy, propagandę morza polskiego (udział w spływie kajakowym do morza, podróże yachtem strzeleckim, udział w święcie morza), udział w uroczystościach związanych z ideologią strzelecką, wreszcie udział w uroczystościach, manifestacjach i obchodach o charakterze państwowym i ogólno-społecznym.

5. *Chór reprezentacyjny Z. S.* W akcji propagandowej znaczną rolę odegrał reprezentacyjny chór Z. S., który brał udział w koncertach strzeleckich, audycjach radiowych i uroczystościach państwowych i narodowych. Między innymi — chór Z. S. uczestniczył w uroczystościach w Spale wobec Pana Prezydenta, w Święcie Morza w Gdyni, akademiach Filharmonii Warszawskiej i t. p.

W okresie sprawozdawczym chór Z. S. wykonał ogółem około 30 koncertów, z czego prawie połowę transmitowano przez radio.

W r. 1936 przerwana została działalność chóru reprezentacyjnego Z. S., przy czym jest on obecnie w stadium reorganizacji.

6. *Współpraca z organizacjami pokrewnymi.* Oddz. Prop. współpracuje stale z następującymi instytucjami: Wojsk. Inst. Naukowo-Oświatowy, 2) Świat. Zw. Polaków z Zagr., 3) Akadem. Liga Zbliżenia Międzynar., 4) Polski Zw. Zachodni, 5) Liga Drogowa, 6) Społeczny Komitet Radiofonizacji Kraju.

W okresie sprawozdawczym współpraca polegała na udziale Z. S. w ważniejszych akcjach o charakterze ogólno-społecznym podejmowanych przez wymienione instytucje.

7. *Muzeum Z. S.* W dążeniu do stworzenia staiej placówki propagandwej, Oddz. Prop. podjął w marcu 1935 r. akcję zapoczątkowania muzeum Zw. Strzeleckiego. Zgromadzone w tym celu eksponaty znajdują się w Centrum Wyszk. Z. S. w Warszawie, stanowiąc podstawę do dalszej pracy na tym polu.

Podstawą do unormowania pracy propagandowej w terenie były wytyczne propagandy w ramach ogólnych wytycznych pracy Z. S. na 1934/35, instrukcja prasowa 1934 r., instrukcja w sprawie sprostowań prasowych, instrukcja radiowa oraz wzory terminarzy sprawozdań i t. p.

W jesieni 1934 r. przeprowadzono w większości okręgów i podokręgów specjalne inspekcje referatów propagandowych, poprzedzające odprawę referentów prop., która odbyła się 8.XII 34 r. przy udziale przedstawicieli wszystkich okręgów i podokręgów Z. S.

Okres ten zapoczątkował ożywienie akcji propagandowej w terenie, co wyraziło się w powołaniu do życia referatów prop. w większości powiatów, terenowych odprawach propagandy i t. d.

Akcja propagandowa w terenie obejmuje, jako główne działy, lokalną akcję prasową i wydawniczą, akcję radiową, akcję filmową i fotograficzną, organizowanie tygodni propagandy Z. S., zgodnie z instrukcją z r. 1932, odczyty, widowiska i inne imprezy propagandowe.

Akcja propagandowa w terenie prowadzona jest nierównomiernie w poszczególnych okręgach i podokręgach..

O stanie pracy propagandowej okręgi i podokręgi składają raz do roku sprawozdania do Komendy Gł. Z. S., zgodnie z obowiązującym terminarzem sprawozdań i meldunków okresowych Kmdy Gł. Z. S.

8. *Akcja filmowa i fotograficzna.* W okresie sprawozdawczym działalność pracowni filmowo-fotograficznej „Z. S. Film", szła w następujących kierunkach:

a) opracowywania filmów krótkometrażowych propagandowo-sportowych z życia Z. S. i sportu do użytku propagandowego kin handlowych całego terenu R. P.,

b) przeprowadzenia propagandy prac Z. S. na terenie jednostek Z. S., drogą wypożyczania filmów tymże jednostkom wprost z pracowni Z. S.,

c) dostarczania zdjęć aktualnych z życia Z. S. kronice tygodniowej Pat'a,

d) filmowanie ważniejszych wydarzeń Z. S. do późniejszego opracowania wielkiego filmu o pracy Z. S.,

e) uruchomienia własnego kina wędrownego dźwiękowego na kresach,

f) fotografowania ważniejszych wydarzeń z życia Z. S. do użytku propagandy prasowej, zagranicznej, i dla archiwum.

g) przeprowadzania doświadczeń w dziedzinie filmu wąskotaśmowego.

W wyszczególnionych powyżej działach pracy wykonano konkretnie następujące prace:

A. Filmy dźwiękowe 200 — 300 m. 1) Batalion pracy, 2) Przez Polskę do morza, 3) Z Dunajcem w zawody, 4) Impresje z kraju, 5) Oficerski obóz Z. S. w Spale, 6) Z konkursów rolniczych Z. S., 7) Sport marszowy w Z. S., 8) Trzy obozy Z. S., 9) Lekka-aletyka (wyróżniony w konkursie P.U.W.F. i P.W.), 10) Boks, 11) Uczmy się pływać (nagrodzony w konkursie P.U.W.F. i PW.), 12) Szybownictwo w Z. S., 13) Strzelcy na Sowińcu i na Wawelu, 14) Łucznictwo.

Filmy „Z. S. Filmu" wyświetlane były w okresie sprawozdawczym periodycznie w kinach następujących miast:

Białystok	Krotoszyn	Radomsko
Biała	Krosno	Równe
Biłgoraj	Lipin	Rypin
Borysław	Lublin	Rzeszów
Brodnica	Lwów	Sanok
Brody	Łomża	Siedlce
Brześć n/B.	Łódź	Słonim
Bydgoszcz	Mińsk Maz.	Sosnowiec
Chełm	Mława	Starachowice
Chodorów	Modlin	Starogard
Chorzów	Mysłowice	Stanisławów
Cieszyn	Nowy Dwór	Szopienice
Częstochowa	Nowa Wieś	Świętochłowice
Ćmielów	Nowowilejka	Tarnów
Dubno	Opoczno	Tarnowskie Góry
Gdynia	Opatów	Tczew
Grodno	Ostrów	Tomaszów Maz.
Grójec	Pabianice	Toruń
Grudziądz	Pińsk	Warszawa
Jarosław	Pionki	Wilno
Jasło	Piotrków	Włocławek
Jaworów	Płońsk	Włodzimierz
Horodenka	Płock	Wołomin
Katowice	Podstawy	Zambrów
Kielce	Poznań	Zduńska Wola
Kobryń	Przemyśl	Zgierz
Kołomyja	Przedbórz	Zegrze
Konin	Pruszków	Zdołbunów
Kowel	Pułtusk	Żyrardów
Kraków		

Na terenie wyżej wspomnianych miast liczba kin wyświetlających filmy Z. S. dochodzi do 200 w ciągu roku, co za okres sprawozdawczy 1934/36 przy przeciętnej grze przez 5 dni w tygodniu po 3 przedstawienia dziennie, wyniesie 8.000 — 9.000 tysięcy seansów.

Z cyfr tych wynika, że film jest niezawodnie najlepszą propagandą prac Z. S. i ma największe szanse dotarcia do bardzo szerokich mas.

Oprócz tego przygotowano materiał filmowy do montażu następujących filmów: „Strzelczynie w służbie Czerwonego Krzyża", „Spływ kajakowy Zułów-Wilno", „Marsz narciarski szlakiem huculskim" II Bryg. Legionów", „Praca orląt Z. S." Filmy te zostaną wykończone do końca 1937 r.

B. Niezależnie od wyświetlania filmów Z. S. na terenie kin handlowych całego kraju, wypożyczono filmy jednostkom

Z. S. wprost z pracowni Z. S. Film. W okresie sprawozdawczym liczba jednostek Z. S., korzystających z filmów propagandowych i sportowych Z. S., wynosiła 240.

C. Zdjęcia aktualne z życia Z. S. oddaje pracownia, w miarę ich posiadania i możności umieszczenia, do kroniki dźwiękowej Pata. Umieszczone w ten sposób w kronice Pata, wyświetlane są przeważnie we wszystkich kinach dźwiękowych Polski, których jest przeszło 800. Zdjęcia te dawane są Patowi bezpłatnie w postaci wypożyczenia negotywu i próbnej kopii. Resztę kopij i udźwiękowienie należą do Pata.

D. Niezależnie od zdjęć wykonywanych bezpośrednio do filmów wzgl. kroniki Pata, filmowane są niektóre ważniejsze wydarzenia Z. S. dla celów archiwalnych wzgl. wykorzystania w późniejszych filmach.

E. W roku 1937 uruchomiono własne kino dźwiękowe wędrowne, pracujące ze specjalnym przeznaczeniem w najdalszych zakątkach kresów wschodnich. W ostatnim półroczu kino dało przeszło 120 przedstawień w kresowych miasteczkach Wileńszczyzny, mając w tym czasie 29.000 (dwadzieścia dziewięć tysięcy) widzów.

F. Równocześnie z pracą filmową prowadzony jest przy Z. S. Filmie dział fotograficzny, dostarczający aktualnych zdjęć Z. S. do celów propagandy prasowej oraz założona została filmoteka zdjęć, zawierająca obecnie przeszło 10.000 (dziesięć tysięcy) zdjęć.

G. Ze względu na bardzo duże znaczenie jakie przedstawia dla Z. S. zagadnienie wykonywania zdjęć filmowych na taśmie wąskiej 16 mm., przystąpiono do doświadczeń na tym polu, wykonując szereg próbnych filmów z życia Z. S. oraz redukując do użytku kina obiazdowego „Z. S. Film" kilka filmów szerokotaśmowych.

KLUBY SPECJALNE.

Mianem „klubów specjalnych" objęte zostały cztery działy pracy Zw. Strzeleckiego, a mianowicie: szybownictwo, motoryzacja, radiofonia i wodniactwo.

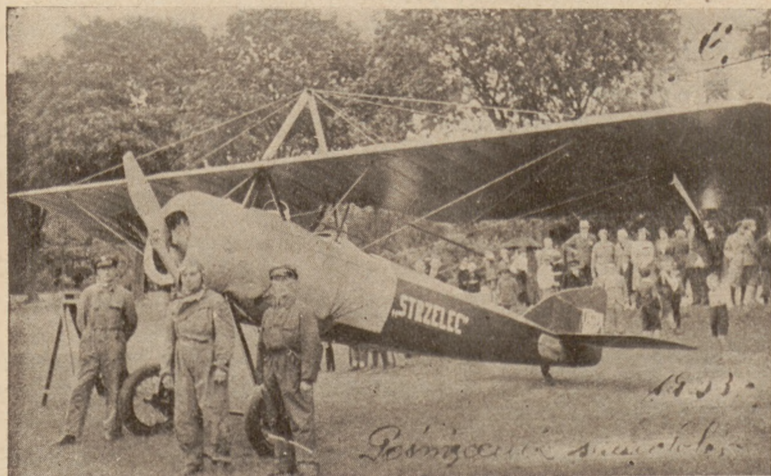
Powyższe działy pracy Z. S. łącznie tworzą „Samodzielny Referat Klubów Specjalnych', przy Komendzie Głównej Z. S. Sprawozdanie z prac całości tego referatu podzielone zostało na sprawozdania z poszczególnych działów.

1. Referat szybownictwa.

Organizacja: Praca w dziale szybownictwa ześrodkowuje się w 26 klubach i sekcjach szybowcowych Z. S., rozsianych po terenie całej Polski i skupiających w swych szeregach — według statystyki za rok 1936 — z górą 1450 członków, a dysponujących 52 szybowcami i 3 samolotami silnikowymi, oraz 7-miu szybowiskami.

Prace referatu idą po linii utrzymania kontaktów z Departamentem Lotnictwa Cywilnego Ministerstwa Komunikacji, (jako instytucją, opiekującą się szybownictwem u nas, z urzędu) Aeroklubem R. P. oraz L. O. P. P., dalej regulowania kwestii obsyłania szkół szybowcowych, doskonalących instruktorów szybownictwa oraz zabiegania o ulgi i pomoc dla poszczególnych komórek Z. S. uprawiających szybownictwo.

Wyszkolenie: Wyszkolenie szybowcowe prowadzą kluby. W dzisiejszym stanie rozwojowym szkolnictwa szybowcowego Z. S. wyszkolenie to odbywa się do dwuch kategorii, to jest do kategorii „A" i „B". Kategoria „A" jest kategorią eliminacyjną, w której główny nacisk kładzie się na wyeliminowanie z pośród uczestników elementu nienadającego się do dalszego szkolenia. Kategoria „B", dla której wymaga się od ucznia opanowania maszyny, wykonania kilku najbardziej zasadniczych ewolucji,

Samolot „Strzelec" — duma Z. S.

oraz pewnego minimum czasu utrzymania się w powietrzu, jest już dalszą formą szkolenia szybowcowego.

Obie wyżej wymienione kategorie, stanowią przygotowanie do osiągnięcia kategorii „C", do której w Z. S. dotychczas szkolono jedynie sporadycznie w Ustrzykach Dolnych, jakkolwiek szybowisko w Okuniewie posiada też po temu warunki, jednak nie zweryfikowane jeszcze przez Ministerstwo Komunikacji.

Wyniki pracy nad wyszkoleniem szybowcowym Z. S. wyrażają się cyfrą 300 pilotów różnych kategorii, przeszkolonych do sezonu letniego 1937. Z ostatniego okresu brak jeszcze ścisłych danych cyfrowych, w każdym razie, na podstawie posiadanego przez Komendę Główną materiału przypuszczać można, że ilość pilotów szybowcowych Z. S. wzrośnie w bieżącym roku przynajmniej do 350.

Oprócz tego, z ważniejszych osiągnięć w dziale wyszkolenia szybowcowego, należałoby wspomnieć przeszkolenie na dwie pierwsze kategorie 4 stażystów Rumunów. Zważywszy, że Rumunia nie posiada prawie zupełnie szybownictwa — osiągnięcie to ma dla Z. S. pierwszorzędne znaczenie prestiżowe.

W dziale pokrewnym, jakkolwiek niezupełnie ściśle z szybownictwem związanym, dość duży ruch zaznaczył się ostatnio w spadochroniarstwie. Pierwszym poważniejszym krokiem na tym polu był zorganizowany przez Komendę Grodzką Z. S. w Grudziądzu I-szy kurs spadochronowy Z. S, na który zgłosiło się 30 kandydatów, z których 4 zdyskwalifikowała komisja lekarska, 2. odpadło w czasie szkolenia, zaś 24. ukończyło kurs z wynikiem pomyślnym, wykonując 270 skoków z wieży spadochronowej, oraz wysłuchując odpowiedniego cyklu wykładów teoretycznych.

Zamierzenia na przyszłość: Referat szybownictwa wytknął sobie następującą ogólną linię wytyczną postępowania na przyszłość:

a) uzyskać zatwierdzenie szybowiska w Okuniewie do szkolenia na wyższe kategorie, gdyż warunki po temu istnieją,

b) zorganizować definitywnie dwa centra wyszkolenia szybowcowego Z. S., a mianowicie w Okuniewie i Ustrzykach Dolnych,

c) Zorganizować wodnoszybownictwo, jako dział pracy, zapoczątkowany w Polsce przez Z. S., przy wykorzy-

Na szybowiskach Z. S. kształcą się kadry młodych pilotów.

staniu pierwszego wodnoszybowca typu MT 1, konstrukcji członków Z. S.

d) Zorganizować i spopularyzować jaknajszerzej spadochroniarstwo, jako dział, posiadający pierwszorzędne znaczenie dla obronności Państwa.

2. Referat motoryzacji.

Organizacja: Według danych statystycznych, posiadanych przez Komendę Główną Z. S., cyfry, dotyczące motoryzacji oddziałów Z. S. przedstawiają się następująco: 1750 członków, zrzeszonych w 48 klubach i sekcjach dysponuje 98 samochodami i 924 motocyklami. Maszyny stanowią przeważnie własność członków klubów. Wszystkie kluby i sekcje terenowe motocyklowe Z. S., zrzeszone są w Polskim Związku Motocyklowym, w skład zarządu którego wchodzi z urzędu delegat Komendy Głównej Z. S., jako członek dokooptowany. Oprócz klubów motocyklowych Z. S. w kraju, istnieje także w Metzu (we Francji) dość silny klub motocyklowy Z. S., skupiający w sobie kilkanaście maszyn.

Strzelcy-motocykliści.

Prace w łonie referatu idą po linii utrzymania odpowiednich kontaktów nazewnątrz, oraz stworzenia jaknajlepszych warunków rozwoju dla jednostek motorowych Z. S.. Z ważniejszych osiągnięć w tym dziale możemy sobie przypisać na dobro uzyskanie daleko idących zniżek na motocykle, nabywane przez okręgowe kluby motocyklowe Z. S. w P. Z. Inż., w wypadku, gdy kluby te zobowiążą się do prowadzenia nauki jazdy na motocyklu wyrobu krajowego.

Wyszkolenie: Kluby motocyklowe Z. S. organizują kursy kierowców samochodowych i motocyklowych, przy wydatnej pomocy ze strony najbliższych dowództw broni pancernych, które dostarczają wykładowców, oraz sprzętu do demonstracji i ćwiczeń warsztatowych.

Bardzo duże znaczenie wyszkoleniowe posiadają też organizowane przez kluby Z. S. raidy i zjazdy turystyczne, obsyłane chętnie także przez kluby nie należące do Związku Strzeleckiego.

Wiele trudności sprawia wyszkolenie przedpoborowych w klubach motocyklowych Z. S., gdzie zrzeszeni są przede wszystkim członkowie, dysponujący własnymi maszynami, a zatym element starszy i zamożniejszy. Jeżeli chodzi o szkolenie przedpoborowych — sprawa ta, niewątpliwie dla zagadnienia motoryzacji kraju bardzo ważna, wymagałaby poważniejszego subsydiowania, co znowu, zważywszy bardzo ograniczone ramy budżetowe — napotyka na poważne trudności.

Zamierzenia na przyszłość: Naczelnym zadaniem, jakie wytknął sobie referat przy dalszych pracach na polu motoryzacji Z. S. jest nastawienie całej pracy na szkolenie przedpoborowych. W tym celu referat będzie zabiegał o uzyskanie odpowiednich kredytów, oraz o uzyskanie prawa do korzystania z materiałów pędnych po cenach wojskowych, która to sprawa, w obecnej chwili napotyka na pewne trudności.

Następnym etapem pracy będzie organizacja Centrum wyszkolenia motorowego Z. S., przy projektowanej Centralnej Szkole Szybownictwa Z. S. w Okuniewie.

3. Referat radiowy.

Organizacja: Dział radio rozwija się stosunkowo najoporniej. Aparaty krótkofalowe były do niedawna bardzo kosztowne, a znaczne trudności w uzyskiwaniu licencji Ministerstwa

Poczt i Telegrafów na zainstalowanie prywatnych stacji nadawczo - odbiorczych odstręczyły wielu amatorów krótkofalarstwa. Stąd też pochodzą znikome cyfry, w jakich wyraża się dorobek Zw. Strzeleckiego w dziedzinie radio, a mianowicie 7 klubów, liczących łącznie 64 członków.

Obecnie sprawa jest na drodze do polepszenia sytuacji, zwłaszcza wobec znacznego udoskonalenia radiofonii krótkofalowej, oraz poważnego spadku cen na aparaty krótkofalowe, które obecnie można sobie samemu budować za cenę 300 — 350 złotych.

Wyszkolenie: Do tej pory trudno właściwie mówić o wyszkoleniu radio w Z. S. Prace ograniczały się do amatorskich zajęć poszczególnych członków, dysponujących własnym sprzętem, oraz do „domowego kształcenia" na niższym, wstępnym poziomie w klubach.

Z ważniejszych osiągnięć Komendy Głównej Z. S. możnaby przytoczyć nawiązanie kontaktu z Pułkiem Radio, celem rozpracowania planów organizacyjnych i wyszkoleniowych w tej dziedzinie. Również K-da Okr. V Z. S. zamierza w jesieni uruchomić kurs radiotelegrafistów.

Zamierzenia na przyszłość: W najbliższej przyszłości Komenda Główna Z. S. przystąpi do organizacji ścisłej i jaknajszerszej propagandy krótkofalarstwa w Z. S., do szkolenia przedpoborowych w myśl wskazówek D-ctwa Pułku Radio, oraz, z inicjatywy Okręgu III Z. S. za wydatną pomocą Władz ustannego ćwiczenia.

4. Referat wodny.

Rok 1933 był zasadniczo rokiem przełomowym w dziedzinie wyszkolenia wodnego Zw. Strzeleckiego. W roku tym, grupa strzelców, amatorów-żeglarzy zorganizowała pierwszą strzelecką wycieczkę morską na jachcie „Temida I". Ludzie, którzy zasmakowali w żeglarstwie zapragnęli kontynuować dalej zapoczątkowaną pracę. Powstał cały szereg oddziałów Z. S. specjalnie „wodnych" na wzór Oddziału Wodnego Z. S. w Warszawie.

Z czasem niektóre z oddziałów przystąpiły do rozbudowy większych przystani, mających odegrać rolę ośrodków wyszkolenia wodnego Z. S. Staraniem Oddziału Wodnego Z. S. w Poznaniu powstaje przystań na jeziorze Kierskim, pod Poznaniem,

W ośrodku żeglarstwa śródlądowego Z. S. szkolą się kadry przyszłych żeglarzy Z. S.

oraz, z inicjatywy Okręgu III Z. S. za wydatną pomocą Władz Głównych, przystań Z. S. na jeziorze „Necko' w Augustowie.

Organizacja: W Komendzie Głównej Z. S. został przeorganizowany i ustabilizowany w roku 1936 specjalny referat wodny, najpierw przy samodzielnym referacie sportowym, obecnie włączony do „klubów specjalnych". Równocześnie z referatem wodnym Komendy Głównej powstają na szczeblu Okręgów i Podokręgów Z. S. podreferaty dla spraw wodnych. Prace w Komendzie Głównej poszły po linii jaknajszerszego wykorzystania znajdujących się w dyspozycji Z. S. urządzeń i sprzętu wodnego, reorganizacji i ujęcia w pewne normy wyszkolenia, rozbudowy i wykończenia zapoczątkowanych ośrodków oraz nawiązania kontaktów z państwowymi związkami sportów wodnych. Kontakty te polegają na tym, że Zw. Strzelecki, jako całość wchodzi w skład Polskiego Związku Żeglarskiego, Polskiego Związku Kajakowego i Polskiego Związku Pływackiego. W zarządach tych wszystkich Związków występuje delegat Komendy Głównej Z. S., dysponujący ilością głosów, odpowiadającą ilości sekcji terenowych, lub Oddziałów Wodnych Z. S. zgłoszonych do danego Związku.

W obecnej chwili w Polskim Zw. Kajak. mamy zrzeszonych 63 Oddziały i Sekcje Wodne Z. S., w Polskim Zw. Żegl. zarejestrowane 42 jednostki pływające żaglowe. Najsłabiej stosunkowo przedstawia się współpraca z Polskim Zw. Pływackim. W pływactwie pracę prowadzi się decentralnie, przez okręgi i podokręgi. Jest to sposób wygodny, ale posiada też i złe strony, bowiem przy trudnościach, związanych z kontrolą ruchu członków Z. S. po terenie Rzeczypospolitej — wielu wykwalifikowanych i zobowiązanych do pracy w Związku Strzeleckim ludzi wymyka się kontroli władz.

Wyszkolenie: W roku 1936 zostały uruchomione dwa centralne ośrodki szkolne żeglarstwa śródlądowego Z. S.: 1) w Augustowie, 2) w Kiekrzu, oraz pływający ośrodek morski. Ośrodki śródlądowe zostały podzielone, zależnie od wieku kandydatów, jakich mają przeszkalać, a mianowicie:

a) Augustów — dla zaawansowanych,
b) Kiekrz — dla Orląt Z. S.

Ze względu na to, że P. U. W. F. i P. W. zlikwidował własny ośrodek morski, który zamieniony został na „wojskowy ośrodek jachtingu morskiego" — celem umożliwienia członkom Z. S. dalszej ciągłej pracy w wyszkoleniu żeglarskim, urządzo-

ny został pływający ośrodek żeglarstwa morskiego Z. S. na wydzierżawionym od członków Z. S. statku rybackim „Maria-Alicja".

W roku bieżącym wyszkolenie idzie utartym w roku ubiegłym szlakiem. Ośrodki żeglarskie przeszkoliły w pierwszym turnusie po 20 uczestników. Nadto w ośrodku żeglarskim w Augustowie przeszkolono 140 uczestników obozu, zorganizowanego przez Koło Rodzicielskie przy gimn. im. Króla Władysława IV. w Warszawie. Przyjęcie do przeszkolenia obozu młodzieżowego podnosi prestiż Zw. Strzeleckiego i posiada duże znaczenie propagandowe.

Zaznaczyć wypada, że Zw. Strzelecki jest instytucją najsłabiej subwencjonowaną na tym polu i w przeciwieństwie do innych organizacji nie korzysta z pomocy L. M. K.

Zamierzenia na przyszłość: W najbliższej przyszłości Komenda Główna zamierza wydać w druku przygotowane wytyczne i regulaminy, upowszechnić inicjatywę Okręgu Z. S. Nr. V współdziałania z władzami administracji ogólnej w czasie powodzi, przez wydanie krakowskiej instrukcji Z. S. o współdziałaniu z władzami w czasie powodzi, już poprawionej na podstawie nabytych doświadczeń, jako „regulaminu stannic przeciwpowodziowych Z. S.".

W dalszej przyszłości przewiduje się organizację własnych stannic przeciwpowodziowych nad rzekami, oraz stacji ratowniczych nad większymi jeziorami i wybrzeżem morskim, jak również dążenie do udostępnienia warsztatów pracy zawodowej na morzu i rzekach członkom Z. S., celem utrzymania ich „w formie' bez konieczności periodycznego wysyłania na ośrodki wodne, które winny przeszkalać coraz to nowy element, a zatym pracować raczej „wszerz".

GOŁĘBIARSTWO POCZTOWE.

Dążeniem Komendy Głównej Związku Strzeleckiego jest stworzenie w ramach naszej organizacji gołębiarstwa pocztowego o charakterze autonomicznym w oparciu o plany i dezyderaty władz wojskowych.

Pierwsze próby w kierunku spopularyzowania na terenie Z. S. najdostępniejszego środka łączności jakim jest gołąb pocztowy, datują się od 1927 roku.

Próby te szły bardzo opornie, a to z powodu braku wśród strzelców instruktorów i doświadczonych hodowców gołębiar-

Gołębie pocztowe w Z. S.

stwa pocztowego. To też z chwilą powstawania nowych jednostek hod. gołębi pocztowych na terenie Z. S., wytworzyły się wielkie trudności organizacyjne i hodowlane.

Aby usunąć coraz bardziej piętrzące się trudności i stale wzrastające nieporozumienia między prywatnymi stowarzyszeniami h. g. p., a sekcjami h. g. p. Z. S. — została opracowana instrukcja normująca współpracę gołębiarstwa poczt. Z. S. ze Zjednoczeniem Polskich Stowarzyszeń Hodowców Gołębi Pocztowych.

Dzięki ujęciu organizacji gołębi pocztowych w jednolite formy ścisłej współpracy z doświadczonymi hodowcami — rozwój gołębiarstwa pocztowego Z. S. postępował i przeszedł w żywy ruch w kierunku organizacji nowych sekcyj h. g. p. i budowy stałych zbiorowych gołębników przy komendach poszcze-

gólnych szczebli organizacyjnych. Ruch ten objął w pierwszym rzędzie Śląsk, a następnie województwa zachodnie.

Celem dalszego spopularyzowania hodowli goł. poczt. na całym terenie Z. S. — prowadzone były wykłady z tej dziedziny na kursach oficerskich w obozach letnich i Centrum Wyszkolenia Z. S. Propaganda ta dała pożądane wyniki, gdyż stan gołębiarstwa pocztowego Z. S. bardzo się zwiększył.

Obecnie przegląd dorobku hodowlanego przedstawia się następująco: największa ilość stałych, zbiorowych gołębników i sekcyj h. g. p. przypada na teren podokręgu śląskiego (kolebka polskiego gołębiarstwa pocztowego) — następnie na okręgi: krakowski, poznański, pomorski — w pozostałych dzielnicach rozwój postępuje bardzo powoli.

Aby ożywić i ułatwić hodowlę goł. poczt. wśród strzelców, Komenda Główna wydała „Zbiór przepisów o organizacji i hodowli goł. poczt. w Z. S.". zawierający instrukcję, ustawę o hodowli gołębi pocztowych, regulamin, wzory ewidencji, deklaracji i t. d.

Poza tym Komenda Główna utrzymuje dwa gołębniki — jeden rozpłodowy, zasilający doborowym materiałem nowopowstałe gołębniki w terenie, a drugi — kierunkowy, z wynikami lotowymi na trasie do 750 km. Loty ogólne gołębi pocztowych w terenie Z. S. odbywały się zgodnie z przepisami i wytycznymi Zjednoczenia Polskich Stowarzyszeń H. G. Poczt. Najdalszy lot osiągnięto na trasie do 1150 km. Szybkość lotu d o1800 mtr. na minutę, przylot pierwszego dnia.

W zamierzeniach na przyszłość przewidujemy wzmocnienie propagandy gołębiarstwa pocztowego w okręgach: I, II, IV, IX, VI, X, III, gdzie hodowla jest jeszcze bardzo słabo rozwinięta. Realizacja rozwoju gołębiarstwa pocztowego na tych terenach jest koniecznością i należy do bezpośrednich i ważnych obowiązków wszystkich komendantów Z. S.

Do rozwoju gołębiarstwa pocztowego na terenie Z. S. władze wojskowe przywiązują dużą wagę, dając ze swej strony jak najdalej idące poparcie.

SŁUŻBA ZDROWIA.

Od szeregu lat Władze Z. S. na poszczególnych szczeblach organizacyjnych czyniły duże wysiłki w kierunku zorganizowania Strzeleckiej Służby Zdrowia. Ludzie dobrej woli, a w

szczególności ob. lekarze, zużyli wiele osobistej energii i zapału przy organizowaniu pomocy lekarskiej dla członków Z. S.

Niestety, wysiłki te nie były skoordynowane, wobec czego pozytywnych wyników nie dały. Służba zdrowia Z. S. nie posiadała podstaw prawno - organizacyjnych, ponadto brak sił fachowych utrudniał rozwój tej gałęzi pracy.

Z końcem 1934 r. Komenda Główna Z. S. zapoczątkowała akcję nad tworzeniem prawnych podstaw i ram organizacyjnych dla służby zdrowia.

1. Organizacja służby zdrowia.

Wychodząc z założenia, że Strzelecka służba zdrowia powinna być zorganziowana na wzór wojskowej i ogólno-państwowej i opierać na ścisłej współpracy z fachowymi departamentami, zainteresowano tą dziedziną Dep. Zdrowia M. S. Wojsk. i Dep. Służby Zdrowia Min. Op. Społ.

Oba departamenty ustosunkowały się przychylnie do poczynań Z. S. przyrzekając swą pomoc. Ministerstwo Op. Społ. pismem W L/38-5/ z dnia 12 maja 1935 r. zawiadomiło Zarząd Główny Z. S., że godzi się na współpracę w zakresie rozbudowy strzeleckiej służby zdrowia i obiecuje poparcie. Władze Z. S. zobowiązały się wobec Min. Op. Społ., że na żądanie dostarczą odpowiednią ilość członków Z. S., a zwłaszcza kobiet do sekcyj ratownictwa sanitarnego, oraz personelu zabiegowego. Ministerstwo Op. Społ. przy pomocy podległych mu organów służby zdrowia ma wyżej wspomniany personel wyszkolić i odpowiednio wyekwipować z tym, że powstałe w ten sposób sekcje rat. san. mogą być wykorzystane przez Związek w zakresie swej służby zdrowia.

W kwietniu 1936 r. w ścisłym porozumieniu z fachowymi departamentami M. S. Wojsk. i Min. Op. Społecznej, zostały opracowane i wydane: „Organizacja służby zdrowia", „Instrukcja Wykonawcza do Organizacji służby zdrowia".

Oprócz tych zasadniczych instrukcyj zostało opracowanych i wydanych wiele innych zarządzeń, normujących tok pracy strzeleckiej służby zdrowia, oraz etaty materiałowe i wzory druków dla służby zdrowia. Ponadto w latach 1936-37 wydano „Instrukcję o zwalczaniu chorób zakaźnych i wenerycznych" i „Instrukcję z zakresu higieny kobiety w obozach letnich Z. S."

Wszystkie te instrukcje organizacyjne i fachowe dały możność ustalenia jednolitości doktryny wewnątrz organizacji oraz podstawy do ścisłej współpracy z organami państwowej i wojskowej służby zdrowia.

Celem nadania strzeleckiej służbie zdrowia jak najbardziej racjonalnego kierunku została powołana do życia i ukonstytuowała się w r. 1936 — Rada Sanitarna Z. S., pod przewodnictwem dr. płk. Szalli Kazimierza, delegata Rządu do spraw P. C. K., jako organ opiniodawczo - doradczy. W skład Rady Sanitarnej Z. S. wchodzą przedstawiciele fachowych departamentów M. S. Wojsk. i Op. Społ., Zarządu Głównego PCK., oraz szeregu innych państwowych, społecznych i lekarskich instytucyj.

2. Wyszkolenie.

Dla zapewnienia terenowi elementu przeszkolonego, o charakterze instruktorskim i przodowniczym, przeprowadzono następujące kursy:

a) przy współudziale P. C. K. zorganizowano 2½-miesięczny skoszarowany kurs sióstr pogotowia ratunkowego w Centrum Wyszk. Z. S. w Warszawie, dla strzelczyń z całej Polski. Kandydatki rekrutowały się z małych miasteczek, a nawet wiosek. Kurs ukończyły 43 słuchaczki.

b) na 5 kursach „Zdrowie w chacie wiejskiej" przeszkolono ponad 200 słuchaczek.

3. Zaopatrzenie w materiał.

Dzięki bardzo przychylnemu ustosunkowaniu się władz wojskowych do strzeleckiej służby zdrowia, udało się uzyskać po wyjątkowo niskich cenach materiał sanitarny dla okręgów i podokręgów, a mianowicie:

15 punktów opatrunkowych, 5000 opatrunków, torby oficerskie, podoficerskie i t. p.

Z materiału zakupionego dla służby zdrowia należy jeszcze wymienić:

a) komplety sprzętu pomocniczego do szkolenia przodownic w zakresie pielęgnacji niemowląt na kursach „Zdrowie w chacie wiejskiej".

b) Materiał do utrzymania higieny w obozach żeńskich jak komplety miedniczek, opasek, podpinek i t. d.

4. Uwagi końcowe.

Jak widać z powyższego, Związek Strzelecki zrobił w ciągu ostatnich dwu lat duży krok naprzód w tej ważnej, lecz nie zawsze należycie docenianej dziedzinie — zdrowia swoich członków.

Rok 1936 położył mocne podwaliny pod budowę służby zdrowia w Z. S. W tym czasie zostały opracowane podstawy prawne, komórki organizacyjne otrzymały instrukcje, przepisy, formularze, druki, a nawet materiał sanitarny po dostępnych cenach.

Obecnie, dalszy racjonalny rozwój służby zdrowia, zależy w dużej mierze od zrozumienia i dobrej woli kadry kierowniczej w terenie.

Trzeba tu jeszcze zaznaczyć, że warunki dla rozwoju służby zdrowia są naogół pomyślne. Oprócz wybitnego poparcia M. S. Wojsk i M. Op. Społecznej, mamy bardzo życzliwe ustosunkowanie się takich instytucyj jak: P. C. K., Państwowe Zakłady Higieny, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Tow. Higieniczne, Polski Związek Przeciwgruźliczy i wiele innych, które nie szczędzą poparcia, a nawet pomocy finansowej.

SAMODZIELNY REFERAT OPLG.

Referat oplg. ustanowiony został rozkazem Kmdta Gł. Z. S. z dn. 12.XII 1935 r., w porozumieniu z Prezesem Zarządu Głównego L. O. P. P. na zasadzie umowy regulującej stosunki Z. S. z LOPP.

Z początkiem r. 1936 ustalone zostały zasady współpracy kmdckich czynników Z. S. z okręgowymi, rejonowymi i powiatowymi urzędami LOPP. w sprawie szkolenia członków Z. S. w dziedzinie zagadnień O. P. L. i O. P. L. G.

Szczegóły współpracy omówione zostały nadto ustnie na specjalnych (16) konferencjach dla każdego z osobna Okręgu i Podokręgu Z. S., obesłanych przez zainteresowane szczebie władzy strzeleckiej, LOPP-owej oraz miejscowe władze administracyjne. Konferencje te odbyły się w I kwartale r. 1936

i i dotyczyły omówienia trzyletniego okresu czasu, włącznie od r. 1936 do r. 1938.

Przeszkolenie członków Z. S. odbywało się na kursach informacyjnych w okresie zimowym 1936/37, intensywniej niż w okresie letnim r. 1936. Zainteresownie się zagadnieniami z dziedziny OPL. i OPLG wzrosło pod wpływem naprężenia sytuacji międzynarodowej. Nie brak przykładów gorliwej pracy w tej dziedzinie, nastręczającej nie małe trudności kmdtom pow. Z. S., którzy tylko gdzieniegdzie mają strzeleckich pomocników do prac organizacyjnych w zakresie oplg i dlatego nie mogą wykorzystać w całej pełni instruktorów LOPP.

Na szczeblach okręgowych władz strzeleckich sprawa ta jest unormowana, zwłaszcza po zakończonym w marcu r. b. strzeleckim kursie oplg. I kategorii.

Przez kursy informacyjne na terenie całej Polski przeszło prawie 6.000 strzelców.

Kwestia kursów kategoryjnych, zmierzających do usamodzielnienia się w przyszłości od lokalnych czynników LOPP. w kwestii wyszkolenia nastręcza trudności. Typowym wyjściem z tych trudności jest wyjście Podokręgu Tarnopol. Zorganizował on żeński kurs podinstruktorski w Buczaczu, który obesłany został przez 45 strzelczyń: 15-cie na koszt Zarządu Wojewódzkiego LOPP, 15 na koszt Zarządów rejonowych LOPP a 15 na koszt Powiatów Z. S.

W rezultacie dotychczasowych wysiłków w zakresie formowania kadry instruktorskiej Z. S. uzyskaliśmy:

1) absolwentów kursów instruktorskich
a) kursów oplg. I kat. — 51
b) „ „ II „ — 89
2) absolwentów kursów podinstruktorskich
a) kursów III kat. — 307.

Przenikanie członków Z. S. na stanowiska oficjalne w LOPP odbywać się może tylko z pośr:d absolwentów kursów oplg I kat.

Na ostatnim kursie opg I kat. w Warszawie, w I-szym kwartale b. r. zameldowało się 47 członków Z. S., z których przeważna część ukończyła kurs OPLG II kat. w ciągu r. 1936 na ogólnych kursach LOPP. Kurs ten ukończyło 38 kandydatów.

Od kilku miesięcy wstrzymane jest przeszkalanie w dziedzinie oplg, ponieważ w Inspektoracie Obrony Przeciwlotniczej opracowuje się w porozumieniu z Zarządem Głównym LOPP i przy wykorzystywaniu najnowszych doświadczeń w tej dziedzinie nowe programy wyszkolenia.

W najbliższym czasie przewidziane jest wydanie nowych programów.

Ref. oplg przy Kmdzie Gł. Z. S. otrzyma te programy i po rozejrzeniu się w nich oraz ewentuanie wydanych dyspozycjach dodatkowych Inspektoratu Obrony Przeciwlotniczej oraz Zarządu Gł. LOPP przystąpi do dalszej pracy w terenie.

INSPEKTORZY TERENOWI.

Do roku 1934 inspektorzy terenowi rozmieszczeni byli w terenie, mając przydzielone pewne obszary do inspekcyj. W roku 1935 zostali zcentralizowani przy Komendzie Głównej Z. S w Warszawie przy czym każdy otrzymał pewną ilość okręgów i podokręgów do inspekcji.

Cel inspekcji:

1) utrzymanie kontaktu z terenem oraz zapoznanie się z możliwościami terenu.
2) kontrola władz okręgów, podokręgów, powiatów i oddziałów pod względem:

a) gospodarki zarządów wszystkich szczebli,
b) pracy komend, przechowania akt tajnych i t. p.,
c) warunków prac na danym terenie,
d) ustosunkowania się innych organizacyj do prac Z. S. oraz współpracy,
e) warunków prac oddziałów i pododdziałów męskich i żeńskich,
f) stanu i wyposażenia świetlic,
g) wiadomości strzelców z w. ob. i wyszk. p. w.

Sprawozdania z inspekcyj wykorzystywane są przez Komendę Główną, a uwagi i zarządzenia przesyłane do odnośnych Komend Okręgowych (Podokręgowych). Co kwartał zbiera się i zestawia sprawozdanie dla P. U. W. F. i P. W.

Zestawienie odbytych inspekcyj od 1935 r. do czerwca 1937 r.

OKRĘG (Podokręg)	Inspekcjonowano								
	Zarz. i Kmdy Okr. Podokręgu	Zarządy i Kmdy Powiatów	oddziały i pododdziały				Razem	Kluby i oddziały spec.	Oddz. akadem.
			męskie	żeńskie	męskie	orlęta			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Okr. I Z.S.	1	19	39	2	2	2	45	2	—
„ II Z.S.	1	9	9	3	—	—	12	—	—
„ III Z.S.	1	8	17	3	4	—	24	—	—
„ IV Z.S.	1	8	22	1	—	—	23	—	—
„ V Z.S.	1	8	15	1	2	1	19	—	—
„ VI Z.S.	1	8	7	—	—	—	7	—	—
„ VII Z.S.	1	12	36	5	—	—	41	1	—
„ VIII Z.S.	1	17	46	—	3	4	53	1	—
„ IX Z.S.	1	6	6	—	—	—	6	1	—
„ X Z.S.	1	16	28	6	3	2	39	—	—
„ akadem.	1								2
Podokr. Wołyń	1	6	7	1	—	—	8	1	—
„ Wilno	1	8	9	1	—	1	11	—	—
„ Śląsk	1	10	11	1	—	1	13	3	—
„ Tarnop.	1	9	5	1	—	—	6	—	—
„ Stanisł.	1	5	5	1	—	2	8	—	—
„ Nowogr.	1	4	5	—	—	—	5	—	—
„ Kielce	1	5	14	4	—	—	18	—	—
	18	158	281	30	14	13	338	9	2

AKCJA ZWIĄZKU STRZELECKIEGO ZAGRANICĄ.

W ogólnym bilansie prac Zw. Strzel. bardzo poważną pozycję stanowi akcja zagraniczna, a szczególnie współpraca z pokrewnymi organizacjami państw bałtyckich, Estonii, Finlandii i Łotwy, oraz z organizacjami młodzieżowymi Rumunii.

Dla niewtajemniczonych może się wydać dziwnym skąd Z. S. doszedł do kontaktów ze stowarzyszeniami zagranicznymi i jakie mogą być cele, tego rodzaju akcji. Odpowiedź na to pytanie jest bardziej prosta, niż by się to mogło wydawać na pierwszy rzut oka.

Jeżeli bowiem zastanowimy się nad podstawowymi zadaniami Z. S. i wynikającymi z nich metodami pracy, to dojdziemy łatwo do wniosku, że Z. S. w poszukiwaniu najwłaściwszych dróg rozwoju i metod pracy, siłą rzeczy musiał zwrócić uwagę na zaprzyjaźnione z nami państwa bałtyckie, w których — ze względu na warunki narodowe, czy geopolityczne, praca p. w. została postawiona na bardzo wysokim poziomie. Organizacje p. w. w Estonii, Łotwie i Finlandii liczebnie przekraczają kilkakrotnie armie stałe w tych państwach i są niejako przedłużeniem ramienia siły zbrojnej danego państwa, przy czym oparte całkowicie na pierwiastku społecznym, przenikają głęboko w życie swoich narodów. Kontakt z takimi organizacjami, obserwacja ich metod i założeń pracy, oraz zbieranie doświadczeń, daje bardzo bogatą skalę porównań, a w konsekwencji podnietę do doskonalenia własnych form pracy.

Takie choćby tylko zawody strzeleckie lub narciarskie państw bałtyckich, które co roku odbywają się z naszej inicjatywy, mają kapitalne znaczenie dla sportu strzeleckiego i narciarskiego w Polsce.

Drugim, niemniej ważnym motywem, to chęć przysłużenia się Polsce na każdym odcinku.

Organizacje tego typu, co Kaitseliit, Suojeluskunt, czy Aizsargi, skupiają najbardziej aktywne, najbardziej wartościowe i patriotycznie usposobione jednostki, które w życiu państwowym czy społecznym swoich narodów — tak zresztą, jak i ich organizacje — odgrywają mniej, lub więcej ważką rolę.

Zaznajomienie tych jednostek z naszą rzeczywistością, budzenie przyjaznych uczuć dla Polski i torowanie, w ten skromny sposób, ścieżek polskiej racji stanu, oto drugi powód szukania przez Związek Strzelecki kontaktów zagranicą. Oczywi-

ście, że cała ta akcja traktowana jest jako pomoc czynnikom państwowym i prowadzona jest w porozumieniu i przy poparciu Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

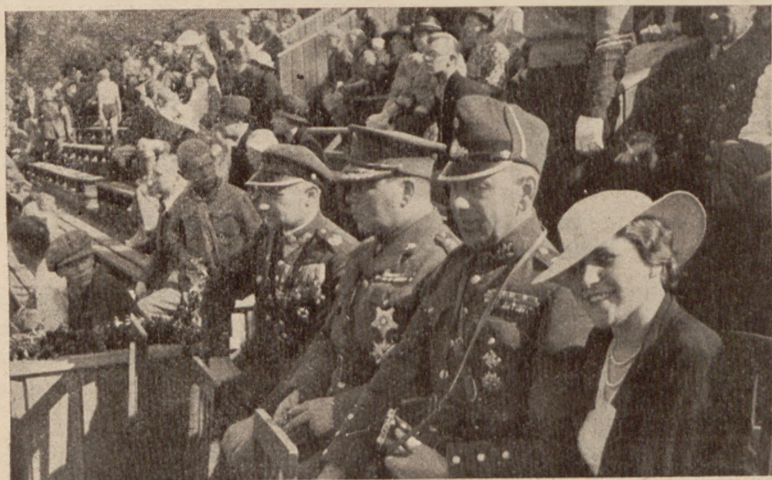
Kontakty zagraniczne Z. S. mają już swoją wyrobioną historię i tradycję, a obecnie weszły na tory ciągłej i obfitującej w ciekawe momenty, współpracy.

1. Kontakty Z. S. z organizacjami p. w. państw bałtyckich.

Ubiegły rok był nawet do pewnego stopnia jubileuszowym, bo w 1936 roku minęło 10 lat od zadzierzgnięcia pierwszych węzłów przyjaźni w czasie zjazdu delegatów pokrewnych związków państw bałtyckich w 1926 roku w Estonii. Jako dalszy etap nawiązanych wówczas stosunków, było przybycie do Polski w sierpniu tego samego roku na marsz „Szlakiem Kadrówki" delegacyj związków północnych, w składzie:

— z ramienia Kaitseliitu estońskiego ppłk. Wende, szef sztabu Komendy Głównej Kaitseliitu z dwoma oficerami towarzyszącymi,

— z ramienia fińskiego Suojeluskunta, gen. Malmberg ówczesny i dotychczasowy Komendant Główny, Organizacji (b. minister i naczelny wódz sił zbrojnych) z dwoma oficerami towarzyszącymi,

Komendaci główni Z. S., Aizsargów i Suojeluskunta.

— z ramienia łotewskich Aizsargów, płk. Bolstein, Naczelnik Aizsargów, z dwoma oficerami towarzyszącymi.

Ta właśnie wizyta, w czasie której czołowi przedstawiciele związków zagranicznych przyjmowani niezwykle serdecznie przez władze organizacyjne, wojskowe i administracyjne, zapoznali się bliżej z Polską i Związkiem Strzeleckim, stała się fundamentem dzisiejszej przyjaźni i współpracy. Na tle gruntownego porozumienia i ustalenia poglądów ideologicznych, kształtował się od tej pory rozwój stosunków pomiędzy Z. S., a poszczególnymi organizacjami, oczywiście w sposób indywidualny, uzależniony od najrozmaitszych warunków.

Do najserdeczniejszego porozumienia doszło najwcześniej z estońskim Kaitseliitem i ten serdeczny charakter utrzymał się do dnia dzisiejszego. Być może, że zasadniczą rolę odegrała tu osoba Komendanta Głównego Kaitseliitu, którym od tego czasu aż do dnia dzisiejszego jest gen. Orasmaa (poprz. nazw. Roska) — nasz gorący przyjaciel i zwolennik.

Przyjaźń zapoczątkowana została zawarciem braterstwa broni pomiędzy warszawskim okręgiem Z. S., a tallińskim pułkiem Kaitseliitu, a po tym następowały szybko akty wzmacniające i rozszerzające przyjaźń na całe organizacje, jak wzajemne mianowania oficerów, dekoracja odznakami organizacyjnymi i t. p. W roku 1930, przy sposobności pobytu naszej delegacji w Tallinie, dochodzi do umowy normującej współpracę między organizacjami. Od tej pory rozpoczyna się wymiana stażystów na obozach i kursach, korespondencyjne zawody strzeleckie, współpraca około rozbudowy towarzystw polsko-estońskiego i estońsko-polskiego, kursy języków oraz wymiana czasopism organizacyjnych i artykułów do prasy.

Wzajemne podejście do siebie cechuje obustronna serdeczność i bezinteresowność. Komendancji Główni obydwu organizacyj stykają się od czasu do czasu osobiście, pogłębiając przyjaźń. Nici sympatii rozchodzą się w szeregi Kaitseliitu i Związku Strzeleckiego, a przez nie dalej i szerzej w głąb społeczeństw.

Inaczej nieco rozwijały się stosunki z Aizsargami łotewskimi, Wizyta w 1926 roku nie zbliżyła organizacyj do siebie, z przyczyn natury głębszej. Niewiadomo dlaczego, ale stosunek Łotyszów do Polski, pomimo braterstwa broni, zawartego we wspólnych walkach z bolszewikami, nacechowany był rezerwą i trzeba było czasu, ażeby przełamać lody nieufności. Udaje się to wreszcie w 1930 roku. Nasza delegacja, przyjęta

serdecznie przez Aizsargów, zawiera z nimi umowę na wzór układu z Kaitseliitem. Rozpoczyna się wymiana stażystów, nauka języków, korespondencyjne zawody strzeleckie, wymiana czasopism i artykułów i wzajemne wizyty komendantów głównych.

W roku 1933 Z. S. ułatwił odbycie stag'u trzem oficerom Aizsargów, z pułk. Skaldersem na czele, na kursie wyższych oficerów sanitarnych w Warszawie. W roku 1934 wziął udział w kursie oficerskim Z. S. w Spale, dowódca pułku Aizsargów w Zelzawie, ppłk. Joseps, z dwoma oficerami. Współpraca zaczyna się układać nad wyraz pomyślnie, jednak nasilenie jej ulega fluktuacjom, zależnym od rozmaitych czynników.

W roku 1936 odwiedził naszą organizację Szef Sztabu Aizsargów, ppłk. dypl. Sahlits z oficerem towarzyszącym. Wizyta jego, oraz zetknięcie się Kmdta Gł. Z. S. ppłk. Frydrycha z Naczelnikiem Aizsargów płk. Praulsem przy sposobności przejazdu przez Łotwę do Finlandii w październiku 1936 r. nie tylko wyrównały wszelkie zaległości, ale do stosunków naszych wzajemnych, wprowadziły atmosferę serdeczności i szczerej przyjaźni.

Trzeciego wreszcie kompana nadbałtyckiego, fiński Suljeluskunt, zaliczyć możemy do naszych najserdeczniejszych przyjaciół. Pomimo bowiem ogromnej przestrzeni, jaka nas dzieli od bohaterskiego i życzliwego nam narodu fińskiego, kontak pomiędzy Z. S. a Suojeluskuntem przeradza się w stale wzrastającą przyjaźń, a współpraca między organizacjami począwszy od roku 1932, nosi cechy ciągłości i trwałości.

Węzły przyjaźni zostały mocno dociągnięte w ostatnich latach, dzięki kilku wizytom. W roku 1934 odwiedza żeński Z. S. p. Fanny Lüükonnen, Kmdtka Główna organizacji żeńskiej Lotta Swärd, związanej ideologicznie ze Suojeluskuntem. W roku 1935 bawił w Polsce, w charakterze gościa Z. S. Szef Sztabu Suojeluskunta płk. dypl. Martola, jeden z najwybitniejszych oficerów armii fińskiej. W roku 1936 w październiku odwiedził Suojeluskunta ob. Kmdt Gł. Z. S. ppłk. Frydrych z Szefem Sztabu K-dy Gł. mjr. Orawcem.

2. Współpraca Z. S. z organizacjami rumuńskimi.

Pozostaje jeszcze do omówienia akcja Z. S. na terenie Rumunii, ważna szczególnie dziś, w okresie wzmocnienia przymierza polsko-rumuńskiego. Ekspansja Z. S. na teren rumuński,

ma inne nieco — niż na północy — podłoże. Podczas bowiem, gdy w omawianych państwach północnych, była i jest zawsze, jedna tylko organizacja p. w., to w Rumunii, w okresie nawiązywania stosunków, a więc w roku 1933, był jeszcze chaos na tym polu. Nie było nawet ukutej myśli, w jakim kierunku poprowadzić pracę p. w. i na jakiej organizacji oprzeć.

Związek Strzelecki, zapraszając w roku 1933, na życzenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych, rumuńskie organizacje w. f. i sportowe do obozu w Spale, wszedł z nimi w bliższy kontakt, widząc dla siebie wdzięczną rolę w pracy na polu zbliżenia obydwu społeczeństw. Z drugiej strony władze rumuńskie i organizacje społeczne, właśnie w okresie krystalizowania się myśli i przyszłych form p. w., kierowały swoje zainteresowania w stronę Z. S. szukając odpowiedzi na aktualne zagadnienia.

Rozpoczęło się szkolenie na kursach i obozach Z. S. przyszłych kandydatów na działaczy organizacyjnych, oraz organizowanie wycieczek do Polski rumuńskich dziennikarzy i różnych ugrupowań młodzieżowych. Z naszej strony wysłaliśmy do obozu p. w. w Breaza, grupę złożoną z 33 oficerów Z. S., a w jesieni tego samego roku koncertował w Bukareszcie i Czerniowcach chór Związku Strzeleckiego. Ponadto w maju 1935 roku zorganizowaliśmy stoisko własne na wystawie młodzieżowej w Cluj, a w kinach wyświetlano kilkanaście filmów krótkometrażowych, propagandowych pochodzących z wytwórni Z. S.

W prasie rumuńskiej, o różnych zabarwieniach ukazało się dużo b. korzystnych artykułów o Polsce i o Związku Strzeleckim. Akcja nasza została w roku 1936 zamącona na moment przez nieprzychylnie dla Polski usposobionych działaczy politycznych, ale obecnie wróciło wszystko do dawnej normy, a nawet obecny okres letni zaznaczył się wzmożeniem współpracy i obopólnym zamanifestowaniem przyjaźni.

3. Ogniska Z. S. zagranicą.

Ażeby dopełnić obrazu działalności Z. S. na odcinku zagranicznym, trzeba tu jeszcze wspomnieć o ogniwach Z. S. poza granicami Polski i o współpracy ze stowarzyszeniami zagranicznymi uprawiającymi strzelectwo.

Związek Strzelecki pracę swoją prowadzi również wśród emigracji polskiej, rozsianej po Francji, Belgii i Brazylii. We Francji mamy zorganizowany Okręg Z. S. z siedzibą w Paryżu,

a w Belgii Podokręg zależny od Paryża, z siedzibą w Brukseli. W Brazylii stowarzyszenie „Junak" przyjęło statut i formy pracy Z. S. i utrzymuje łączność z pniem macierzystym w kraju. Współpraca na polu strzelectwa i łucznictwa z państwami zrzeszonymi w Międzynarodowym Związku Strzeleckim (z siedzibą w Paryżu) i w Międzynarodowej Federacji Łuczniczej (z siedzibą w Warszawie) — wypływa z obowiązku mandatowego, jako mandatariusza strzelectwa w kraju i zagranicą.

Tak wygląda w ogólnych zarysach akcja Związku Strzeleckiego na odcinku zagranicznym. Pomimo ograniczonych możliwości Z. S. podejmuje się tej pracy chętnie, doceniając jej głęboki sens i znaczenie wielkiej wagi.

CENTRUM WYSZKOLENIA ZWIĄZKU STRZELECKIEGO.

Związek Strzelecki, odczuwając od dawna potrzebę własnego stałego ośrodka wyszkolenia, powołał do życia w r. 1934 placówkę pod nazwą: „Centrum Wyszkolenia Związku Strzeleckiego".

W myśl założeń regulaminu, Centrum ma być „ośrodkiem wyszkolenia kadry instruktorów, komendantów i działaczy Z.S., oraz terenem praktycznych doświadczeń w zakresie programów i metodyki pracy wyszkoleniowo - wychowawczej". W Centrum odbywają się zasadniczo centralne kursy o poziomie oficerskim t. j. kursy informacyjne dla starszych oficerów i działaczy Z. S., kursy unitarne dla komendantów Z. S., oraz kursy specjalne, dla instruktorów poszczególnych działów pracy Z. S.

Centrum Wyszkolenia Z. S. mieściło się początkowo w budynku Stadionu Wojska Polskiego, w listopadzie zaś 1934 r. przeniesione zostało do budynku specjalnie dla Centrum W. Z. S. przydzielonego przez M. S. Wojsk. w obrębie koszar 1 Dyw. Art. im. gen. Bema przy ul. 29 listopada. Centrum posiada odpowiednie umeblowanie i sprzęt niezbędny do prowadzenia wyszkolenia i gospodarki.

W Centrum znajduje się internat na 50 osób, sala wykładowa na 50 osób, świetlica, sala konferencyjna, sala gimnastyczna, jadalnia na 100 osób i magazyn sprzętu obozowego. Poza tym w Centrum mieszczą się: Centralne Archiwum Z. S., Muzeum Związku Strzeleckiego i Pracownia filmowa „Z. S. Film".

Przy Centrum W. Z. S. zorganizowane jest Koło Przyjaciół i b. słuchaczy C. W. Z. S. Zadaniem koła jest współdziałanie

z zamierzeniami Komendy Centrum W. Z. S. Prezesem Koła jest ks. dr. Hilchen.

Praca nad uporządkowaniem Centralnego Archiwum Z. S. zapoczątkowana w jesieni ub. roku, posunęła się już b. poważnie naprzód. Dotychczas uporządkowano akta do roku 1930, i pomieszczono je w 150 tekach.

Muzeum Z. S. znajduje się dopiero w zaczątkach. Gromadzi ono pamiątki i wydawnictwa dotyczące Z. S. przed wojną i w Niepodległej Polsce. Przeważająca część eksponatów Muzeum stanowią tablice, fotografie i materiały do bibliografii druków Z. S.

SPRAWOZDANIE GOSPODARCZE ZARZĄDU GŁÓWNEGO I KOMENDY GŁÓWNEJ Z. S.

Zagadnienia gospodarczo - finansowe w okresie sprawozdawczym od 1. IV. 1933 — 31. III. 1937 pochłaniały, tak jak i poprzednio — wiele czasu i pracy Zarządu Głównego i Komendy Głównej Z. S. Zarówno bowiem zapewnienie Związkowi odpowiednich funduszów dla spełnienia statutowych założeń i celów, następnie gospodarka tymi funduszami, oraz zarządzanie substancją majątkową i likwidacją Stężarzyc, stanowiły niejednokrotnie problemy istotnie trudne do rozwiązania. Rezultaty jakie władze organizacji osiągnęły w tej dziedzinie znajdują swe odzwierciedlenie w szczegółowych zestawieniach rachunkowych i bilansach. Cyfry tam zawarte wskazują, że i w okresie sprawozdawczym władzom Z. S. udało się pokonać wiele przeszkód i trudności i doprowadzić sytuację finansową Związku do stanu równowagi.

Jedną z głównych trosk Zarządu Gł. i Komendy Głównej w powyższych sprawach było dążenie do zmniejszenia i ostatecznego zlikwidowania zobowiązań bieżących w formie akceptów, co zostało wykonane całkowicie, gdyż bilans na 1. IV. 37. nie wykazuje już żadnych zobowiązań tego rodzaju. Przypomnieć należy, że na 1. I. 1929 Związek Strzelecki był z tego tytułu zadłużony prawie na ½ miliona złotych.

Drugą sprawą, nadzwyczaj skomplikowaną, była likwidacja majątku Stężarzyce. Pierwotne zobowiązania z tego tytułu wynosiły prawie 2.900 tysięcy złotych, posiadając wprawdzie w aktywach nominalną przewagę w postaci bilansowej wartości kupna tego majątku, lecz bez żadnych właściwie środków na rozwikłanie operacji wyłącznie w administracji Związku.

I tę sprawę, która ustawicznie groziła Związkowi zachwianiem jego podstaw finansowych, udało się zlikwidować i to w sposób korzystny. Bilans na 1. IV. 1937 oczyszczony jest całkowicie ze zobowiązań Stężarzyckich, wykazując jeszcze pewne rezerwy z tego tytułu.

W ten sposób zostały zlikwidowane obydwie najwięcej niebezpieczne pozycje, które stale na przestrzeni ośmiu lat, zagrażały finansowej egzystencji Związku. Jeśli zaś dla porównania przytoczymy, że — według stanu rachunków na 1. I. 1928 — Zarząd Główny nie tylko że nie posiadał żadnego majątku, lecz, że ponadto ciążyły na nim zobowiązania bez pokrycia w kwocie około 69 tys. zł. i że według bilansu na 1. IV. 1937 aktywa Zarządu Głównego i Komendy Głównej pokrywają ze znaczną nadwyżką, nieznaczne zobowiązania — to jasnym się staje, że równowaga finansowa została w zakresie majątkowym istotnie osiągnięta.

Jeśli chodzi o zaspokojenie bieżących potrzeb Związku, wynikających ze statutowych celów, to stwierdzić należy zmniejszenie się sum, które na te cele mogły być zużyte. Jest to zjawisko ze wszech miar niepożądane, którego usunięcie leży po za możliwościami Zarządu i Komendy Gł. Narastanie potrzeb jest uzasadnione coraz większym rozwojem placówek Związku i wykazywaną przez nie pracą, powstawaniem nowych działów pracy, koniecznym rozszerzeniem poprzednio prowadzonych działów, zaspokojenie zaś całkowite w ramach budżetowych, przystosowanych do otrzymywanych wpływów, nie jest osiągalne. Tym więcej zarówno Zarząd Gł. jak i Komenda Główna przestrzegały zasady jak największego ograniczenia wydatków ogólno - administracyjnych, starając się zaspokoić przede wszystkim zapotrzebowanie na właściwe cele szkoleniowe. I tu rezultaty osiągnięto dobre, gdy bowiem w okresach poprzedzających obecny okres sprawozdawczy wydatki na cele ogólno-administracyjne wynosiły do 32% wszystkich wydatków, to obecnie nie przekraczają 17—18%. Przelewy więc na rzecz terenu, pomimo ciężkiej sytuacji wzmogły się.

Dokładniejsze zobrazowanie właściwych prac wyszkoleniowych znajduje się w sprawozdaniu Komendy Głównej, tutaj nadmienić tylko należy że takie działy jak Centrum Wyszkolenia, szybownictwo, strzelectwo, sporty wodne, wymagały dość dużych środków pieniężnych. Jako placówki pomocnicze w

ogólnej pracy Z. S. wymienić tu należy Centralny Instytut Wydawniczy i Centralną Składnicę Z. S.

Pierwsza z nich, Centralny Instytut Wydawniczy Z. S., powołana została wyłącznie w celach propagandowych, i nie była pomyślana jako przedsiębiorstwo dochodowe, to też wymagała pomocy finansowej. W tym dziale propagandy mieści się także wydawnictwo „Strzelec" i „Przegląd Strzel. Łuczn.". Jeśli chodzi o „Strzelca" to stwierdzić należy, że — mimo usilnych zaleceń — teren nie spełnił ciążącego na nim obowiązku popierania własnego pisma organizacyjnego. Znikoma ilość prenumeratorów, powoduje deficyt tego pisma i konieczność pokrywania go z ogólnych funduszów, które mogły by być zużyte z większym pożytkiem na inne cele. W tak liczebnie wielkiej organizacji, jaką jest Zw. Strzel., nakład własnego pisma powinien osiągać cyfrę dziesiątków tysięcy egzemplarzy, podczas gdy istotnie obejmuje zaledwie 2.500 egz. Jest to objaw niepożądany, wręcz szkodliwy, czemu zaradzić może wyłącznie zmiana ustosunkowania się terenu do wydawnictwa. Zarząd i Komenda Gł. jeszcze raz apelują do Obywateli Delegatów, aby sprawą tą zainteresowali swój teren i wszczęli akcję masowego zgłaszania prenumeraty „Strzelca".

Jeśli chodzi o Centralną Składnicę to i ta placówka wymaga pomocy finansowej Zarządu Głównego, gdyż teren często niestety nie reguluje swych zobowiązań za pobrane towary, co z konieczności powoduje skreślanie niepokrytych należności, uszczuplając tym samym zasoby na cele ogólne.

Jak z powyższego wynika, konieczne jest zrozumienie przez terenowe placówki, że muszą one współdziałać z władzami organizacji, w zakresie gospodarczych poczynań i dołożyć wszelkich starań, aby zobowiązań pieniężnych dotrzymywać, a zarządzenia gospodarcze ściśle wykonywać. Jako przykład niedostatecznej pomocy ze strony terenu przytoczyć należy dwie sprawy. Jedna, to uporządkowanie stanu posiadania nieruchomości (placów, domów i t. p.), którą już od dłuższego czasu Zarząd Gł. usiłuje doprowadzić do skutku. Pomimo wezwań, rozesłania odpowiednich kwestionariuszy i t. p. Zarząd Gł. dotąd nie posiada wszystkich danych, które pozwalałyby na zorientowanie się w wartościach majątkowych tego działu. A jest to sprawa nadzwyczaj ważna, gdyż niejednokrotnie czy to wskutek przeoczenia, czy też niedostatecznej znajomości prawa hipotecznego, Związek może utracić cenne objekty. Zadość-

uczynienie natomiast żądaniom Zarz. Gł. i ścisłe wykonanie ewidencji nieruchomości stworzy mocne podstawy majątkowe całego Związku. I tę sprawę Zarz. Gł. jeszcze raz przedkłada Obywatelom Delegatom w celu dopilnowania jej na swych terenach.

Drugą sprawą gospodarczą jest składanie szczegółowych sprawozdań rachunkowych terenu. Sprawa ta niejednokrotnie była wyjaśniana i uzasadniana, a znów ma na celu wprowadzenie ładu w sprawach majątkowych terenu. Okresowe regularne nadsyłanie sprawozdań rachunkowych pozwoli Zarz. Gł. na śledzenie prawidłowości gospodarki majątkowej terenu, da możność dokładnej orientacji nastawienia gospodarczego, pozwoli na jej ujednolicenie i korygowanie błędów. Ścisłe wykonanie tej pracy zaoszczędzić może władzom organizacji niespodzianek finansowych w formie konieczności pokrywania przez nie niedotrzymywanych zobowiązań terenu. Zaznaczyć bowiem należy, że wskutek nieoględnej gospodarki na niektórych terenach, Zarząd i Komenda Gł. zmuszone były płacić długi terenu, co znów stanowiło poważny uszczerbek w sumach na ogólne cele i wprowadzało zbyteczne przeszkody w normalnej gospodarce budżetowej. Dlatego też prosimy Obywateli Delegatów o zainteresowanie terenu również i tą sprawą.

SPRAWOZDANIE KOMISJI REWIZYJNEJ GŁÓWNEJ ZWIĄZKU STRZELECKIEGO ZŁOŻONE W DNIU 10.VIII. 1937 R. WALNEMU ZJAZDOWI DELEGATÓW Z. S.

Komisja Rewizyjna Główna, obrana na Walnym Zjeździe Delegatów w dn. 9.7. 33 r. pełniła swe funkcje w następującym składzie:

Przewodniczący: — Ob. Tadeusz Szubartowicz,
Z-ca Przewodn. — ob. Dr. Stefan Bogusławski,
Sekretarz — ob. Lucjan Borysławski,
Członkowie: — ob. inż. Przemysław Podgórski, ob. Jadwiga Kimaczyńska,
Z-cy Członk. — ob. Halina Kowalewska, ob. Mieczysław Syska, ob. Jan Gnoiński.

Wobec nieodbycia się Walnego Zjazdu w 1934 r. i w latach następnych, Komisja Rewizyjna pełniła nadal swe funkcje, badając bilanse i zestawienia rachunkowe, biorąc udział sporadycznie w obradach Władz Naczelnych Z. S. oraz w kontroli terenowej; szczególniej zaś, poddając analizie bilanse netto Zarządu Głównego za 1/4 1934, 1/4 1935, 1/4 1936 i 1/4 1937.

Okres sprawozdawczy Komisji Rewizyjnej zawiera się za tym formalnie między 9.VII. 1933, a dniem obecnego Walnego Zjazdu Delegatów faktycznie zaś obejmuje działalność finansową Zarządu Głównego na przestrzeni od 1.4. 1933 do 31.3.1937.

W powyższym czteroletnim okresie sprawozdawczym, skład Komisji Rewizyjnej uszczuplił się, a to na skutek śmierci ś. p. Jana Gnoińskiego w początku 1934 roku, oraż rezygnacji Ob. Jadwigi Kimaczyńskiej w drugiej połowie 1934 r., i ob. Haliny Kowalewskiej (w 1937 roku).

Komisja Rewizyjna odbyła 11 posiedzeń plenarnych, poświęconych rozpatrywaniu bilansów, zestawień rachunkowych Zarządu Głównego, a to niezależnie od doraźnego badania księgowości, oraz okresowych rewizyj dowodów rachunkowych.

Ze względu na dłuższy okres sprawozdawczy Komisja Rewizyjna przedkłada Walnemu Zjazdowi Delegatów Z. S. porównawczo cyfry ostatniego bilansu netto Zarządu Głównego na 1.IV. 1933, zatwierdzonego przez Walny Zjazd Delegatów w dniu 9.VII. 33, oraz takiegoż bilansu za 1.IV. 1937.

Otóż w stosunku do bilansu na 1.IV. 1933, wykazującego łącznie z pozycjami pozabilansowymi ogólną sumę bilansową w wysokości 7.837.322.35, bilans na 1.IV.37 wykazuje ogólną sumę bilansową w wysokości tylko 1.710.906.59.

To zmniejszenie o przeszło 6 milionów złotych, spowodowane zostało w głównej mierze zlikwidowaniem majątku Stężarzycze oraz r-ku Akceptów.

Przypomnieć należy, że gdy w bilansie na 1.IV. 1933 zobowiązania bieżące Zarządu Gł. Z. S. i z tytułu maj. Stężarzyce wynosiły na koncie akceptów, wierzycieli i banków kwotę przeszło 2.981 tys. zł., to suma tych r-ków w bilansie na 1.IV. 37 wynosi zaledwie 184 tys. zł. Odpowiednio też uległy zmniejszeniu pozycje pozabilansowe t. j. gwarancje i kaucje, związane z maj. Stężarzyc, tak że łącznie zmniejszenie ogólnej sumy bilansowej wyniosło ponad 6 milj. zł.

Zlikwidowanie Stężarzyc oraz r-ku akceptów, jest dla finansowej sytuacji Zw. Strzel. bezsprzecznie korzystne, stanowiąc jednocześnie wskazówki na przyszłość, że Związek Strzelecki nie powinien podejmować się prowadzenia interesów nie wypływających z jego zadań organizacyjnych.

Jeśli chodzi o stan rezerw (fundusze amortyzacyjne i rezerwowe), to w bilansie na 1.IV. 33. stanowiły one okrągło 203 tys. zł. przy niedoborze wynoszącym jeszcze przeszło 81 tys. zł., czyli że rezerwy stanowiły tylko 122 tys. zł. W bilansie na 1.IV.37 stan tych rezerw wynosi przeszło 506 tys. zł., niezależnie od rezerwy na pozycji rachunku ze sprzedaży Stężarzyc, wynoszącej 245 tys. zł., co stanowi łącznie 751 tys. zł. i co zabezpiecza spokojne zlikwidowanie niektórych aktywów, figurujących jeszcze w bilansie na 1.IV.37, a nadających się do odpisania.

Stan finansów Zarządu Gł. na przestrzeni wspomnianych czterech okresów gospodarczych uległ zatym znacznej popra-

wie, występującej tym wyraźniej, jeśli ją obserwować z pozycji bilansu na 1.I.1928, który poraz pierwszy ujawnił, w dodatku niecałkowicie, pozycje dotyczące Stężarzyc.

Otóż bilans na 1.I.1928 r. wykazywał ,że Zarząd Gł. w tym dniu nie tylko ,że nie posiadał żadnego czystego majątku, lecz że nawet przy realizacji w 100% swych aktywów — z których przecież dużo było nierealnych — brakowało do pokrycia zobowiązań około 69 tys. zł. Po dziewięciu latach, bilans na 1.IV. 1937 r. wykazuje łącznie zobowiązań 443 tys. zł., w czym znajduje się cały szereg pozycyj rozliczeniowych, podczas gdy aktywa wynoszą zł. 1.194.000.

Odliczając z aktywów niektóre pozycje przejściowe tudzież zobowiązania placówek własnych, wnosić należy, że bilans likwidacyjny powinien by dać dość znaczną nadwyżkę majątkową.

W wyniku powyższego, Komisja Rewizyjna Główna wnosi, aby dzisiejszy Walny Zjazd Delegatów Z. S. przyjął do zatwierdzającej wiadomości dane zawarte w bilansach i sprawozdaniach rachunkowych za okres 1.IV.1933, — 31.III.1937, oraz udzielił Zarządowi Głównemu Z. S. absolutorium z jego działalności finansowej w tymże okresie.

Przewodniczący Komisji Rewizyjnej
T. Szubartowicz

